

Ikasmaterialak eta zuzentze-lana

UEU

Eibar, 2008ko uztailak 9, 10 eta 11

Ikasmaterialak eta zuzentze-lana

Urte hasieran udako ikastaroen arduradunaren gonbita jaso genuen ikastaro bat antolatzeko testu-zuzenketaren gainean. Pare bat buelta emango geniola agindu, eta, azkenean, baietz esatea deliberatu genuen, non sartzen ginen ondo jakin barik. Eguneroko lanaz eta jardunaz zenbait ideia txukuntzeko aukera bikaina zen, bestetik.

Lehen urratsa eginda, hurrena ikastaroa definitzea izan zen. Zuzenketari buruzko ikastaroa bai, baina: nolakoa?, zertarako?, nola? Galdera ugari baina erantzuten gaitzak. 2004an EIZIEk eta IZOk antolatutako jardunaldiez geroztik¹, guk dakigula, ez da zuzentze-lana beren-beregi jorrazteko ikastarorik antolatu. Hura oso zabala izan zen; testu mota eta egile mota ugari bildu ziren. Hori dela eta, esparru mugagabea genuen aurretik, eta edozein alderdi izan zitekeen lantzeko egokia.

Zuzenketaren gaineko jardunaldi haietan, besteak beste, honako ondorio hauek atera zituzten antolazaileek:

- Ez da nahikoa gramatika-akatsak eta akats ortografikoak eta tipografikoak zuzentzea; hortik gorako zuzenketa egin behar da. Ez da nahikoa testua gramatikaren aldetik zuzena izatea; testuak komunikatiboa izan behar du.
- Zuzenketa didaktikoa egin behar da eta horretarako elkarlana da biderik emankorrena. Bereizi egin behar dira zuzenketak eta proposamenak, eta egilearekin komentatu.
- Zuzenketak aurrelana eskatzen du eta aurrelan horretarako ezinbestekoak dira arauak, estilo-liburuak eta antzeko materialak. Euskarazko ikasmaterialei dagokienez, EIMA programaren barruan estilo-liburua ari dira sortzen.

Eta horixe da, hain zuzen, gure gai nagusia: ikasmaterialak eta zuzentze-lana. Euskarazko irakaskuntzan sarri ikasmaterialak sortu edo egokitu behar izaten dira. Zeregin konplexua da; izan ere, sorkuntza-lanez gain, itzultzeraren ere jo behar izaten da askotan, eta, ondorioz, zalantzazko testuak edo gabeziaz jositakoak sortzen dira. Eskoletan erabiltzen diren materialak hobetzeko tresnak eskaintzea da gure proposamena, eta, bide batez, ikasmaterialak sortzen egiten diren ahaleginei etekin handiagoa ateratzea.

Senez aldizkarian testu-liburuetakoa euskara maila aztertu zuten Idoia Ormaetxeak eta Maider Ziaurrizek² orain urte batzuk, eta, besteak beste, beharrezkotzat jotzen zuten talde edo erakunde bat sortzea eskoletan banatzen diren testu-liburuak gainbegiratzeko, zuzentzeko eta orrazteko. Izan ere, aztertutako zenbait ikasmaterialek euskara hobetzen lagundu beharrean, ikasleak gaztelaniaz pentsatzera bultzatzen dituzketen euskaraz ari direlakoan, liburuak gaztelaniaz pentsatuta daudelako. Ikasmaterialak gaztelaniazko ereduaren itzulpenak edo moldaerak direnean erabilitako euskara maila zuzenean euskaraz sortutakoaren aldean, kaskarragoa zela zioten. Oinarrian, itzultzearen egindako akatsak zirela azpimarratzen zuten.

¹ EIZIE eta IZO (2004): “Zuzenketaren gaineko jardunaldiak”, *Senez*, 27, 39-219 <<http://www.eizie.org/Argitalpenak/Senez/20041031>>.

² Ormaetxea, I. eta Ziaurriz, M. (1999): “Testu-liburuetakoa hizkuntza-maila”, *Senez*, 21 <<http://www.eizie.org/Argitalpenak/Senez/20041031>>.

Lehen hutsunea EIMA programaren bidez bete nahi dela esan daiteke. Bigarrena, aldiz, zuzentzaileok konpondu behar dugu. Baina gure asmoa ez da EIMA programaren estilo-liburuxken aurkezpen soila egitea, besteak beste, gu ez garelako EIMA programaren ordezkariak, nahiz eta gure arteko batzuek beren ekarria egin duten EIMAREN estilo-liburuan, eta, gisa berean, ez ditugu zuzenketa maila guztiak aztertu nahi. Gure eguneroko lanetik abiatu nahi izan dugu ikastaro hau. Hori dela eta, zuzentasuna, egokitasuna eta komunikagarritasuna, oro har, landu nahi badira ere, zenbait gai aukeratu dira eta beste zenbait kanpo utzi, beharbada hurrengo baterako.

Eibarren zizka-mizkak eskaintzeko ardura izanda, zerbait arina baina era berean asegarria prestatu behar genuen, digeritzen erraza, mokadu txikia baina gozoa. Ezinezkoa da zuzenketa molde guztiak ikastaro honetan jorratzea; beraz, aukeratutako gaiak maiz azaltzen zaizkigun zenbait arazo konpontzea dute xede. Gure asmoa xumea da: gure lana ikasmaterialak zuzentzea den aldetik, horiek nola zuzentzen ditugun azaltzea, zer zuzentzen dugun, nola eta zergatik.

Testuinguru horretan ulertu behar dira gure saioak. Eta oinarrian EIMARako prestatu diren materialak izango ditugu, zeharka batzuetan, zuzenean beste batzuetan, zeren gure gai-emailetako batzuk buru-belarri ari baitira edo aritu izan baitira zeregin horretan. Izan ere, Iñigo Roque *Onomastika* lana prestatzeko osatu zen iritzi-emaileen taldeko kidea dugu; Alfontso Mujika *Onomastika* lanaren egileetako bat eta letra larrien idazkeraz argitaratu berri den lanaren egilea. Jose Ramon Etxebarriak lan bat prestatzen dihardu sinboloen idazkeraz, eta Patxi Petrirenak amaitu berri du beste lan interesgarri bat morfosintaxiaren gainean.

Egitarauari erreparatuz gero, honako hauek dira langaiak:

- *Ikasmaterialen zuzentzailearen lana*. Gai-emailea: Iñigo Roque. Argitzen saiatuko da zuzenketa motak, zuzentze-lanerako irizpideak, eta, oro har, zuzentzailearen lanaren zirrikituak.
- *Zuzentze-lanerako informatika-tresnak*. Gai-emailea: Ander Altuna. Gaur egun sareak eskaintzen dizkigun baliabideak azalduko ditu, betiere zuzentze-lana errazteari begira.
- *Marratxoaren erabilera: marrafiliak eta marrafobiak*. Gai-emailea: Alfontso Mujika. Batetik, hitz elkartuen idazkera arakatuko du: noiz bai, noiz ez eta zergatik, eta, bestetik, zuzentzaileok Hiztegi Batuaren aurrean nola jokatu behar dugun azalduko digu.
- *Estilistikaz (I)*. Gai-emailea: Patxi Petrirena. Gai mamitsuak azaltzen saiatuko da, hala nola komunikagarritasuna (koherentzia eta kohesioa), irakurgarritasuna eta hizkera argia.
- *Sinboloen erabilera*. Gai-emailea: Jose Ramon Etxebarria. Nazioarteko arauak aintzat harturik, sinboloak zelan erabili behar diren azalduko digu.
- *Puntuazioari buruzko argi-ilunak*. Gai-emailea: Iñigo Roque. Puntuazioaren uste okerrak eta zuzenak, euskarazko ereduak eta puntuazioaren zertarakoak azaltzen ahaleginduko da.
- *Letra larriak eta xeheak*. Gai-emailea: Alfontso Mujika. Lehen esan bezala, EIMA programarako atondutako lanaren berri emango digu.

- *Estilistikaz (eta II)*. Gai-emailea: Ander Altuna. Erdararen interferentziatzat edo kalko okertzat jo daitezkeen kasu batzuk aztertuko ditu, prosa herrenka ez ibiltzeko.

Aitortu behar dugu erantzuna ikusgarria izan dela; 70 lagun inguruk eman du izena, eta, eskariari erantzuteko erarik egokiena delakoan, aldi berean talde bi egitea erabaki dugu azkenean. Hori dela eta, talde batean egitarauaren ordenari jarraituko diogu, eta, bestean, ordena aldatuko dugu gai-emaileok batean zein bestean jarduteko.

Seguru gaude, geuk ere asko dugula ikasteko eta gauza asko ikasiko ditugula elkarrekin. Hala izan bedi.

Eibarren, 2008ko uztailaren 9an

Ikastaroa: **IKASMATERIALAK ETA ZUZENTZE-LANA**
Hitzaldia: *Ikasmaterialen zuzentzailearen lana*
Irakaslea: **Iñigo Roque Eguzkitza**
Data: **2008ko uztailaren 9a**

1. SARRERA

Zaila da hitz egitea ikasmaterialetako zuzentze-lanaz, nor bere esperientziatik abiatuta ez bada. Niri suertatu zait argialetxe batean eta, orain, unibertsitatean lan egitea, eta horrek eman dit, nahi baduzue, ikuspegi zabal bat, baina, hala ere, murrizta. Gaur hona ekarriko dizkizuedan adibide gehienak unibertsitatean jasotakoak dira, argialetxean ez bezala unibertsitatean era askotako txostenak eta iruzkinak egin behar izaten baitira, eta horiek guztiz baliagarriak gertatu zaizkit saio hau prestatzeko.

«Ikuspegi zabal baina murrizta» esan dut. Izan ere, gehienbat testu itzuliak, itzuliak eta moldatuak, ekoizten dituen argialetxe batean aritu nintzen hainbat urtean, eta, beraz, euskaraz sortutako testu gutxi jorratu behar izan nituen. Gainera, han egiten genuen lana ez zen zuzentze-lan hutsa: guk lehengaia (itzulpena) jaso eta euskarazko bertsioa moldatzen genuen (hizkuntza arteztu, baina baita edukiak moldatu ere).

Unibertsitatean, berriz, kontrara gertatu zait: testu gehienak euskaraz sortutakoak dira, nahiz eta, tarteka-tarteka, eskuliburuak itzulpenak ere etortzen zaizkidan esku artera.

Urteotan bildutako horietatik ekarriko dizuet hona, jakinda beste antiojo batzuek bestela ikusiko luketela dena.

2. LANTALDEAK

Gaur egun, Euskal Herrian ikasmaterialen zuzentzaileak argitaletxeetan edo unibertsitatean aritzen dira. Lanaren antolaera, batean eta bestean, arras desberdina da.

2.1. Argitaletxeak

Kontuan izan behar dugu, aurrenik eta behin, Euskal Herrian bi eratako argitaletxeak ditugula: gurean sortutakoak (Elkarlanean, Erein...) eta kanpoko argitaletxeekin nolako edo halako harremana dutenak (Zubia-Santillana, Giltza-Edebé, Ibaizabal-Edelvibes, Haritza-Giltza...). Kanpoko argitaletxeek nagusiki itzulpenak baliatzen dituzte, Hizkuntza eta Literatura arloan izan ezik; hemengoek, berriz, euskaraz sortu ohi dituzte materialak. Horiez gainera, badira Euskal Herrian batere erredakziorik ez duten argitaletxeak (McGraw-Hill, Oxford...), itzulpen hutsak ekoizten dituztenak. Aldeak alde, ikasmaterialgintzan diharduten argitaletxeetan erredakzioak honela egoten dira antolatuta:

- Editorea (batzuetan zuzendari ere esaten zaio). Argitaletxearen ildoaz eta gobernuaz arduratzen da; batzuetan erredakzio-buru gisa ere jarduten du. Ez da argitaletxearen jabea (*publisher/editor*).
- Testugileak. Argitaletxetik kanpoko laguntzaileak izaten dira; gehienetan irakasleak.
- Zuzentzaile-erredaktoreak. Testuak, eskuarki, ez dituzte argitaletxeetako langileek sortzen; enkarguz egiten dira. Hartara, zuzentzaile-erredaktore horien egitekoak hamaikatxo izango dira, aurrerago azalduko dugunez.
- Proben zuzentzaileak. Inprenta-probak askotan argitaletxean bertan egiten dira (batez ere originala behar bezain txukun joan ez bada), baina sarri kanpoko norbaiti agintzen zaio lan hori.

Zuzentzaile-erredaktoreen egiteko nagusiak hauexek dira:

- Testuen jarraipena egin. Nork egin behar duen zer, zer epe dauden...
- Testuak bertakotu. Kanpoko argitaletxeen itzulpenetan, autonomia-erkidegoko curriculumeko edukiak sartu (Doñanako hezeguneei buruzko erreportaje baten partez Txingudiri buruzko bat jarri), edo testuak hemengo «gustu»aren arabera moldatu (*Espainia* dioen lekuan *Espainiako Estatu*a erabili, edo *Iberiar penintsula*, geografia-erreferentzia hori aski bada); argazkiak aukeratzean nabariagoa da jarrera hori.
- Testuak egokitu eta didaktizatu. Egileek, askotan, ez dute kontuan izaten umeen adina, eta testu hautatuak nahiz esplikazioen maila «apaldu» egin behar izaten dira.
- Testuak berak sortu.
- Testuak itzuli.
- Testuak zuzendu.
- Testuak irudiz hornitu: argazkiak, grafikoak eta mapak aukeratu.
- ...

2.2. Unibertsitateak³

Euskal Herriko Unibertsitatean era askotako ikasmaterialak zuzentzen dira. Euskara Zerbitzuak dauka horien guztien ardura. Irizpideak ezartzea ere haren esku dago.

3 Ugarteburu, I.: «EHUko zuzenketak: mailak eta motak» in *Senex*, 27 (2004), Donostia, 117-134.

- *ZIO bilduma*. Zientzia-zabalkunderako testuak dira, goi-mailakoak. Itzultzaileak, hizkuntza-zuzentzaileak eta begirale teknikoak parte hartzen dute. Erreferentziazko testuak dira.
- *Unibertsitate-mailako eskuliburuak*. Argitalpen Batzordeak hautatzen ditu erreferentziazko liburu horiek, ikastegien eskariz, eta itzuli egiten dira. Itzultzaileak, hizkuntza-zuzentzaileak eta begirale teknikoak parte hartzen dute liburu horietan.
- *Ikasmaterialak*. Argitalpen digitalerako materialak dira, irakasleek berek prestatuak. Prozesuan, beraz, egileak eta hizkuntza-zuzentzaileak parte hartzen dute. Asmoa da ikasleei euskarazko ikasmaterial txukunak eskaintzea, eta, aldi berean, irakasleak testugintzan trebatzea.
- *Apunteak*. Testuen zuzenketa praktikoak dira; asmoa testuak txukuntzea da. Lehiaketa bidez esleitzen da zerbitzu hau.

Horietaz gainera, Euskara Zerbitzuak onespena eman behar die Argitalpen Zerbitzuak jasotzen dituen euskarazko original guztiei.

Ikus dezagun, esaterako, nolakoa den eskuliburuak egiteko prozesua:

Parte-hartzaileak:

- itzultzailea eta zuzentzailea (lehiaketa bidez aukeratutako enpresakoak)
 - hizkuntza-begiralea (zerbitzukidea)
 - begirale teknikoa (gaian aditua den unibertsitateko irakaslea)
1. Kanpoko itzultzaile batek lagin bat itzuli eta, kanpoko zuzentzaileak arteztu ondoren, begiraleei igortzen die.
 2. Hizkuntza begiraleak eta begirale teknikoak lagina aztertu eta oharrak egiten dizkiote. Begirale teknikoak hizkuntza-begiraleari bidaltzen dizkio bereak, eta azken horrek txosten antzeko bat osatzen du, itzultzaileari irizpide edo argibide batzuk emateko.
 3. Kanpoko itzultzaileak hainbat emanalditan bidaltzen du lana.
 4. Begiraleek testua, jaso ahala, zuzentzen dute; bakoitzak bere aldetik. Hizkuntza-begiraleak bateratu egiten ditu bi zuzenketak, eta itzultzaileari bidaltzen dio testua.
 5. Testua amaitu eta maketatu ondoren, itzultzaileak berrikusten ditu inprenta-probak.

Honaino iritsita, komeni da, beraz, zuzentzailearen eta begiralearen lana bereiztea. Izan ere, begiraleak oniritzia emateko moduan jaso behar du materiala, ia-ia *nihil obstata* emateko gisan; zuzentzaileak, aldiz, txukundu egiten du testua.

Azkenik, ezin aipatu gabe utzi Udako Euskal Unibertsitatearen ekoizpena, urtean dozena bat lan baino gehiago plazaratzen baititu, eta, orobat, nabarmentzekoa da Elhuyarrek ikasmaterialgintzako maila guztietan egiten duen lana (itzulpenak egin, liburuak argitaratu...).

3. EIMA PROZESUA⁴

EIMA (Euskal IkasMAterialgintza) Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailaren magalean sortu zen, eta, zuzentzaileon jardunari dagokionez, euskarazko ikasmaterialen hizkuntza-kalitatea ikuskatzen du (unibertsitate mailakoena izan ezik); hau da, materialak aztertu, eta haiei buruzko iritzia ematen du. Berebiziko garrantzia du iritzi horrek, besteak beste, diru-laguntzak jasotzeko ezinbestekoa baita EIMAREN onespena.

Onespena lortzeko prozesuak urrats hauek ditu:

1. Argitaletxeak testu zuzendua bidaltzen du EIMARA.
2. EIMAKO aztertzaileak testua ikuskatzen du.
3. Aztertzaileak testuari buruzko iritzia ematen du, txosten baten bidez. Txosten horretan adierazten da ikasmateriala onartzekoa den ala ez. Horretarako, mailaketa hau erabiltzen da: *dagoen-dagoenean onargarria; gomendioak kontuan hartuz onartzekoa; aldaketak eginez onartzekoa; aldaketak egin arte onartezina; (inolaz ere) ezin onartuzkoa.*
4. Argitaletxeak txosten-iruzkina jaso, eta gomendioak aplikatzen ditu testuan (dagoen-dagoenean onargarria izan ez bada, jakina).

Txostenak bi parte ditu:

1. Irizpena: materialari buruzko irizpena (lehenago ikusi duguna) eta zuzenketari buruzko ohar labur batzuk (laginaren luzera, zuzenketa aipagarriak...).
2. Lagin zuzendua: zuzendutako testu laginaren fotokopia (testuak, eskuarki, ez dira osorik aztertzen).

Berez, testu zuzenduaren hiru kopia bidaltzen dira Jaurlaritzara: bat hizkuntza-kalitatea aztertzeko, beste bat edukia ikuskatzeko, eta azkena balioei buruzkoak jorratzeko. Azken bietatik, ordea, ez da eskuarki oharririk jasotzen. Behinola, ohar bakan horietako batean, Haur Hezkuntzako material batean Hezkuntza Saileko aztertzaileek ohartarazi gintuzten txakolinari buruzko abesti ezagun bat ez zela egokia maila horretarako umeentzat eta kendu egin behar zela (*Txakolin, txakolin, / txakolinak on egin, / txakolinak egin dio / Mariari txaxkoa. / Txakolin, txakolin, / txakolin, txakolin, / txakolin, txakolin, txakolin.*). Inoiz euskal edukiak gehiago landu beharra ere aipatzen da, baina ezer gutxi.

4 EIMARI buruz argibide gehiago nahi izanez gero, hauxe duzu artikuluko jakingarria: Alberdi, A.: «EIMAREN nondik norakoak» in *Senez*, 27 (2004), Donostia, 75-94.

4. IKASMATERIALETAKO TESTUGINTZA BEREZIA

4.1. Ikasmaterialetako prosa

Prosa didaktiko ere esan diote batzuek, baina ez dirudi deitura hori oso egokia denik, era jakin bateko literatura izendatzeko erabili izan baita; hain zuzen, esaeren bildumak, poesia gnostikoa, alegiak eta, oro har, ikaskizuna dakarren literatura aipatzeko. Ikasmaterialetako prosa besterik da, ordea.

Helburua

Testugilearen (igortzailearen) helburua irakastea da, eta irakurlearena (hartzailearena) ikastea.

Ezaugarriak

- Testuek argiak izan behar dute. Hitzontzikeriak ez dauka lekurik, ez eta alferreko ereduizio-erakustaldiek ere.
- Testuek ondo egituratuak egon behar dute. Paragrafo bakoitzak ideia bat izan behar du, eta ideia nagusiek ondo nabarmenduta egon behar dute: letra lodiak edo etzanaz erabiliz, testu-koadroak baliatuz, laburpenak erantsiz...
- Mezuek objektiboak izan behar dute, arrazoituak eta argudiatuak.
- Koherentzia logikoa izan behar dute testuek, loturarik gabeko desbideak erakutsi gabe eta ideien arteko antolatzaileak (lokailuak) baliatuz.
- Testuek zehatzak izan behar dute. Horretarako, besteak beste, terminologia espezifikoa estandarra erabili behar da.
- Testuek unibokoak izan behar dute; ez dute gaitz-ulertuetarako tarterik utzi behar. Horretarako, hizkuntza-baliabide guztiak doitasunez erabili behar ditugu: puntuazioa, marrak...
- Seriotasuna. Erregistro jaso erabili behar da; jatorkeriek ez daukate lekurik.
- Hainbat lagungarri eranstu dituzte: kontzeptu-mapak, taulak, irakurgaiak, eskemak...
- Testu mota bereizgarri batzuk dituzte: ariketak, programazioak...
- ...

Zuzentzaileak kontuan izan behar ditu ezaugarri horiek, testua balekotzat eman aurretik. Izan ere, oraindik badira guztiz egokiak ez diren testuak eskola-ikastoletan, batez ere fotokopien bidez zabalduak (irakasleek horietarako jaidura handia izaten baitute).

A real story

Jende askok oraindik uste du gauzak ez direla buruz ikasi behar. Ez da erabat horrela, jakina. Ikasteko modu asko daude: ulertuz ikastea, buruz ikastea... Horrenbestez, «oroimen hutsa» ere lantzen da eskolan, eta hala behar du, gauza batzuk soilik buruz ikas baitaitezke.

Istorio honetan, zortzi urteko haur bati testu bat ikasteko agindu zion andereñoak. Hona hemen testua:

Ilez beteak dituen bere zortzi hankekin, armiarma ez da intsektu bat. Milaka espezie daude munduan zehar, batere arriskutsua ez den etxeko armiarmatik hasi eta alarguntsa beltza izena ematen zaion armiarma pozoitsua arte. Honen hozkak norbait hil dezake. Armiarma txikiena ez da milimetro batera iristen eta handienak, migale armiarmak, berriz, 25 cm baino gehiago izan ditzake.

Zailtasunak puntu hauetan egon ziren (handienetik txikienera):

1. *Ilez beteak dituen bere zortzi hankekin. Zortzi hankekin hori gaztelaniaren kalkoa da; zortzi hankakoa edo izango zen naturalena. Umeak estropezu egiten zuen horrekin behin eta berriz, eta honelakoak esaten zituen, beretzat zentzurik ez zuen horren orde: bere zortzi hankei esker, bere zortzi hankengatik...*

2. Bigarren esaldiko bi erlatibo horien segidak atzeratu egiten zuen esaldiaren muina – hau da, *etxeke armiarma* eta *alargun beltza*—. Armiarmen arriskuaren graduazioa («etxeke armiarmatik hasi...») ere ez da lagungarria. Halako lana ematen zion erlatiboak gogoratzeak, ezen ezin baitzuen zentzua gogoratu, eta ulertu graduazio horretako mutur batean etxeke armiarma zegoela eta bestean, berriz, *alargun beltza*.

3. Azken esaldian tamainaren ideia adierazteko lehen esaldian subjektu nominatiboa erabiltzen da, eta bigarrenean ergatiboa. Gramatikalki zuzena izan arren, arazoak ematen zizkion hitzez hitz gogoratzeak. Umeak joera zuen bigarren esaldia ere nominatiboan hasteko, eta aditzera heltzean atzera egin behar izaten zuen, ergatiboa zuzentzeko.

Amak lagundu egiten zion zeregin horretan, baina hura ere tratatu egiten zen sarri. Azkenik, umeak ezin izan zuen burutu testuarekin.

Zuzentzaileak, bihotza beraturik, hobetu zezakeen testua, eta, konparazio batera, honela eman:

Armiarmak zortzi hanka ditu, ilez beteak, baina ez da intsektu bat. Milaka espezie daude munduan zehar. Batzuk ez dira batere arriskutsuak; etxeke armiarma, esaterako. Beste batzuk, aldiz, arriskutsuagoak dira; alargun beltza, esatera, pozoitsua da, eta norbaiti kosk eginez gero hil egin dezake. Armiarmarik txikiena ez da milimetro bat luze ere, eta handiena – migale armiarma –, berriz, 25 cm baino luzeago izan daiteke.

A real story bat zela genioen, eta hala da, egia *berdaderoa*. Izan ere, ikasmaterialetako testuek beste bereizgarri bat izan behar dute:

- Testuek naturalak izan behar dute. Ahal dela, ez dute hiztunen hizkuntza-sena bortxatu behar. Beharrian hori larriagoa da, noski, hasierako mailetan unibertsitate mailetan baino.

4.2. Testu mota bereziak

Ikasmaterialgintzan badira testu mota batzuk, beste era bateko material idatzietan erabiltzen ez direnak.

4.2.1. *Curriculuma eta programazioak*

Legez onartzen da unibertsitatez azpiko mailetan landu beharreko curriculuma. Estatuak ezartzen ditu gutxienekoak, eta autonomia-erkidegoek garatu egiten dituzte.

Curriculumak ikasi beharreko gaiak aurkezten ditu mailaka edo zikloka, eta, orobat, egitura finko bat dauka: helburu orokorrak, edukiak (kontzeptuzkoak, prozedurazkoak eta baliozkoak/jarrerazkoak), jarduerak eta ebaluazio-irizpideak. Irakasleek ere halaxe aurkeztu behar dituzte irakasgaien programazioak, egitura klixetu horren arabera.

Antzina ez bezala, gaur egun argitaletxeek, gutxienik, honako material hauek eskaintzen dituzte irakasgai bakoitzeko: ikaslearen liburua, irakaslearen liburua (edo gidaliburua) eta programazioa. Horiekin batera, batzuetan koadernoak ere eransten dira, eta badira, orobat, ziklo osorako proiektuak (ziklo osoko programazioak, eskuarki, jasotzen dituztenak). Material horietatik, gidaliburuan, programazioetan (bistan denez) eta proiektuan ageri dira programazioak.

Curriculumak, nahi gabe ere, ezarri ditu horiek euskaratzeko ildoak:

helburuak	- <i>t(z)ea</i>
edukiak	izenak
jarduerak	aditz-partizipioak
ebaluazio-irizpideak	- <i>t(z)ea</i>

Jakina, irizpide horiek arazo handiak ekartzen dituzte behin baino gehiagotan, batez ere edukietako jardueretarako eta balioetarako izen egokia falta denean. Nabaria da euskarak ez duela horrelakoetarako joera, estilo-liburu guztietan gaztigitzen denez. Halakoetan komeni da *-t(z)ea* erako nominalizazioez baliatzea

Ikus ditzagun adibide batzuk:

Jarduerazko edukiak

Realización de imágenes simétricas = Irudi simetrikoak egitea (**irudi simetrikoen burutzapena/egitatea*)

Jarrerazko edukiak

Reafirmación del valor del trabajo en grupo = Talde-lanaren balioa berrestea (**balioaren berrespena*)

4.2.2. Ariketen edo problemen enuntziatuak / jarraibide-testuak

Testua enuntziatua edo jarraibidezkoa den, aditza aurrean edo atzean agertuko zaigu⁵.

Ariketen edo problemen enuntziatuetan, aditza aurre-aurrean paratzen da, aginte-perpausetan dagokion bezala.

*Biderka ezazu 4,5en eta 13,06ren batura 0,8 zenbakiaz. Biribildu emaitza hamarrenetaraino*⁶.

Ohartu gaitezen, aldi berean, komeni dela adizki laguntzaileak eta partizipio biluziak txandakatzea, bizitasunaren mesedean.

Jarraibide-testuetan, aldiz, ez dago aginte-kutsurik; egin beharreko urratsak deskribatzen dira. Oso ohikoak dira, kasurako, saiakuntzei buruzko testuetan. Halakoetan, aditz-partizipioa azken agertzen da; perpausaren aurre-aurrean ez, bederen.

Likido-likido erauzketa

a. Materiala prestatu.

5 Oso jakingarria da, gai horri dagokionez, Patxi Petrirenak EIMArek estilo-libururako prestatutako *Morfosintaxia* txosteneko «2. Aditzaren lekua aginte- eta galde-perpausetan» atala.

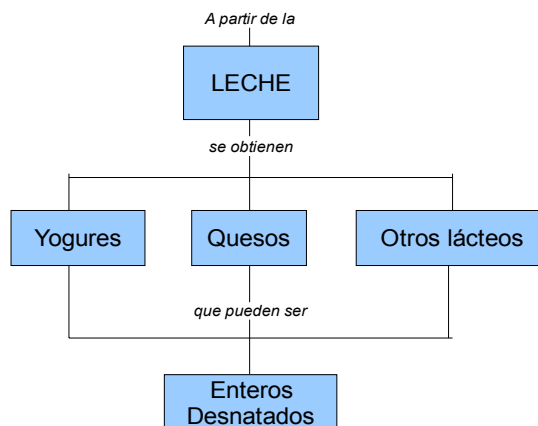
6 Ensunza, M.; Etxebarria, J.R.; Iturbe, J.: *Zientzia eta teknikarako euskara*, UEU, Bilbo, 2002.

- b. Faseak gehitu.
- c. Nahastea astindu.
- d. Faseak bereizi eta banatu.
- e. Fase organikoa lehortu.
- f. Iragazi eta disolbatzailea kendu.

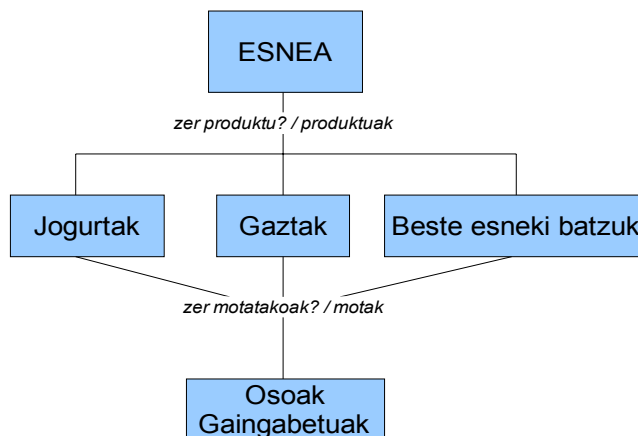
4.2.3. Eskemak eta kontzeptu-mapak

Kontzeptu-mapak erruz erabiltzen dira gaur egun irakaskuntzan: liburuetan ageri dira; ikasleek horiek egiten ikasi behar dute, ezagutzak antolatzeko. 1970eko hamarkadan Joseph D. Novak-en taldeak Cornell-eko unibertsitatean garatu zituenetik, bide luzea egin dute, horratik. Konstruktibismoaren bidetik etorri zen ideia: «Kontzeptuak eta kontzeptuz osatutako perpausak bihurtzen ditu ezagutzaren eta esanahi-eraikuntzaren oinarritzko elementu»⁷.

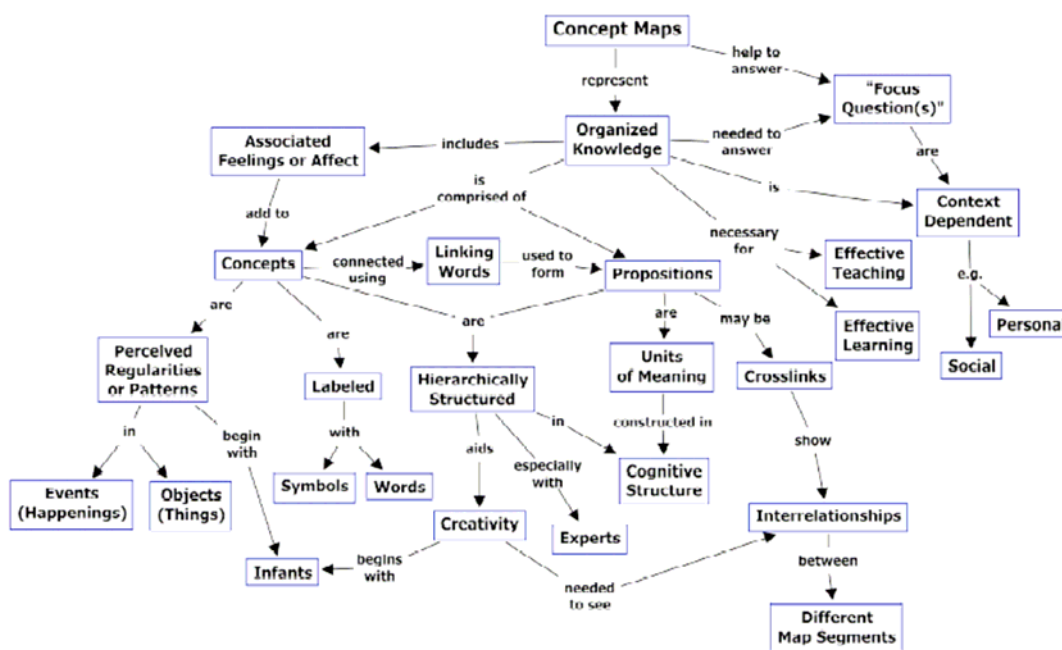
Hala ere, hizkuntza guztietara ez da gisa berean moldatzen kontzeptu-mapen egitura. Ingelesez, frantsesez eta gaztelaniaz ez dago arazo handirik; alegia, zuhaitzean zehar, adarrez adar, ibil daiteke, benetako esaldiak irakurtzen arituko bagina bezala. Euskaraz, ordea, nekez izan daiteke hala. Beraz, lotura-hitzetan «tranpa» egin behar da, eta, aditzen partez, galderak edo izenak erabili. Beste proposamen batzuk ere egin dira, deklinabidea era batera edo bestera eransteko, baina ez dirudi bide horretatik ezer onik lor daitekeenik.

7 Novak, J.D.; Gowin, D.B.: *Learning How To Learn*, Cambridge University Press, New York, 1996.

Kontzeptu-mapa soiletan, gurean bezala, hola-hola pasa daiteke, baina gauzak korapilatsuagoak izaten dira zinez. Hara zer-nolako kontzeptu-mapa atondu zuen J.D. Novak-ek⁸, hain zuzen, kontzeptu-mapen ideia ilustratzeko. Ahalegindu gaitzke euskaratzen.

4.2.4. Zenbait tipografia-erabilera berezi

Letra lodiak eta etzanak franko erabiltzen dira derrigorrezko eskolaldiko ikasliburuetan; unibertsitate mailakoetan, berriz, ez dira hainbeste ageri. Testuak «azpimarratuta» eskaintzen

8 Novak J.D et al.: «The Theory Underlying Concept Maps and How to Construct Them», Florida Institute for Human and Machine Cognition, 2006
 <<http://cmap.ihmc.us/Publications/ResearchPapers/TheoryCmaps/TheoryUnderlyingConceptMaps.htm>>
 [kontsulta: 2008-06-25].

dira. Ondorioz, EIMAREN estilo-liburuak proposatutako tipografia-sistema⁹ kolokan jartzen du batzuetan erabilera horrek.

Letra lodiaren erabilera bereziak:

- izenburuak, atalak, azpiatalak
- gako-hitzak
- definigaiak edo definizioak
- laburpenak
- ...

Letra etzanaren erabilera bereziak:

- atalak, azpiatalak
- bigarren mailako ideiak
- adibideak
- hitzez hitzeko aipamenak
- ...

Zuzentzailearen egitekoa da, batetik, koherentziaz jokatzeko eta, bestetik, neurrizko eta zentzuzko erabilerak bermatzea.

Koherentziaz jokatu behar du, letra lodiak eta etzanak beti irizpide beraren arabera erabiltzeko: etzanak adibideak seinatzeko, esaterako, eta lodiak gako-hitzak nabarmentzeko. Kontuan izan seinatzeko ahalmena galtzen dela, baliabide hori neurriz gaindi erabiliz gero.

⁹ Zubimendi, J.R.: *Ortotipografia: estilo-liburuaren lehen atala*, Ikasmaterialen Aholku Batzordea - Eusko Jaurlaritza, Gasteiz, 2004.

5. ZUZENKETA MOTAK

5.1. Zuzentzailearen arabera

Zuzenketak sailkatzeko hainbat era daude, ikusiko dugunez. Lehenbizikoa bista-bistakoa da:

- zuzenketa
- autozuzenketa

Alegia, baditugu nor bere buruari egindako zuzenketak eta besteri egindakoak. Ez dezagun ahaztu, bestetik, zuzentzaileak berak ere zuzendu behar izaten duela berak aurretik zuzendutakoa. Oro har, komeni da beste begi batzuek ikustea testuak, idatzia saltoka irakurtzen baita, hitz bakoitzari erreparatu beharrean. Badakigu zer esan behar duen eta horixe irakurtzen dugu, eta ez, benetan zer dioen. Ikerketen arabera, irakurria epe laburrean gogoratzeko ahalmena 15 hitzekoa da. Irakurtzea, beraz, neke da.

5.2. Sorkuntza motaren arabera

Testuak sorkuntzaren arabera itzulia edo jatorrizkoak izan daitezke. Testua zer motatakoa den, harremana ez da berbera izango:

Testua jatorrizkoa bada:

- Pasarte ulergaitzak egileak berak argitu beharko ditu.
- Galderak egileari berari egingo zaizkio.
- Egilea aditua izango da.

Oso ohikoa izaten da, hala ere, jatorrizkoa gaztelaniazkoa izatea, eta zuzentzaileak haren berri ez izatea. Halakoetan, egileak jatorrizko testura jo behar izaten du argi bila, hark ere ez baitu ulertzen euskarazkoa.

Testua itzulia bada:

- Pasarte ulergaitzak sorburu-testuan egiazta daitezke.
- Itzultzailea, oro har, ez da aditua izango.
- Zalantzak argitzeko bidea aurkitu beharko da: egilearengana jotzea (ez da beti erraza izaten); bibliografia (eskuliburuak, corpusak...) baliatzea; aditu bati laguntza eskatzea (zuzentzaile teknikoa izan liteke).

Jatorrizko testuak zuzentzen

- ☞ Arloko adituekin aritzeak bermatzen du edukiaren zuzentasuna erabatekoa izango dela.
- ☞ Oso egile gutxik aurkezten dituzte euskarazko testu txukunak, eta zuzentzailearen zeregina asto-lana izaten da. Lanerako denboraren arabera lana biribildu ahal izango da, edo txukundu, besterik gabe.

Itzulitako testuak zuzentzen

- ☞ Itzultzaile trebatuek (badira batzuk, ez pentsa) oso emaitza biribilak lortzen dituzte, eta zuzentzaileak testua orraztu baino ez du egin beharko: etxeko estilo-liburuko huskeriei erreparatu; testua arindu eta bizitu. Lan atsegingarria izaten da sarri.
- ☞ Zuzentzaileak, aditua ez den aldetik, oharkabean pasatzen uzten die kontzeptuzko hutsei, hizkuntzaren aldetik aitzakiarik gabeak baitira. Zuzentzaile tekniko batek, gaian

aditu denak, testua berrikusiz gero, huts horiek (uste baino gehiago izaten dira) identifikatu egin ditzake.

Askok entzutea izango zenutenez, *Lur* entziklopedia prestatzeari ekin ziotenean, euskarazko testuak eskatzen zizkieten unibertsitateko irakasleei, kimika organikoaz nahiz termodinamikaz. Azkenik, zuzenketen zamak zanpaturik, testuak erdaraz eskatzen hasi behar izan zuten argitaletxeok, etsirik, errazago baitzen testua itzultzea zuzentzea baino. Hala zen, eta halaxe izaten da.

Unibertsitatean, berriz, zuzenketak badu prestakuntzazko alderdi bat; alegia, helburua da, testuak txukuntzeaz batera, irakasleak trebatzea euskaraz idazten, sortzen. Prestakuntzaren parte da zuzenketa; oso eragingarria, gainera. Izan ere, azaleratu egiten dira irakasle bakoitzaren hutsune eta gabeziak, eta aise landu daitezke ahulune horiek, besteei kontu handirik egin gabe. Diagnostikorako tresna bikaina da testua, baina baita helburu ere, hortaz.

5.3. Zuzenketa motaren arabera

Prebentziozkoa

- Zabalkunde txikiko testuetarako erabiltzen da (apunteetarako edo argitalpen digitalerako, esaterako), kanpoan zuzendutako edo itzultitako testuei oniritzia emateko.
- Lagin batzuk baino ez dira aztertzen, handik eta hemendik hartuak.
- Testuak aldeztatik aurretik onatzen ematen dira, baina...

Pragmatikoak

- Zuzentzaileak, adituren baten laguntzaz, zuzentzen dituen testuetarako erabiltzen da (batzuetan egilea bera da aditua).
- Zuzentzaileak ez du egindako lana arrazoitu behar.
- Egileari egindako zuzenketen berri ematen zaio, oniritzia eman diezaien edo oharrak egin ditzan. Itzultzaileari ere bidali egiten zaizkio zuzenketak.

Prestakuntzazkoa

- Testua txukuntzea eta egilea trebatzea da helburua.
- Egileari nabarmendu egiten zaizkio egindako zuzenketak. Txosten labur batean azaltzen zaizkio horien nondik norakoak, eta erreferentziak ematen (beste batzuetan bilerak egiten dira).
- Testuak corpus zabalak dira, ezinago egokiak egilearen hutsuneak eta gabeziak identifikatzeko.

Begiraleza

- Begiralea ikuskatzaile edo peritu antzeko bat da, eta materialak egokiak diren ala ez ebatzi behar du. Eskuarki, txosten-irizpenetan ematen du horren berri.
- Lagin batzuk baino ez dira zuzentzen.
- Haren egitekoa ez da testua zuzentzea, ezpada bere iritzia ematea.
- Berariaz eginkizun horretarako izendatutako erakundeek egiten dute lan hori: Euskara Zerbitzuak, EHU; EIMAK, unibertsitatez azpiko mailetan; UZEIk, UEUren materialetan.

6. ZUZENTZE-IRIZPIDEAK

Zuzentzaileak hainbat irizpide edo iturri ditu bere egitekoan. Ezer gutxi asmatu beharko du, gehiena esanda baitago (den-dena ez, ordea). Hartara, hainbat iragazki baliatuko ditu.

6.1. Euskaltzaindia

Badira arau mailako irizpide batzuk, nahitaez bete beharrekoak: arauak (Hiztegi Batua, izendegiak eta beste era bateko arauak). Beste batzuk, berriz, gomendio mailakoak dira, edo deskribapenezkoak: irizpenak, Jagoneteko galde-erantzunak, EGLU liburukiak. Nolanahi ere, denak interpretatzen jakin beharra dago; Hiztegi Batuko markak, esaterako.

*Depresioa edozein maila soziokulturalen agertzen da baina badaude arrisku altuko populazioak: dibortziatu eta banatuak, ezkongabeak, **langabetuak**, gaixo kronikoak zaintzen dituzten **etxeko andreak**, enpresetako zuzendariak eta jubilatuak.

Depresioa edozein maila soziokulturaletan agertzen da, baina badira arrisku handiko populazioak: dibortziatu eta banatuak, ezkongabeak, **langabeak**, gaixo kronikoak zaintzen dituzten **etxekoandreak**, enpresetako zuzendariak, eta **erretiratuak**.

(Hiztegi Batua)

***Europako** Batasuna

Europar Batasuna

(Irizpena)

6.2. Ikasmaterialen Aholku Batzordea (Hezkuntza Saila)

Hezkuntza Saileko Ikasmaterialen Aholku Batzordeak bere estilo-liburuko lau liburuki plazaratu ditu: *Ortotipografia*, *Kalko okerrak*, *Onomastika*, eta *Letra larriak erabiltzeko irizpideak*. Bidean badira beste batzuk, baina oraindik argitaratu gabe daude.

Emakume: 18 **mg/kg** pisu ideala

Emakumea: 18 **mg / pisu** ideala (kg)

(*Ortotipografia*)

***Trebiño**ko konderria

Trebiñuko konderria

(*Onomastika*)

*Mendebaldeko Erromatar Inperioa 476. urtean desagertuta, zuzenbide erromatarra Justinianok egindako bilduman **jasoko da**.

Mendebaldeko Erromatar Inperioa 476. urtean desegin ondoren, Justinianok egindako bilduman **jaso zen** zuzenbide erromatarra.

(*Kalko okerrak*)

*Sustantzien kontsumoa kontrolatu behar da, eta baita ere **internet-aren** gehiegizko erabilera harreman sozialak edukitzeko.

Substantzien kontsumoa kontrolatu behar da, eta baita ere **Interneten** gehiegizko erabilera gizarte-harremanetan.

(*Letra larriak erabiltzeko irizpideak*)

***10eraino** zenbatu.

10era arte zenbatu.

(*Morfosintaxia txostena*)

6.3. Etxeko irizpideak

Argitaletxe bakoitzak baditu bere irizpideak. EHUko Euskara Zerbitzuan, esaterako, horiek Ehulku zerbitzuan bilduta daude: zuzenketetan, aholkuetan, galde-erantzunetan...

Horiekin batera, *Zehazki* da erreferentziazko hiztegi orokorra, eta badira espezialitateko beste hiztegi batzuk ere (erizaintzakoa, esaterako, eta laster sexologiakoa eta arkitekturakoa). Aipatzekoa da, orobat, *Euskal estilo-libururantz* erreferentzia gisa.

*Estres **zorrotzeko** nahastea

Estres **akutuko** nahastea

(*Erizaintza-hiztegia*)

*Gauzak horrela, agerikoa eta «logikoa» da erregeek **dispertsio normatibo honekin bukatzeko** nahia izatea, haien botere politikoa gehiago haunditzeko bada ere.

Gauzak horrela, agerikoa eta «logikoa» da **arau sakabanatu horiek bateratu** nahi izatea, beren botere politikoa gehiago handitzeko bada ere.

(*Ehulku*)

*13-14 urte bitartean, **publizitatearekiko eta produktuen ezaugarriekiko** eszeptizismoa garatzen dute.

13 urtetik 14 urtera bitartean, eszeptizismoa garatzen dute **publizitatearen eta produktuen ezaugarrien aldera**.

(*Euskal estilo-libururantz*)

Betebehar-eskubidea bi pertsonaren arteko erlazioa da, zeinaren arabera haietako batek (zordunak) prestazio bat bete behar **duen**.

Betebehar-eskubidea bi pertsonaren arteko erlazioa da, zeinaren arabera haietako batek (zordunak) prestazio bat bete behar **baitu**.

(*Ehulku; esaldia beste era batera ere formulatu zitekeen*)

6.4. Beste baliabide batzuk

Badira era askotako baliabideak: estilo-liburuak, hiztegiak, corpusak... Batzuetan zuzentzaileak sumatzen du zerbait herren dabilela esaldi batean, eta horietara jotzen du argi bila:

*Baliteke epaileengana jotzea froga **praktikatzer**a.

Baliteke epaileengana jotzea froga **gauzatzera/egitera**.

(Epaitegietako itzulpenen datu-basea; Deustuko Unibertsitateko lege-bilduma)

***Zentzu horretan**, Piagetek objektu fisikoen munduarekin izandako eragin-trukeak azpimarratzen zituen eta Vygotskyk, aldiz, giza munduarekin izandakoak.

Ildo horretatik / Hala / Horrenbestez, Piaget-ek objektu fisikoen munduarekin izandako eragin-trukeak azpimarratzen zituen, eta Vygotsky-k, aldiz, giza munduarekin izandakoak.

(*Euskaldunon Egunkariaren estilo-liburua*, 3. argt.)

Corpusak ere oso erabilgarriak dira, hiztegietan ageri diren datuak egiaztatzeko aukera ematen baitute: zer termino erabiltzen diren, nork erabiltzen dituen...

6.5. Zuzentzailearen sena

Jakina, zuzentzaileak ere beretik jarri behar du, testua eraginkorrago egiteko, batez ere diskurtsoa egokituz eta garbituz.

*Azkenik, kapituluaren egindako **aipamen bibliografikoak jasotzen dituen bibliografia** aurkeztuko da.

Azkenik, kapituluaren egindako **aipameneren bibliografia** aurkeztuko da.

(Erreduantzia)

*Izan ere, Batzorde Nagusiaren **egitekoa aholku ematera mugatzen da**.

Izan ere, Batzorde Nagusiaren **egiteko bakarra aholku ematea da**.

(Kalkoa)

*Bestalde, eta arbitrajean zentratuz, eremu honetan **oso garrantzitsua da Administrazioa bera organo arbitral baten parte den kasua, administrazioa arbitrajera meneratzen den kasutik bereiztea**.

Bestalde, arbitrajeari dagokionez, eremu horretan **oso garrantzitsua da bereiztea bi kasu hauek: administrazioa bera arbitraje-organoren parte denean eta Administrazioa arbitrajearen mende jartzen denean**.

(Esaldiaren barne-antolara)

7. EGILEAREKIKO HARREMANA: ZENBAIT OHAR

Zuzentzaileak eta egileak ezin dute jardun bakarka; aitzitik, testua egin, zuzendu eta adostu bitartean, elkarlanean jardun behar dute, truke etengabe.

Prozesua:

- lana hasi aurretik, baliabide edo irizpide zerrenda bat eskaini egileari (aurrelana)
- egileak testuaren zati bat (lagina) idatzi
- zuzentzaileak irizpideak markatu edo egilearekin adostu (lagina zuzendu; txosten txiki bat erantsi)
- egileak testua amaitu
- zuzentzaileak testua orraztu
- egileari testu zuzendua bidali
- zuzentzaileak egilearen oharrak aztertu eta haiei erantzun
- zuzentzaileak eta egileak behin betiko testua adostu

Bide horretan, hala ere, batzuetan mesfidantzari aurre egin behar izaten zaio.

Zuzentzailearen zeregina zein den?

Batzuetan egileek ez dakite zein diren zuzentzailearen «ahalak».

Egilearen mezua:

Orokorrean ados nago zuzenketekin, baina badaude bi gauzatxo harritu nautenak benetan:

- *Nire estilokoak diren esamolde batzuk erabat desagertu dira testutik: esaterako, «zer esanik ere ez». Zergatik?*
- *Zenbaki ez-osoak adierazteko, zientzia-arloan puntua erabiltzen dugu (komarik ez): adibidez, 3.25 (eta ez, 3,25). Nire lanak aztertu duena izugarritzko atrebentziaz aritu da balio guztiak aldatu baititu. Hori ez ezik, nire taulak eta ekuazioak ere aldatu ditu (hauek ekuazioen editorea erabiliz!!!!), eta hori egitean ekuazioen estiloa aldatu du. Beraz, ekuazioak aldatu behar izan ditut jatorrizko estilora itzulita geratu direla.*

Nire ustetan, bi puntu horietan, nire lana aztertu duena sartu da bere eskumenetik kanpo dauden alderdietan.

Zuzentzailearen erantzuna (egilea lasaitzekoa):

Puntu eta komaren arteko auzia dela eta, esan dezagun EIMAK, ikasmaterialgintzarako idaztarauak garatzen dituen erakundeak, berariaz adierazi duela euskaraz, ingelesez ez bezala, dezimalak koma bidez adierazten direla eta ez puntua erabiliz. Zientzia eta teknologiako testuetan eta estilo-liburuetan ere horixe da dabilen eredu. Hizkuntza bakoitzak bere arauak ditu, eta alderdi hori ere arautua dugu euskaraz. Hartara, nire ustean bederen, zuzentzailearen «egitekoa» zen horiek zuzentzea, non eta ez duzun sistema ingelesa erabili. Aztertu egingo dut kontua.

Dena den, zure ohar guztiak berrikusi ondoren, hitz egingo dugu, nahi baduzu, patxadaz.

Lasai ederrean erantzun behar zaio egileari, eta azaldu zein diren zuzentzailearen egitekoak eta zergatik zuzendu diren horiek.

Zuzentzailearen erantzuna (irizpide guztiak zehaztekoa):

Ikasmaterialean egindako oharrak aztertu ditut, eta, oro har, egokiak iruditu zaizkit guztiak.

- *«Lekutu» aditza dela eta, bere horretan utzi ditut guztiak (dena den mereziko luke aurrerago ohartuki aztertzea zein den egokiago: «lekutu» ala «kokatu»).*

- *Dezimalak bereizteko puntuak erabiltzea onartu dugu (hala ere, horri buruzko ISO araua bidali dizut, segurutzat haren berri izango duzun arren).*
- *Zazpigarren kapituluko 19. orrialdean esaldi bat berridatzi dut, smog-aren definizioari dagokiona.*

Tartean, zuzentzaileak irakaslearekin hitz egin du telefonoz, eta hark azaldu dio puntuaren erabilera ez dela leba gutxikoa, Kimikan erabilera hori guztiz zabaldua dagoela, informatika-programek ere hala dakartela... Argitalpen digitalerako material bat dela ikusirik, zuzentzaileak amore ematen du. Negoziazioetan balioetsi egin behar da zer galtzen eta zer irabazten den.

Batzuetan egilea konbentzitu egin beharra dago

Egileek askotan «frogak» eskatzen dituzte, ea zer dela eta aldatu den termino hau edo bestea. Estilistikaz den bezainbatean, ez da inolako arazorik egoten, baina terminologian batzuetan gatazka latzak izaten dira hitz batzuen gorabeheran.

Ondasun-zuzenbideko testu bat zuzentzen ari ginela, esaterako, egileak ez zuen onartzen *kiebra* zuzentzerik. Halakoetan zuzentzaileak erakutsi egin behar dio egileari erabakia ez dela apeta hutsa izan. Hainbat iturritan terminoa bilatu, eta taula ongi arazoitu bat bidaltzen dio irakasleari.

kiebra/porrot

Hiztegi Batua: Heg. eta her. markak dakartza. Porrot gomendatzen da 3000 hiztegia: kiebrak her. marka dauka

Elhuyar: porrot

Zehazki: porrot/hutsegite

Euskalterm: porrot/kiebra

Justizia.net: porrot

EHAA: kiebrak 25 agerraldi; porrotek, 288

Bizkaiko Foru Aldundia: porrot

Deustuko Unibertsitatea: porrot

UPV/EHU: porrot

Izan ere, zuzentzaileak autoritatea bereganatu behar du egilearen aldera.

8. ZUZENTZAILE TEKNIKOAK

Zuzentzaile teknikoak bi eratakoak izan daitezke: egilea bera edo kanpoko aditu bat.

8.1. Egilea zuzentzaile tekniko

Unibertsitateko irakasleen testuak zuzentzen ditugunean, egilearengana berarengana jotzen dugu argibide eske, testuaren esanahiaren inguruan zalantzarik dugunean edo zerbait ulertzen ez dugunean. Horretarako, eskuarki, testuan bertan markatzen ditugu kolorez esaldi ulergaitzak (ezin badira ulertu, ezin arteztu), edo iruzkinak eransten ditugu orrialdearen marjinan.

Irakasleari esaldi bat markatu diogu, ez baita ondo ulertzen; zerbait txarto dago, baina ezin osorik moldatu.

PZLren 699. artikulua dioenez, epaian jasotzen bada zigor bat eta berau egite, ez egite edo gauza ez ematean datza, kondenatuari epai-ebazpenak ezartzen duena betetzeko eskatuko zaio. Errekerimendu horretan epai-organoak premia pertsonalak erabiltzeaz edo diruzko isunak ohartarazi ahal du.

Irakasleak testua aztertu eta bestela formulatzen du:

PZLren 699. artikulua dioenez, epaiak kondena bat edo egiteko edo ez egiteko edo diru zenbateko bat ez den edozer emateko betebeharrak jasotzen badu, betearazpen autoan auzitegiak betearaziari hark egokitzen jotzen duen epean betearazpen tituluak ezarritakoa bere terminuetan bete dezan eskatuko dio. Errekerimendu honetan auzitegiak betearaziari betebeharraren betepena ziurtatzeko premiamendu pertsonalak edo diruzko isunak erabili ahal izango dituela adieraziko dio.

Zuzentzaileak, orduan, zuzendu egiten du paragrafoa (ulertu egiten du orduan).

PZLren 699. artikulua dioenez, epaiak kondena bat edo betebeharrak bat (egiteko edo ez egiteko edo diru zenbateko bat ez den edozer emateko) jasotzen badu, betearazpen-autoan auzitegiak egokitzen jotzen duen epean betearazpen-tituluak ezarritakoa bere horretan bete dezan eskatuko dio kondenatuari. Errekerimendu horretan, auzitegiak kondenatuak betebeharrak beteko duela ziurtatzeko premiamendu pertsonalak edo diruzko isunak erabili ahal izango dituela adieraziko dio hari.

8.2. Kanpoko aditua zuzentzaile tekniko

Eskuliburuen itzulpenetarako, lehen azaldu dugunez, hizkuntza-begiralearekin batera begirale teknikoak aritzen da. Begirale teknikoak bere arloaren ikuspegi zabala dauka. Itzulpena aztertzen du, hizkuntza-zuzentzaileak zuzendu bitartean. Beraz, izan liteke hizkuntza-begiraleak atzemandako zuzenkizun batzuk errepikatzea.

Hona hemen, konparazio baterako, zer ohar egin dituen begirale batek arkitekturako eskuliburu baten hitzaurrearen kariatara:

- "Introducción al Urbanismo" Arkitektura Eskolan dugun irakasgaia da. Orain gaztelaniaz beste izen bat eman diote (Urbanística) baina euskaraz "Hirigintza: sarrera" deitzen diogu (horren parean, "Arkitektura: sarrera" edo "Eraikuntza: sarrera"); itzulpenak, ordea, "Hirigintzari buruzko sarrera" proposatzen du (gainera, "...al Urbanismo" horrek "Hirigintzari buruzko..." baino gehiago "Hirigintzan..." edo horrelako zerbait izan beharko luke segur aski).
- "Espacios habitables" itzultzeko "bizitegiak" aukeratu dute. Baina "bizitegiak" etxebizitzeraikinak dira, eta "espacios habitables", berriz, erabilera guztietakoak (pertsonak erabiltzen ahal ditugun guztiak, bertan bizitzeko, edo bertan lan egiteko...). Bi aukera ikusi ditut:
 - Euskal termen ageri dena: "espazio bizigarriak".

- *Eskolako hiztegian (lantzen ari garen hiztegian) "habitable" emateko "bizitzeko egoki" ageri da (ez "bizigarri") eta, horri, "espazio" hitza gehitu beharko litzaioke. Beharbada esaldia osatzeko era aldatu beharko litzateke.*

Zuzentzaile teknikoak informazio «berezia» izaten du. Adibide horretan, esaterako, irakasgaien izenez dihardu, eta badaki ikastegian apailatzen ari diren hiztegian zer proposatu den *espacio habitableren* ordaina emateko. Datu horiek ez dira egoten beti hizkuntza-begiraleen esku.

Haren jarduna, bistan denez, hizkuntza-zuzentzailearen lanaren osagarri da. Begirale teknikoak alderdi hauei kontu egiten die bereiziki:

- terminologiari
- esaldien zentzuari eta esanahiari

Eta horretarako badu hizkuntza-begiraleak baino informazio hornituagoa arloko terminologia-ohiturei buruz, eta osorik jabetzen da esaldi guztien esanahiaz.

Labur-zurrean, hizkuntza-begiraleak liburuaren formari oniritzia ematen dio, eta begirale teknikoak, mamiari.

9. ZENBAIT GOMEDIO

Zuzentzea ez da berridaztea.

Zuzentzaileak ez du zertan bat-bat etorri egilearen ez hautuekin, ez gustuekin. Har dezagun, esaterako, *eskaera* hitza, eta eman dezagun zuzentzaileak *eskari* erabiltzen duela bere testuetan (hiztegietan begiratuta ez dago alderik bien artean). Zuzentzailea ezin daiteke *eskaera* guztiak *eskari* bihurtzen hasi («bilatu eta ordeztu» arriskutsuak lagun). Eta aholku honek bigarren pausalekura garamatza.

Zuzendu soilik azal dezakezun hori.

Beti izan behar duzu kontuan zuzenketen hartzaileak kontu eske hastea daukala; testuaren zuzenketen berri eman beharko diozula. Irizpideetatik haraindiko lurraldean barneratzea arriskutsua da: Euskaltzaindian barrena ibili, EIMA igaro, Etxeko Estilo Liburuko muga zeharkatu, eta... Kontuz! *Danger!* Gogoan dut, esaterako, argitaletxe batean *koko* guztiak, ez bat ez bi, ezabatu egiten zituztela, kakofonikoak zirela eta. Orduan, *Orinokoko fauna*, *Orinoko ibaikoa* zen, eta *markoko apaingarriak*, *markoarenak*. Hasi halakorik inori esplikatzeko.

Zuzentzaileari zuzentzen zaionean berandu da.

Zuzentzaileak ohartu behar du testua hurrengo irakurriko duena *irakurle arrunta* izango dela; testugintza-prozesutik kanpoko, alegia. Horrek zorabioa eragin dezake, baina erne eta zuhur jokatzera behartu behar gaitu: testua behar beste bider irakurri behar da, akatsik, bederen, egon ez dadin. Hala, jatorrizko testua artezteaz gain, ez dugu gure kolkoko akatsik erantsi behar (bestela ere ondo hornituta egoten dira). Egilearenak pasatzea barka liteke, baina zeurerik sartuz gero, erruki gutxi izango dizute.

Paperean hobeto atzematen dira zuzendu beharrekoak.

Ez dakit kontu honi buruz ikerlanik egin den; menturaz, ez. Nolanahi ere, frogatuta dago akatsak paperean hobeto atzematen direla. Testuak zer zuzendu gutxi badu, merezi du zuzenketak paperean bertan egitea; horrelako testuak gutxienak dira, hala ere. Testuak zer zuzendu ugari izanez gero, berriz, lehenbiziko lan astuna ordenagailuan egitea komeni da, testuari itxura emateko, eta, gero, paperean zuzentzea.

Kontuz! Adi izenburuei!

Zuzentzaileak, eskuarki, Word formatuan bidaltzen ditu testuak. Maketatzailak, orduan, testua QuarkXpress-era aldatzen dute. Testu zatirik luzeenak kopiatu eta itsatsi egingo dituzte dagozkien kaxetan; testu laburrak, ostera, maketatzailak berek jotzen dituzte. Kontuan izan askok ez dakitela euskaraz, eta besteak ez direla hizkuntza-adituak. Hartara, erraz bai erraz itzurtzen dira akatsak. Beraz, inprenta-probak egitean, lehenbizi horrelakoei erreparatu, ez badituzu lankide guztiak dantzan ipini nahi liburuen azalak aldatzen edo (hau ere ikusita nago) *homenaldiren h-a tippexez* ezabatzen.

Zenbat zuzenketa egin behar dira?

Zuzentzailea gutxitan egoten da gogobeterik behin betiko testuarekin. Hor badira bi indar lehian: liburua atera beharra eta testua erabat biribiltzeko tema. Ekar ditzagun zuzentzaile baten eta editore baten hitzak hona:

«Sarritan, editoreak konformatze aldera esaten dizu “horrela nahikoa da” izugarri bat, lana hobetzera bultzatu beharrean. Hala, dirua eta denbora aurreztuko du, baina ez da zintzoa izango irakurlearen aldera»¹⁰.

«Liburu bat ez da inoiz bukatzen, abandonatu egiten dira»¹¹.

Zuzentzaileak bere mugen jabe izan behar du.

Ikasmaterialen zuzentzaileek denetariko arloak jorratu behar izaten dituzte. Derrigorrezko hezkuntzako materialetan kostata baina libratu egin daitezke traba guztiak, baina maila batetik gorako testuetan kontu handiz jokatu beharra dago. Sarri gertatzen da zuzentzaileak igartzea esaldi bat ez dabilela baina antzik ez hartzea haren esanahiari. Horrelakoetan, testua markatu eta egileari galdetzea hobe; edo, testu itzulia bada, arloan aditu den bati kontsulta egitea.

Testua ez da zuzentzailearena; badu egile bat.

Errespetatu egin behar da egilearen lana.

«Zuzentzaileak ez du kontuan izan behar nola idatziko zukeen testua; soilik aldatuko ditu egokiak ez diren elementuak, kontuan izanda komunikazio-egoera, gramatika-arauak, hiruko bat (lexikoa, konbentzio grafikoak, antolaera), eta abar»¹².

10 Barbero, M.: «Entrevista a José Martínez de Sousa» in *La linterna del traductor*, 5 (2003).

11 Pamielako editore Pello Elzabururen hitzak. Gorostizu, A.: «Zubi bat egiletik irakurlera» in *Berria* (2006-04-14).

12 Fargas X.; Nogué, N.: «Les puntuacions possibles» in *Llengua i ús*, 11 (1998).

Ikastaroa: **IKASMATERIALAK ETA ZUZENTZE-LANA**

Hitzaldia: *Zuzentze-lanerako informatika-tresnak*

Irakaslea: **Ander Altuna**

Data: **2008ko uztailaren 9a**

Mundua gehiago aldatu ei da azken 60 urteotan azken 200 urteetan baino. Hori diote askok, eta beharbada zuzen ibiliko dira. Gure aitita zena euskara-irakaslea izan zen Bizkaiko Aldundian joan den mendearen hasieran, eta zenbait ipuin euskaratu zituen. Askotan, haren paper zaharren artean kuxkuxean nabilela, harritu egiten naiz pentsatzean zelan egingo zuten lan garai hartan.

Izan ere, zelan moldatu zen Azkue hiztegia egiteko? Edo urte batzuk geroago, Mitxelena *Fonética Histórica Vasca* lan mardula idazteko? Joan den mendearen hasierara joan gabe ere, orain hamar urte ez geneukan gaur beste baliabide. Agerikoa da azken urteotan iraultza teknologikoaren itzala euskal mundura ere hedatu dela. Esan beharrik ez dago guztion onerako izan dela.

Maiatzaren amaieran, “Euskaraz lan egiteko nahitaezko 5 tresnak” izeneko artikulua bidali zuen EMUNeko teknikari batek Sustatura. Haren ustez, euskaraz lan eginez gero, nahitaez ezagutu behar dira informatikako 5 baliabide hauek.

1. Zuzentzaile ortografikoa (Xuxen).
2. Euskarazko Firefox web nabigatzailea.
3. Euskalbar hiztegien Firefox-erako tresna-barra, euskara-gaztelania-ingelesa itzulpenak egiteko lagungarria.
4. Elebila euskarazko web edukien bilatzailea.
5. Euskarazko Wikipedia, euskarazko entziklopedia askea.

Zalantza barik, abiapuntu bat da, baina hori baino gehiago ere badago, eta gure zereginerako —hots, testuak zuzentzeko— baliabide askotxo ditugu eskura sarean.

Zenbat informazio dago sarean¹³?

Sarean informazio asko dagoela, gauza jakina da. Izan ere, datuen hazkundea etengabea da. Gaur egun, informazio kopuru ikaragarriari *informazio-tsunami* esaten zaio. Baina, zertaz ari gara? Ba al dakigu benetan zenbat informazio dagoen Interneten? Hona hemen datu batzuk¹⁴:

- 2006an sortutako informazio digitala 161 exabytekoa izan zen (161 gigabyte bilioi). Hau da, aurreko 5.000 urteetan sortutakoa baino gehiago.
- Digitalizatutako informazioa, idatzi diren liburu guztiak baino 3 milioi aldiz handiagoa da.
- 1997an milioi bat web gune zeuden, 2000. urtean 10 milioi, 2006an 105 milioi eta 2007an 155 milioiko kopurua gainditu zen.

Eta ba al dago euskarazko produkturik?

1.- Euskararen presentzia Interneten urria dela entzun izan dugu sarritan. Izan ere, sarean nagusi den hizkuntza ingelesa da. 2008ko urtarrilean 156 milioi web gunez osatuta zegoen sarea¹⁵, horietatik % 70 ingelesez editatua. Euskarazko web guneen zenbatekoa zehatza ez dakigu, baina adierazgarriak diren hurbilpenak bai: Mondragon Unibertsitateko irakaslea den Joxe Aranzabalek egindako lanari esker¹⁶, 2007ko ekainean euskarazko 5.170 blog inguru zeudela jakin genuen, horietatik 2.860 izango ziren bizirik leudekeenak, hau da, azken hiru hilabeteotan gutxienez behin zertxobait argitaratu dituztenak. Urtebete beranduago 7.523 blog inguru daudela euskaraz jakin dugu, orain urtebete baino 2.059 gehiago (kasu horretan, esan beharko genuke 4.137 blog inguru daudela bizirik).

2.- Jakina da Interneteko hizkuntza nagusia ingelesa dela. Euskarazko Software Katalogoaren Behatokiaren datuei erreparatuta¹⁷: 2007ko ekainean, Google-ren arabera, ingelesezko 2.000 milioi dokumentutik gora zeuden editatuak sarean; euskaraz, berriz, 1,4 milioi dokumentu.

¹³ Datuok Uxune Martinez lankide eta Inguma datu-basearen arduradunari esker eskuratu ditugu, eskerrik asko.

¹⁴ Iturria: Softkat: Berrien atala 2008-04-17.

¹⁵ Iturria: Netcraft.com. January 2008 Web Server Survey [sareko testua]. URLa: http://news.netcraft.com/archives/2008/01/28/january_2008_web_server_survey.html [kontsulta data: 2008-02-31].

¹⁶ Iturria: Fara, Joxe Aranzabalen bloga. Zenbat blog daude euskaraz? [sareko testua]. URLa: <http://goiena.net/blogak/fara/zenbat-blog-daude-euskaraz> [kontsulta data: 2007-12-12].

Iturria: Fara, Joxe Aranzabalen bloga. 7.500 blog inguru daude euskaraz [sareko testua]. URLa: <http://goiena.net/blogak/fara/7500-blog-inguru-daude-euskaraz> [kontsulta data: 2008-07-03].

¹⁷ Iturria: Euskarazko Software Katalogoa: Softkat (<http://softkat.ueu.org>), Behatokia atala. URLa: <http://softkat.ueu.org/behatoki.php?hiz=eu> [kontsulta data: 2008-02-01].

SOFKAT

UEUn egonda, UEUren ekarpen batekin hasiko naiz: euskarazko software-katalogoa, edo softkat laburtuta (<http://softkat.ueu.org/>).

Gune honen bidez euskarazko softwarearen berri izango duzu katalogoan kontsultak eginez, edo katalogoa osatu ahal izango duzu dagokion fitxa betez. Gainera, euskarazko softwarearen inguruan sortzen diren albisteak ezagutuko dituzu, eta euskararen egoera zein bilakaera Interneten aztertu ahal izango duzu.

Egun euskaraz erabil daitekeen softwarea ezagutarazteko asmoz prestatu dugu Euskarazko Software Katalogo hau. Bilketa-lan hau egitea funtsezkoa iruditu zitzaigun euskarazko softwarearen ezagutza eta erabilera bultzatzeko eta ekoizten ari diren esperientziak zein arazoak plazaratzeko. Bide batez, gaur egun euskarazko softwaregintzan dauden hutsuneak nabarmentzeko tresna ere izan daiteke.

1996ko irailean, UEUko Informatika Sailak antolatutako Informatikari Euskaldunen I. Topaketen inguruan zabaldu genuen katalogoan parte hartzeko deia. Harrezkero UEUk datu-basea eguneratzeko ardura hartu du. Web gune hau kontsultak bideratzeko tresna izateaz gain, eguneraketak bideratzeko bidea eroso eta eraginkorra ere bada.

Ohiko programa eta eduki-aurkezpenez (CD/DVD/diskete...) gain Internetetik jaitsi daitezkeen programak eta Interneteko zerbitzu batzuk ere sartu dira. Dena den, Interneteko edukiak bilatzeko tresna egokiagoak daudenez gero (aurki, jalgi, google,...) Interneteko tresna ahaltsu eta dinamikoak baino ez dira sartu.

Euskarazko softwaregintzarekin lotuta dauden albisteak (martxan dauden proiektuak, ikastaroak, produkzio-arazoak...) ezagutzeko, *Azken berriak* atala gehitu dugu, baita behatoki bat ere, non Interneten euskararen egoera zein den edo haren bilakaera aztertzeko aukera eskaintzen den.

Zer bilatu/sartu

Zer sartu eta zer ez zehaztea ez da batere erraza:

Programak/tresnak

- CDak, DVDak, disketeak... banatzen diren tresna guztiak.
- Internetetik jaisteko dauden euskarazko tresna guztiak.
- Interneteko bilatzaile/datu-base garrantzitsuenak.

Edukiak

- Interneteko eduki estatikoak **ez** dira sartu.
- Euskarri magnetiko/optikoetan banatzen direnak, aldiz, bai.

Kategoriak

Katalogoko edukiak sailkatzeko www.softcatala.org erabili dugu baina gure beharretara moldatu izan dugu haien sailkapena.

Aurreikusi diren **kategoriak** hauek dira:

Bulego-aplikazioak: testu-prozesadoreak, kontabilitatea...

Aisialdia: musika, jokoak...

Hizkuntza: itzultzaileak, zuzentzaileak, hiztegiak...

Interneten aritzeko: nabigatzaileak, e-postako programak, bilatzaileak...

Tresna orokorrak: sistema eragileak, datu-baseak...

Irakaskuntza: irakaskuntzarako egindako edukiak eta tresnak, zientziaren inguruko edukiak eta tresnak...

Dokumentazioa: softwareari buruzko dokumentazioa, eskuliburuak, tutorialak...

Bestelakoak: aurreko multzotan sartzen ez direnak.

Kontsultak nola egin

Hiru modu nagusi daude kontsultak egiteko:

- **Direktoria:** produktuak eremu edo kategorietan daude sailkatuta eta horietakoren bat hautaturik dagozkion produktuak ikus daitezke.
- **Bilaketa arrunta:** gako-hitz bat sartuta bilatzeko eremuan, datu-base osoko produktuen izenetan, deskribapenetan eta egileetan bilatzen da.
- **Bilaketa aurreratua:** datu-basearen edozein eremuren arabera bilatzeko aukera eskaintzen du.

Nola jaitsi produktuak software-katalogotik

Euskarazko Software Katalogotik produktu bat jaistea posible denean, haren fitxan, zerrendan edo izenaren ondoan, honako ikono hau ageri da; eta gainean klik eginda, jaisteko prozesua martxan jarriko da.

Bestelako kasuetan, jaisteko aplikazioa denean eta esandako ikonoa agertzen ez denean, egileak edo banatzaileak emandako helbidera (jaisteko helbidea) jo beharko da.

Informatika-euskara erlazioaren azterketa

Informatika-euskararen erlazioari buruzko informazioa lortzeko, Euskarazko Software Katalogoak bi zerbitzu eskaintzen ditu:

- **Azken berriak:** euskarazko softwarearekin lotuta dauden albisteak biltzen dituen, esate baterako, martxan dauden proiektuak, ikastaroak, produkzio-arazoak...
- **Behatokia:** euskararen presentzia Interneten aztertzeko gunea izan nahi du. Bertan, Interneten euskaraz zein beste hizkuntza batzuetan topa daitezkeen dokumentuen kopuruaren bilakaera eskaintzen da.

Euskarazko softwarea eskuratzeko beste gune batzuk

- Eusko Jaurlaritzaren: <http://www.euskara.euskadi.net>
- Librezale Elkartearen: www.librezale.org
- Mediategia (Euskararen Multimedia Gordailua): <http://www.euskararenetxea.net/mediategia/euskara/principal.php>

Hizkuntza-lanabesak

Kontsulta azkarrak: Euskalbar eta bilaketa-tresnak

Zer bilatu eta non bilatu badago beraz, baina eguneroko lanari ekiteko aukeran dugun guztia erabilgarri gerta dakigun, nola edo hala antolatu behar da. Horretarako lehen urratsa nabigatzailea da, guk Mozilla fundazioaren Firefox nabigatzaile librea erabiltzen dugu; euskaraz dago, eta hainbat tresna lagungarri ditu. Ekainaren 17an Firefox 3 azken bertsioa plazaratu zen eta dagoeneko milioika deskarga egin dira mundu osoan. Euskaraz ere badago azken bertsioa. Software librea aukera ezin hobea da hizkuntza gutxiagotutako teknologia berrien esparruan sartzeko; izan ere, tokian tokiko errealitate eta hizkuntzetara moldagarria baita.

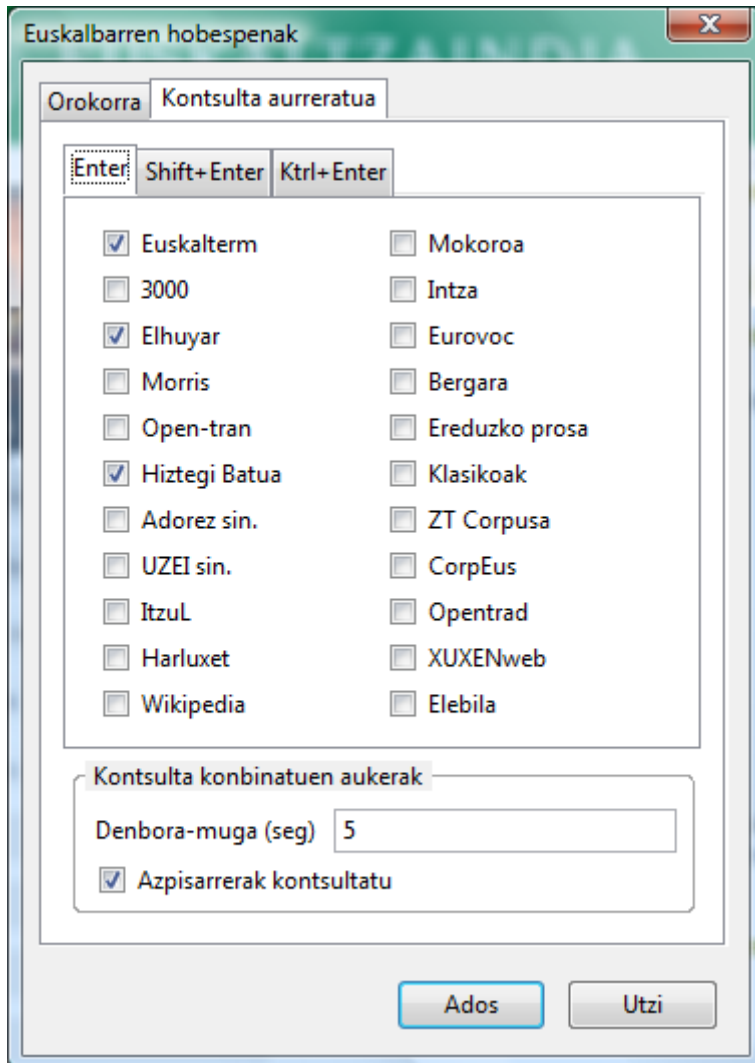
Euskalbar Firefoxerako tresna-barra bat da, euskara, gaztelania eta ingelesaren arteko kontsultak egiten laguntzen duena.

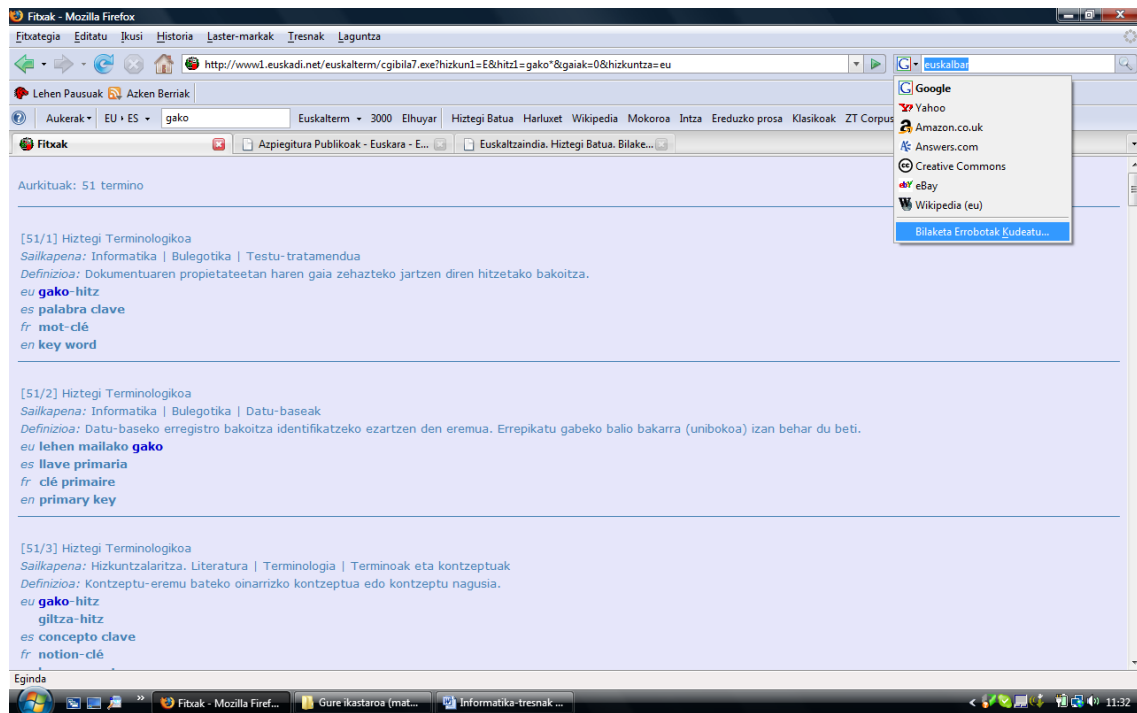
Nabigatzailean azaltzen den barra batek hainbat hiztegitan bilaketak modu errazean egitea ahalbidetzen du. Barra moduan ez ezik, aukeratutako testu baten gainean egin daitezke bilaketak, eskuineko botoiaz klik eginez horretarako. Bilaketa arruntez gain, bilaketa

konbinatuak ere egiten ditu Euskalbarrek, hiztegi batzuen arteko bilaketak orrialde bakarrean erakutsiz.

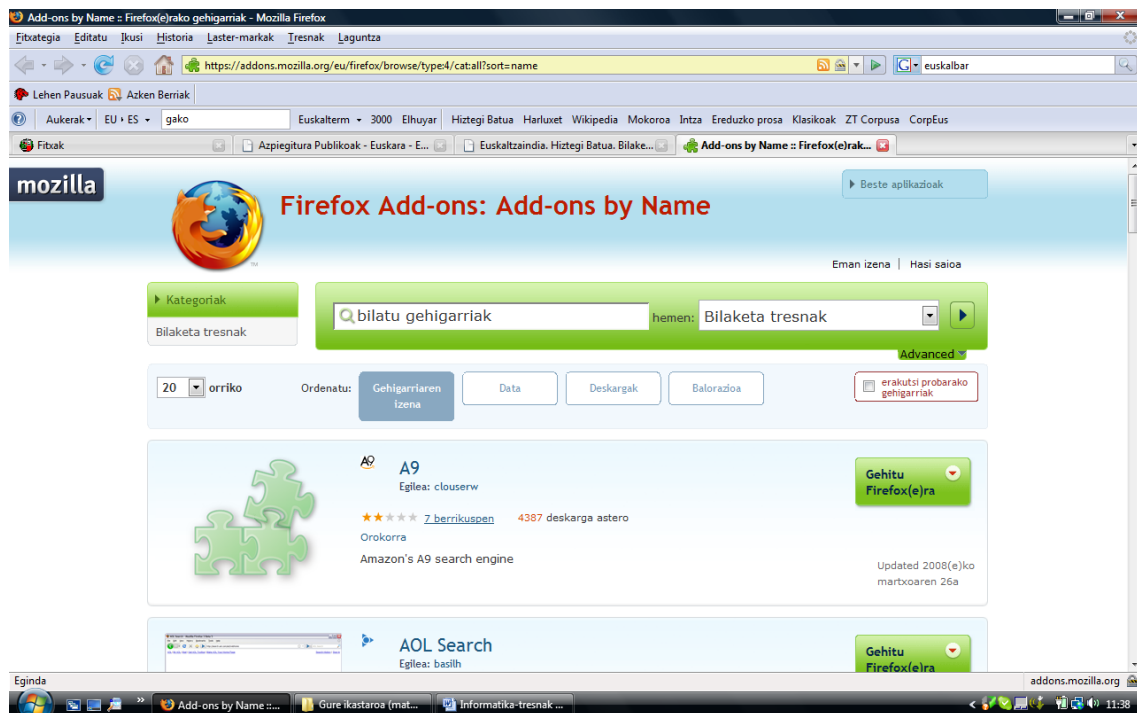
Honako hiztegi hauek ditugu kontsultatzeko:

Firefoxek, gainera, beste baliabide garrantzitsu bat dauka bilaketak egiteko (laster-markez gain, jakina): bilaketa-errobotak. Tresna honi esker, bilaketa bat egin nahi den bakoitzean ez da zertan zabaldu web orria, Firefoxetik zuzenean egin baitatiteke. Goiko eskumako bilaketa leihoan ageri den gezia klikatuz gero, ikus daiteke non egin daitezkeen bilaketak:

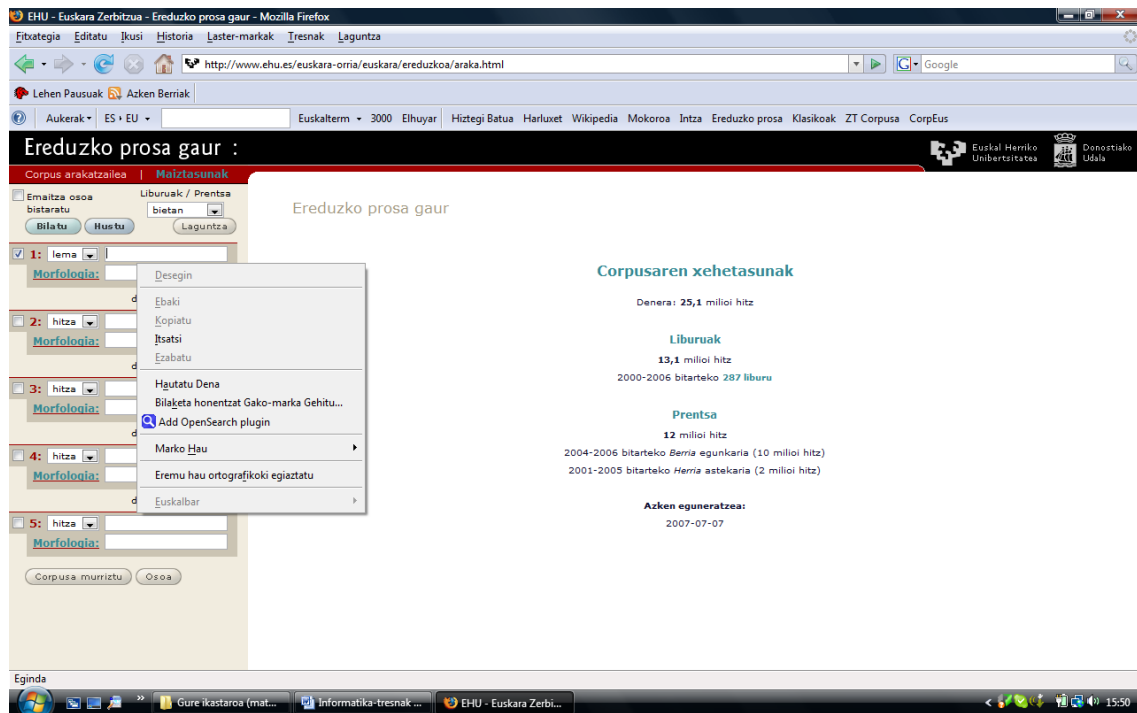

Bilaketa Errobotak Kudeatu sakatuz gero, gaituta daudenak kudeatzeaz gain, beste batzuk gehitzeko aukera ere badugu, *bilaketa errobot gehiago eskuratu* sakatuta.

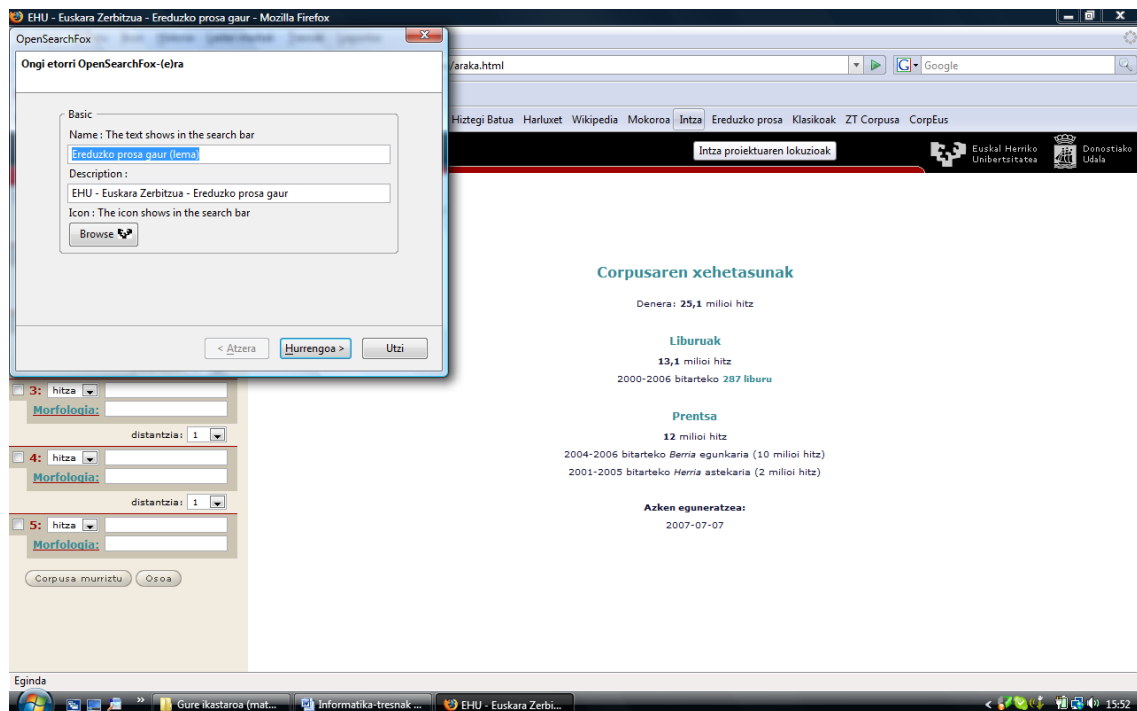

Hor Firefoxek eskuragai jarritakoak ageri dira, nahi duguna gurera jaisteko prest. Baina gure beharrei lotuago diren bilaketak egiteko tresnak ere eskura daitezke. Esaterako, bilaketak egiteko aukera ematen duen edozein kontsultagunetan. Horretarako opensearch fox izeneko plugina instalatu behar da.

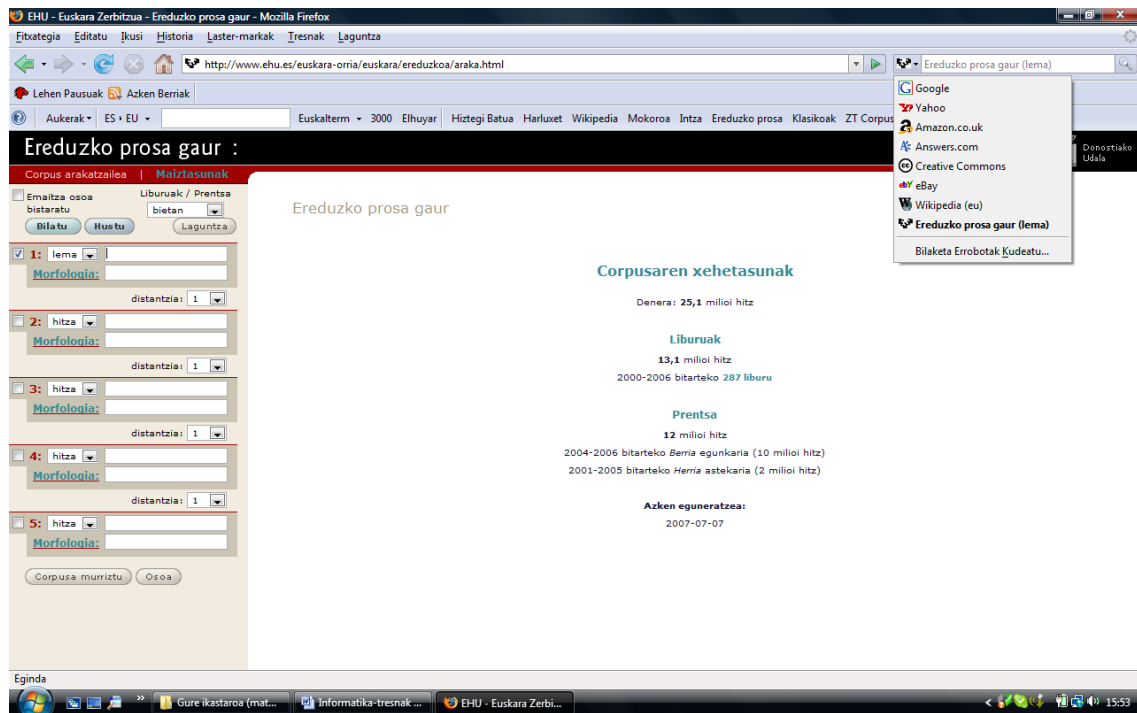
Demagun Ereduzko Prosa askotan kontsultatu behar dugula eta, Euskalbarrek horretarako aukera ematen duen arren, guk hitza barik lema bilatu behar dugula.

Bilaketak egiteko laukitxoan saguaren eskuineko botoia klikatu eta hor azaltzen zaigun leihoan Add OpenSearch plugin sakatu.

Gura dugun izena jar diezaiokegu eta kasu honetan EHUren logoa ere agertuko zaigu. Prozesua amaitu eta hemendik aurrera goiko ezkerreko leihoan Ereduzko prosa gaur (lema) aukera agertuko zaigu, bilaketak zuzenean egin ahal izateko.

Sareko baliabide batzuen zerrenda

Euskararako zuzentzailea ortografikoa: XUXEN

Zuzenketaren ezaugarriak:

- Euskaltzaindiaren arauen eta Hiztegi Batuaren arabera.
- Gramatika eta lexikoa zuzentzen ditu (sintaxia ez). Era berean, hiztegi pertsonalizatuak sortzeko eta autozuzenketa egiteko aukera ematen du.

Eskuragarri dago:

- Softkat: <http://softkat.ueu.org>
- Eusko Jaurlaritzaren web gunean: <http://www.euskara.euskadi.net>
- Xuxen-en web gunean: www.xuxen.com

Hiztegiak

Asko dira eta askotarikoak. Egunean-egunean, batez ere, Hiztegi Batua, Elhuyar Hiztegia eta Euskalterm erabiltzen ditugu (kontuan izan Euskalbarren daudela integratuta):

- Hiztegi Batua: <http://www.euskaltzaindia.net/hiztegiatua/>
- Elhuyar Hiztegia: http://www1.euskadi.net/hizt_el/indice_e.htm
- Euskalterm: http://www1.euskadi.net/euskalterm/indice_e.htm

Gainerako hiztegiak helbide hauetan daude gure zain:

- Artez Euskara Zerbitzua: <http://www.hiztegia.net>

- Eusko Jaurlaritza: http://www.euskadi.net/r33-2288/eu/contenidos/informacion/educacion_diccios/eu_1700/diccionario_e.html

Eta eskura ditugu:

- Hiztegi orokorrak
- Sinonimoen eta antonimoen hiztegiak
- Hizkera eta euskalkien glosarioak
- Entziklopediak
- Hiztegi espezializatuak
- Corpusak
- Erdaretako hiztegiak
- Kotsultaguneak
- Softwarea eskuratzeko guneak

Corpusak

Hainbat dira, baina ikasmaterialak zuzentzeko hauek dira, beharbada, gehien erabiltzen ditugunak:

- [Euskal Testuen Gordailua](http://www.vc.ehu.es/gordailua/): <http://www.vc.ehu.es/gordailua/>
- [EuskaraCorpusa.net](http://www.euskaracorpusa.net/) (XX. mendeko euskararen corpus estatistikoa): <http://www.euskaracorpusa.net/>
- [Ereduzko Prosa Gaur](http://www.ehu.es/euskara-orria/euskara/ereduzkoa/): <http://www.ehu.es/euskara-orria/euskara/ereduzkoa/>
 - [Hiztegi Batua Euskal Prosan](http://www.ehu.es/ehg/): <http://www.ehu.es/ehg/>
 - [Egungo Euskararen Hiztegia](http://www.ehu.es/eeh/): <http://www.ehu.es/eeh/>
- [Literatur aldizkarien gordailua](http://andima.armiarma.com/): <http://andima.armiarma.com/>
- [Zientzia eta Teknologiaren Corpusa](http://www.ztcorpusa.net/): <http://www.ztcorpusa.net/>
- [Euskal Onomastikaren Datutegia](http://www.euskaltzaindia.org/eoda/): <http://www.euskaltzaindia.org/eoda/>

Liburu digitalak

Gero eta gehiago dira formatu digitalean editatzen diren liburuak. Izan ere, batzuen ustez, liburu tradizionalarenak egin du eta laster ez da papera erabiliko. Beste batzuen aburuz, berriz, eskuz erabiltzeko liburuak ez dira sekula desagertuko. Iritziak iritzi, gaur egun liburu eta liburutegi digitalak ditugu sarean. Baita euskaraz ere.

- [Bertan Bilduma](http://bertan.gipuzkoakultura.net/): <http://bertan.gipuzkoakultura.net/>
- [Bidegileak](http://www1.euskadi.net/euskara_sustapena/bidegileak/indice_e.asp): http://www1.euskadi.net/euskara_sustapena/bidegileak/indice_e.asp
- [Bizkaiko Foru Aldundiko Liburutegi digitala](http://80.245.0.15/search*baq/): http://80.245.0.15/search*baq/
- [Buruxkak](http://www.buruxkak.org/): <http://www.buruxkak.org/>
- [Klasikoak](http://www.klasikoak.com/) (Pentsamendu Unibertsala): <http://www.klasikoak.com/>
- [Mendebalde](http://www.mendebalde.com/home.asp): <http://www.mendebalde.com/home.asp>
- [Testubiltegia](http://testubiltegia.ehu.es/): <http://testubiltegia.ehu.es/>
- EIMA BATZORDEAREN ESTILO-LIBURUA
 - [Estilo-liburua](#)
 - [Ortotipografia](#)
 - [Kalkoak](#)

- [Onomastika](#)
- [Onomastika \(izen-zerrendak\)](#)

Kontsultaguneak

Jagonet

JAGONET kontsulta- eta aholku-zerbitzua da, euskararen erabilera zuzena eta egokia eragitekoa. Zerbitzu honen bidez Euskaltzaindiaren hainbat alorretako erabakiak eta aholkuak kontsulta daitezke: gramatika, lexikoa (terminologia izan ezik), onomastika, idazkera (baina ez itzulpenak) eta abar. Zalantza argitzeko behar duena aurkitzen ez badu, erabiltzaileak Euskaltzaindira idatz dezake argibide eske; baina JAGONET ez da terminologiaz edo etimologiaz galdetzeko lekua, ez eta azalpen teorikoak edo itzulpenak eskatzeko ere.

Duda-muda

HAEEK herritarrei eta erakundeei doan eskaintzen dien kontsulta-zerbitzua da Duda-muda. Hona bere helburua: administrazio- eta lege-arloko terminologian eta hizkeran sor daitezkeen zalantzak argitzen saiatzea. Ez da, beraz, datu-base terminologiko bat, ikerketa-talde batek eskaintako zerbitzua baizik (<http://www.ivap.org/dudamuda/dudamuda.htm>).

Zientzia.net

Euskara teknikoari buruzko galderak egiteko aukera ematen du (http://www.zientzia.net/galdera_bidali.asp).

Terminologia eta itzulpenen kontsulta

Terminologia eta itzulpenen kontsulta (<http://ehu.es/kontsultak>).

Ehulku

EHUko Euskara Zerbitzuaren zuzenketen datu-basea eta galde-erantzunak egiteko zerbitzua (<http://www.ehu.es/ehulku/>).

ItzuL, euskal itzultzaileen posta-zerrenda

ItzuL EIZIEk sortutako posta zerrenda da. Bere helburua da euskal itzultzaileen lagungarri izatea, eguneroko lanean sortu ohi diren arazoak beste lankide itzultzaileen laguntzaz konpondu eta eztabaidatzeko foro elektronikoa eskaintzen baitu.

ItzuL zerrenda publiko, ireki eta moderatu gabea da. Harpidedunek zerrendara (itzul@postaria.com) bidalitako mezuak automatikoki banatzen zaizkie zerrendakideei, inolako giza ukiturik gabe.

Datu-baseak

- [Ehulku](http://www.ehu.es/ehulku/): <http://www.ehu.es/ehulku/>
- [Dialnet](http://dialnet.unirioja.es/): <http://dialnet.unirioja.es/>
- [Inguma](http://www.inguma.org/): <http://www.inguma.org/>

- [ScientificCommons](http://en.scientificcommons.org/): <http://en.scientificcommons.org/>

Fonotekak:

- [Bizkaieraren Fonoteka](http://bizkaifon.ehu.es/): <http://bizkaifon.ehu.es/>
- [Fonotari](http://www.fonotari.org/): <http://www.fonotari.org/>

Bestelakoak:

- [Del.icio.us](http://del.icio.us/): <http://del.icio.us/>

Ofimatika-tresnak

Microsoft Word eta OpenOffice.org-ekoa dira testu-prozesadore ezagunenak eta erabilienak; batez ere, lehena. Biek ala biek dituzte antzeko ezaugarriak, guk, gehienbat, Word erabiltzen dugu, beraz, atal honetan azalduko ditugun adibideak eta oharrak, Word-i dagozkio. Hurrengo batean beharbada, OpenOffice-ri egingo diogu arreta handigoa.

Programa espezializatuagoak erabili barik (itzulpen automatikorako programa batzuk, esaterako), Word-ek zenbait baliabide ditu lagungarri gerta dakizkigukeenak testuak zuzentzeko. Testuak zuzendu daitezke ordenagailuan zuzenean zein paperaren gainean. Biek ala biek dituzte alde onak eta alde txarrak. Zuzenketa sistematiko asko egin behar direnean, esaterako, ordenagailuak asko laguntzen du. Eta testu-prozesadoreak guk uste baino laguntza handiagoa eman diezaguke, apur bat “saltseatuz” gero.

Zuzenketa tresna lagungarriak

Zuzentzaile ortografikoa

Ortografia zuzentzeaz gain, hiztegi pertsonalizatuak sortzeko eta autozuzenketa egiteko aukera daukagu.

Aldaketen kontrola

Aldaketen kontrola erabiltzeak aukera ematen digu testu batean eginiko zuzenketa guztiak ikusteko. Erabiltzen erraza da eta, batez ere, oso luzeak ez diren testuak zuzentzeko da erabilgarria. Esaterako, testu baten laginak zuzendu ondoren, egileari bidal diezaiokegu.

Marrak, ikurrak, puntu etenak...

Ortotipografiarako ere laguntza handikoa izan daiteke. Beharbada ez dut ezer deskubrituko baina behin Xosé Castrok idatzitako *Raya, signos y otros palitos*¹⁸ izeneko lana topatu nuen ustekabeen Interneten, eta ikasteko asko nuela eta daukadala ohartu nintzen.

¹⁸ <http://xcastro.com/signos.html>

Esaterako, jakin nuen badagoela zuriune finko bat ohiko zuriuneaz gain. Zuriune finkoa erabiltzeko Ctrl + Larriak + zuriunea (Windows-eko Word-en) tekla-konbinazioa sakatu behar da. Zuriune finkoari esker lor daiteke:

- Ehunekoaren zeinua eta zenbakia ez banatzea lerro baten amaieran eta bestearen hasieran. % 8 idatzi beharrez, % 8 idatzita, zeinua eta zenbakia beti egongo dira elkartuta.
- Era berean, oso erabilgarria da unitateak, zifrak eta bereizi behar ez diren adierazpenak loturik egon daitezten. Adibidez: 16 mm, Windows 95, 8 km, 500 €...

Beste kasu batzuetan marratxo banaezina (Ctrl + Larriak + -) ere erabil daiteke: cd-rom... Euskaraz marratxoa askotan erabiltzen denez hitz-elkarketan, beharbada horrelakoetan gidoi banaezina erabiltzea ez da oso praktikoa, zeren elkarketa luzeak direnean karaktere asko eratuko bailirateke libre lerroan.

Puntu etenak idazteko hobe da Alt + 0133 edo Ctrl + Alt + . konbinazioen bidez idaztea, hiru puntu idaztea baino.

Beste alde batetik, marra motak erabiltzeko ere sinboloen bila ibili beharrik ez dago, arinago egin daiteke zenbait konbinazioen bidez:

Marra luzea (akotazioetan erabiltzen dena): Alt + 0151
Minus zeinua: Alt + 0150

Zerrenda batean laburbilduta:

- Marra luzea: tartekiak[—...—] Alt + 0151
- Minus ikurra [-] Alt + 0150
- Marratxo banaezina Ctrl + Larriak + -
- Gradua [°] Alt + 167 (edo dagokion tekla)
- Tarte finkoa Ctrl + Larriak + zuriunea
- Komatxoak (zabaldu) Alt + 174
- Komatxoak (itxi) Alt + 175
- Eten-puntuak Alt + 0133 edo Ctrl + Alt +

Bilatu eta ordeztu

Beharbada hau izan daiteke gehien erabiltzen den funtzioa. Testu luzeetarako, batez ere, laguntza handikoa izan daiteke:

- Testu osoan aldatu beharreko hitzak aldatzeko. Demagun testu batean *ihardun* aditza erabili dela eta ez *jardun*. Testua irakurri ahala zuzentzean gerta liteke baten bat pasatzea, funtzio hau erabilia arrisku hori saihesten dugu.
- Hitz elkartuen marrak ipintzeko/kentzeko.
- Zuriune bikoitzak konpontzeko.
- Zuzenkizun jakin batzuk egiteko testua osorik irakurri gabe.

Bilatu eta ordeztu funtzio aurreratua (Egia, 2001)¹⁹

¹⁹ Oso lagungarria eta interesgarria da Gotzon Egiak *Senex* aldizkarian idatzitako “Aurkitu eta ordeztu aurreratua MS Word testu trataeran” izeneko artikuluan. Gotzon Egiaren azalpen itzultzaileei zuzenduta badago ere,

Hitzak zuzenean bilatzeko eta ordezteko funtzioaz gain, bada beste aukera bat, alegia, *aurkitu eta ordeztu funtzio aurreratua* erabiltzea. Esaterako, testu batean % ikurra zenbakien atzetik agertzen bada, bilatu eta banan-banan aldatu beharrean, *zernahitarako karaktereak* erabiliz gero, modu automatikoan egin daiteke lan hori.

Gotzon Egiaren azalpenari jarraiki, zernahitarako erabiliz zenbait “konponketa” erraz egin daitezke, hala nola gehiegizko zuriuneak edo letragune zuriak kendu, web orrietatik hartutako testuak zuzendu, zenbakien karaktere bereizlea ordeztu, multzo jakinetan karaktereak lekuz aldatu (ehunekoen ikurra, esaterako), eta ordinala gehi izena lekuz aldatu.

Amaitzeko, gogora dezagun zenbait testutan formulak eta ekuazioak erruz erabiltzen direla, eta beharrezkoa dela formulen editorea erabiltzea. Saio honetan, baina, ez dugu horretaz jardungo; Jose Ramon Etxebarria irakaslea arituko zaigu gai horretaz *Nazioarteko sinboloen erabilera euskaraz* izeneko saioan.

Bibliografia

Castro Roig, X. (1999): *Rayas, signos y otros palitos*, <<http://xcastro.com/signos.html>> [kontsulta-eguna: 2007-12-13].

Castro Roig, X. eta Rodríguez Corral, L. (1999): *Errores ortotipográficos en la traducción al español*, <<http://www.xcastro.com/ortotipo.html>> [kontsulta-eguna: 2007-12-13].

Egia, G. (2001): “Aurkitu eta ordeztu aurreratua MS WORD testu trataeran”, *Senez*, **23** <<http://eizie.org/Argitalpenak/Senez/20011101/Egia>> [kontsulta-eguna: 2008-03-14].

zuzentze-lanerako ere baliagarria izan daiteke kasu askotan. Onera, dena den, frogak egitea da eta bakoitzak erabakiko du noiz eta nola izan daiteke lagungarria.

<<http://www.eizie.org/Argitalpenak/Senez/20011101/Egia>>

ERANSKINA

Hitz elkartuen idazkera

1 Euskaltzaindiak bereiz idaztekoak direla esana duen hitz elkartuak bereiz idatziko dira. Hortaz, honako elkarte moduok bereiz idaztekoak dira:

a) **Aposizioak**: Bidasoa ibaia, Aralar mendia, Larramendi kalea, Arriaga antzokia, Axular liburutegia, *Euskalzale* albistaria, Auspoa liburutegia, Gerediaga elkarte, Xalbador ikastegia, Uztapide bertsolaria; izeba Maria, aitona Domingo, arreba Klara, maisu Juan; B eredia, D dokumentua...

b) **Egin, eragin, eman** eta **harturekin** osatzen diren aditz-elkarteak: hitz egin, hots egin, huts egin, lo egin, negar egin, barre egin, oihu egin, berba egin; negar eragin, barre eragin, leher eragin; beldur eman, hots eman, kontu eman, su eman; min hartu, kargu hartu, parte hartu, kontu hartu, Jauna hartu...

Loturik idatzi beharreko salbuespenak: antzeman, atzeman, hauteman, hitzeman; hitzartu, lokartu, onartu... (ikus *Hiztegi Batua*).

c) **Etkez etxe** ereduko bikoiztapenak (lehen osagaia deklinaturik, bigarrena ez): aurrez aurre, gainez gain, gizaldiz gizaldi, herriz herri, parez pare, pausoz pauso; adarrik adar, bazterrik bazter, eskurik esku, kalerik kale, sasirik sasi; menderen mende, bururen buru...

d) **Egin berri** eredukoak: amaitu berri, esan berri, hasi berri, sartu berri, sortu berri... Loturik idazten diren "ezkonberri" modukoak salbuespen dira (ikus *Hiztegi Batua*).

e) Mahai **gainean**, etxe **aurretik** gisako postposizioak: esku artean, gerra aurretik, aste barruan, hiri barnera, ikastetxe mailan, geltoki ondora, kable bidez; Urola aldeko (herriak), eskualde mailako (zerbitzua), denda osteko (almazena)...

Loturik ematen diren "nazioarteko, hiriarteko, jendaurrean, jendaurreko, prentsaurreko..." formetarako, ikus *Hiztegi Batua*.

- f) Bigarren osagaia **bila, eske** edo **falta** duten elkarteak: ur bila, bake bila, ardo bila, ogi bila; diru eske, barkamen eske, argibide eske, aholku eske; egur falta, harreman falta, lo falta, batasun falta...
- g) Lehen osagaia **erdal, euskal, giza, itsas** duten elkarte berriak: erdal gramatika, erdal itzulpena, euskal olerkiak, euskal idazleak; giza zientziak, giza adimena; itsas garraioa, itsas ekologia...

Forma zahar-ihartuetarako, ikus *Hiztegi Batua*.

2 Euskaltzaindiak marratxoz idaztekoak direla esana duen hitz elkartuak marratxoz idatziko dira. Hortaz, honako elkarte moduok marratxoz idaztekoak dira:

- a) **Gorri-gorri(a)** ereduko bikoiztapen indargarriak (lehen osagaia deklinabide-atzizkirik gabe dutenak): labur-labur (azaldu), adi-adi (egon), erne-erne (gidatu), ozta-ozta (entzun); (hitzaldi) luze-luzea, (egun) argi-argia, (euskaldun) garbi-garbia, (bazkari) arin-arina; alfer-alferrik (saiatu), gazte-gazterik (hil), zabal-zabalik (utzi), doi-doia (jasan), gaur-gaurkoz, zuzen-zuzenean, azken-azkenean, bete-betean, bihotz-bihotzetik, hasiera-hasieratik, zin-zinez, gain-gainera; gehien-gehiena(k); asper-asper egin, dagoen-dagoen(ean)...
- b) **Apurka-apurka** ereduko bikoiztapenak (bi osagaiek atzizki berbera): tarteka-tarteka, banaka-banaka, launaka-launaka; aldian-aldian, ezarian-ezarian; egunero-egunero, astero-astero; emeki-emeki; polito-polito; astiro-astiro...
- c) **Seme-alabak, zuri-gorriak** ereduko elkarteak: anai-arrebak, aiton-amonak, aita-amak, senar-emazteak, zero-lurrak, galde-erantzunak, maisu-maistrak, izen-deiturak; txuri-urdin, gazi-geza, luze-zabal, argi-ilun; han-hemen, ezker-eskuin, harat-honat; laztan-musuka, negar-zotinka; sartu-irten, joan-etorri; hamar-hamaika (lagun), gutxi-asko...
- d) **Barra-barra, plisti-plasta** eta **zehatz-mehatz** eredukoak: bor-bor, dardar, dir-dir, diz-diz, kili-kili, mara-mara, pil-pil, txin-txin, txio-txio(ka); binbi-banba, dinbili-danbala, hinki-hanka, kili-kolo, tirriki-tarraka, zirtizarta; auzi-mauzi, duda-muda, erran-merran, handi-mandi, nahas-mahas, tarteka-marteka...

Loturik idatzi beharreko salbuespenak: esamesa, tirabira, tximista, zirriborro, zurrumurru; dardara, dirdira, distira, kuku, marmar, ttuntun... (ikus *Hiztegi Batua*).

e) **Ezkio-Itsaso** ereduko leku-izen elkartuak: Abanto-Zierbena, Gernika-Lumo, Lasarte-Oria, Biurrun-Olkoz, **Etxarri Aranatz**, Arratzu-Ubarrundia, Iruraitz-Gauna, Ainhize-Monjolose, Ürrüxtoi-Larrabile...

Bi herri elkartzean sortutako leku-izen horiek marratxoz idatzi behar dira; baina, Donostia/San Sebastián eta gisakoetan, herri bakar bat esateko bi izen erabiltzen direnean (gehienetan, bata bestearen itzulpen modura edo), barra idatzi behar da.

3 Euskaltzaindiak loturik idaztekoak direla esana duen hitz elkartuak loturik idatziko dira. Hortaz, honako elkarte moduok loturik idaztekoak dira:

a) **Jarleku** ereduko elkarteak (aditz-erro + izen): egongela, aldagela, abiaburu, helmuga, idazmakina, mintzapraktika, salneurri, irakasmaila; agerbide, eskabide, jokabide, komunikabide; agerraldi, egonaldi, emanaldi; galdegai, irakurgai, osagai; pausaleku, sorleku; biltoki, geltoki, erakustoki; jokamolde, pentsamolde; aztergune, lehiakide, sortalde, idazlan, ikerlan; ikasgela, ikastetxe...

Juntura ilun geratzen den kasuetan, marratxoz idaztea hobesten da: ibil-leku, ikas-sail, irakas-sistema, iraitz-aparatu... (ikus *Hiztegi Batua*).

b) **Aldagaitz** moduko izaera-elkarteak (aditz-erro + izenondo): konformagaitz, pairagaitz, uxagaitz, herdoilgaitz; asmaezin, nekaezin, bateraezin, pentsaezin; ulerterraz, moldaerraz; isurbera, minbera...

c) **Odolustu** moduko aditz-elkarte arruntak: indargaldu, uranditu, gaitzetsi, antzaldatu, biziberritu, indargabetu; azpimarratu, aurreikusi...

d) Bigarren osagaia **-gin, -gile, -zain, -zale, -dun, -gabe** edota **-gintza, -za(i)ntza** duten elkarteak: hargin, ikazkin, zurgin, uztargin; bertsogile, eltzegile, langile, liburugile; mugazain, diruzain, bidezain, atezain; bertsozale, haragizale, aurrerazale, neskazale; dirudun, arduradun, bizardun; lotsagabe, mugagabe, zentzugabe; gaztagintza, barkugintza, burdingintza; egurgite, etxegite, talogite; gaixozaintza, ertzaintza, liburuzaintza...

e) Bigarren osagaia **-aldi, -buru, -gizon, -(g)une, -(k)ide, -(k)ume, -orde** duten izen-elkarteak: agintealdi, belaunaldi; batzordeburu, sailburu; legegizon, elizgizon; argiune, naturagune, zerbitzugune; baliokide, solaskide; kalekume, bulegokume; izenorde, sailburuorde...

Loturik idazten dira, orobat, bigarren osagaia **-gai** edo **-alde** duten hainbat elkarte ere: "abadegai, erregegai, aztigai" modukoak edota "industrialde, eskualde, lurralde, hegoalde, iparralde, ekialde" gisakoak.

f) Lehen osagaia **aurre-**, **azpi-**, **gain-** edo **sasi-** duten izen-elkarteak: aurreiritzi, aurrelan, aurreproiektu; azpiegitura, azpimarra, azpimultzo; gainazal, gainbalio, gainkarga, sasijakintsu, sasieskola, sasimediku... Salbuespen diren formetarako (sasi-txori...), ikus *Hiztegi Batua*.

Baina lehen osagaia **erdi** duten izen-elkarteak, bereiz: Erdi Aro, erdi inozo, erdi maila... Salbuespen diren formetarako (erdialde, erdibide, erdigune...), ikus *Hiztegi Batua*.

g) **Lauburu** ereduko elkarteak (zenbatzaile + izen): hiruadar, bostortz, hamalauzango, ehunzango; adarbakar, asmobakar, begibakar, zelulabakar...

4 Euskaltzaindiak marratxoz nahiz bereiz idazteko aukera emana duen hitz elkartuak marratxoz idaztea hobesten eta gomendatzen da ikasmaterialetan. Eskola-liburuen eta irakaslanaren nondik norakoa kontuan izanik, motibo sendoak daude bide jakin hori hobesteko. Besteak beste, honako hiru hauek:

1. Doinuera zuzena zurkaizten laguntzea, egunetik egunera zarpailduagoa ageri baita ikasle-irakasleen ezpainetan.
2. Bateratze-indarrak bultzatzea egungo aniztasun-giro nahasian.
3. Irakurleari garaiz iragarri eta ongi jasotzen laguntzea sintagma-egitura bakoitza eta, are, esaldi-atal bakoitza.

Hortaz, honako elkarte modu hauek marratxoz idaztekoak dira ikasmaterialetan:

a) **Eguzki-lore** ereduko izen-elkarte arruntak. Hemen sartzen dira, bereziki, hitzunak edo idazleak unean-unean eratzen dituen izen-elkarte berri, bizi, ugariak: akordeoi-soinu, lan-hitzarmen, arau-proposamen, merkatarimundu, gizarte-bizitza, arazo-iturri, sakontze-ikastaro, osasun-egoera, elebitasun-formula, garapen-maila, eskabide-orri...

Hobespen orokor horren salbuespen, bada hitz multzo bat elkarketaren bigarren osagai izateko berezitua. Halakoak bereiz idaztea hobesten dugu. Hiru azpisailetan (**sorta**, **puska** eta **mota**) bana daitezke:

- **lore sorta** ereduko multzo-elkarteak; alegia, bigarren osagaia honelakoren bat dutenak: aldra, andana, bikote, ilara, kantitate, kopuru, mordo, multzo, oste, pare, pila, sail, sorta, talde, tropel...

Uso aldra, jende andana, kantari bikote, auto ilara, diru kantitate, euro kopuru, liburu mordo, ikasle multzo, jende oste, idi pare, diru pila, etxe sail, galdera sorta, neska talde, zaldi tropel...

- **ogi puska** ereduko zati-elkarteak; alegia, bigarren osagaia honelakoren bat dutenak: ale, apur, atal, atomo, ioi, izpi, molekula, pittin, pixka, poxi, puska, pusketa, tanta, zati...

7.354 hondar ale, ogi apur, gorputz atal, bi kloro atomok osatzen dute kloro molekula, sodio ioia, belar izpi, haize pittin, gatz pixka, iraupen poxi, lan puska, ogi pusketa, esne tanta, lukainka zati...

- **eskola mota** ereduko molde-elkarteak; alegia, bigarren osagaia honelakoren bat dutenak: era, fase, klase, modu, molde, mota...

Zibilizazio era, ilargi fase, arbola klase, banaketa modu, politika molde, arrain mota...

OHARRA: Esanahi bat baino gehiago izan dezaketen **sorta**, **puska** edo **mota** erduetako hainbat hitz-elkarte ez dira **eguzki-lore** arruntetatik bereizten errazak. Adibidez, **neska taldeak** neska **asko** adierazten du; baina **zuzendaritza-taldeak** ez du zuzendaritza asko adierazten, zuzendaritzaz arduratzen den **taldea** baizik; eta **futbol-taldeak** ere ez du futbol **asko** adierazten, futbolean jokatzeko duen **taldea** baizik. Beraz, **eguzki-lore** moduko hitz-elkarte arruntak dira **zuzendaritza-talde** eta **futbol-talde** gisakoak, eta, gure proposamenaren, murrizketaz lotuta idaztekoak.

Antzeko arrazoiengatik, aukeran uzten da bigarren osagaitzat **maila** (edo **gradu**) daramaten elkarteak murrizketaz lotuta idaztea.

Kontuan harturik ez dela beti erraza izaten sail batekoak eta besteak bereiztea, malgu hartu behar dira alor horretako hobespenak

b) **Kale-garbitzaile**, **adar-jotze** edo **ate-joka** ereduko elkarte sintetiko arruntak (bigarren osagaia aditz-izenkia dute, eta lehena, bigarrenaren osagarri zuzen). Halakoak ere oso ugariak dira:

- egile-elkarteak: **kale-garbitzaile**, bide-urratzaile, harri-jasotzaile, odol-emaila, soinu-jole, eguraldi-iragarle; aho-gozagarri, bihotz-

hunkigarri, begi-mingarri; euri-neurgailu, orri-zulagailu; behor-gidari, erbi-ehiztari...

- ekintza-elkarteak: **adar-jotze**, zikiro-jate, odol-isurtze, denboragaltze; diru-bilketa, adimen-azterketa; txosten-prestaera, hitz-osaera; fede-ukapen, lan-eskaintza...
- jardun-elkarteak: **ate-joka**, aho-zabalka, errosario-esaka; kantu-kantari, kontu-kontari...

OHARRA: Osagai biak letra larriz hasten direnean, hitz elkartuak marratxorik gabe idaztea hobesten eta gomendatzen da ikasmaterialetan ere, aukerakoa denean. Errotuluetan, zenbait titulutan eta izendapenetan agertzen da hori, batez ere:

Eusko Jaurlaritza, Foru Aldundia, Garraio Zuzendaritza, Medikuntza Fakultatea, Bertsolari Txapelketa, Zinema Jaialdia, Herri Literatura batzordea...

ODOL EMAILEEN BATZARRA MEDIKUNTZA FAKULTATEAN FORU ALDUNDIAREN LAN ESKAINTZA AZTERGAI

5 Euskaltzaindiak marratxoz nahiz loturik idazteko aukera emana duen **sudurluze** ereduko hitz-elkarte arruntak, antzemangaitzak ez direnean, loturik idaztea hobesten eta gomendatzen da ikasmaterialetan: (neska) sudurluze, (zezen) adarmotz, (agure) burusoil, (mutiko) musugorri, (marinel) odolbero, (adiskide) eskuzabal, (esparru) angeluzuzen, (teilatu) puntazorrotz...

6 Elkarketako lehen osagaiak berezko "-a" duen kasuan, Euskaltzaindiak aukera bat baino gehiago utzi du. Halakoetan, hitz elkartua "-a" itsatsia kendu gabe eta marratxoz idaztea hobesten eta gomendatzen da ikasmaterialetan.

- Bai amaieran **-ia** dutenetan: egia-maila, industria-sare, familia-liburu, ortografia-arau, geografia-izen, metodologia-arazo, infografia-kontu, astronomia-datu, filosofia-iturri, sinonimia-maila, toponimia-ikerketa, berritsukeria-liburu, indarkeria-arazo...
- Bai **hizkuntza**, **kultura**, **literatura** nahiz **natura** osagaia dutenetan: hizkuntza-ariketa, hizkuntza-eskakizun, kultura-

gaitasun, kultura-oinarri, literatura-lehiaketa, literatura-sari, natura-babesgune, natura-zientzia... Besteko **arnasa/arnas, burdina/burdin, eliza/eliz** kasuetan, ikus *Hiztegi Batua*.

- Bai gainerako elkarte berri guztietan: eskola-liburu, hezkuntza-mundu, jaiotza-kontrol...

7 Hitz-elkarketak berez dakar berrelkarketarako aukera. Bide hori egokia da inoizka (hor dugu "artobero-usaina", esaterako), baina gehienetan irakurlearen kalterako izaten da: bihurriak dira «zerga-bilketa-bulegoa, udal-kirol-erakundea, auto-saltzaile-elkartea, fisika-hastapen-baldintzak» eta antzekoak. Horrelakoetan, oro har, azkena elkartutako hitza hautatu, hitz-elkartetik atera eta sintaxi arruntera ekartzea hobesten eta gomendatzen da ikasmaterialetan: «zerga-bilketarako bulegoa, udalaren kirol-erakundea, auto-saltzaileen elkarte, fisika(z)ko hastapen-baldintzak, kobre-eztainu aleazioa» eta abar.

Oharra:

Azkena elkartutako hitza, jakina denez, amaierakoa izan daiteke (zerga-bilketarako bulegoa, auto-saltzaileen elkarte...) nahiz hasierakoa (udalaren kirol-erakundea, fisika(z)ko hastapen-baldintzak...).

II.1. Zer dira sinboloak? Sinboloen erabilera orokorra

1. Sinbolo deritzegu zenbait kontzeptu era idatzian labur adierazteko nazioarteko zientzialarien komunitateak erabiltzen dituen ikurrei. Sinboloak kontzeptu-eskema egituratuaren arabera antolatuta daude, eta haien forma eta erabilera nazioarteko zenbait erakundek arautuak dira, kontzeptu horiek edozein hizkuntzatan modu zehatz eta unibokoan adierazi ahal direla ziurtatze aldera. Bereziki kontuan hartzekoak dira sinbolo matematiko-fisikoak, alde batetik, eta sinbolo kimikoak, bestetik.

Berez, sinboloak nolabaiteko laburtzapenak diren arren, berezi egiten ditugu hizkuntza bakoitzean idatziz edo ahoz erabiltzen diren bestelako laburtzapenetatik; azken horiei “laburdura” deituko diegu liburu honetan. Laburdurak hurrengo atalean aztertuko dira, nahiz eta *Ortotipografia* liburuan ere eman ziren laburdurak idazteko gomendioak.

2. Sinboloek kode berezia osatzen dute: hizkuntza guztietarako balio duen kodea, baina idatzirako baino ez den kodea. Hizkuntza bakoitzean hizkuntza naturalaren kodearen bitartez adierazi behar dira sinboloen azpian dauden kontzeptuak, ahozko diskurtsoan txertatu ahal izateko. Idatzizko diskurtsoan ere erabiltzen da zenbaitetan adierazpide naturala.

Nazioarteko kodea ↔ hizkuntza naturaleko kodea	Sinbolo bidezko adierazpide idatzia	Ahozko edo idatzizko adierazpide naturala
2 m ² ↔ "bi metro karratu"	2m ² -ko azalera	bi metro karratuko azalera

Sinboloei dagokienez, hiru maila berezi behar dira, “nazioartekotasuna” eta erabilera kontuan hartuta:

- Lehenengo mailan sinboloa bera dago, nazioartekoa dena, mundu osoan zehar berdin idazten dena. Nazioarteko sinbolo-sistemak mundu zabaleko zientzialariek antolatu eta onartutako erakundeek arautzen dituzte. Sail honetakoak dira ISO arauak, SI

sistemako unitateak eta magnitudeen adierazpide idatziak, eta IUPAC erakundeak formulazio kimikorako emaniko arauak. Nazioarteko arauak izanik, euskararako arauak ere badira.

$$4,5 \text{ kg/m}^3, \frac{1}{2} \text{ mv}^2 \text{ eta } \text{H}_2\text{SO}_4 \text{ mundu osoan idazten dira berdin.}$$

– Bigarren mailan sinboloaren adierazpide naturala dago. Kasu honetan, hizkuntza bakoitzaren hiztegi-ondareko zenbait hitzen espezializazioari dagozkion salbuespenak salbu, joera dago hizkuntza guztietan kultura-erro bereko izenak erabiltzeko, baina beti ere hizkuntza bakoitzean bere izaeraren araberako moldapen fonetiko eta ortografikoak eginez.

Kasurako, “cm” sinbolarik desberdin ahoskatzen (eta idazten) da hizkuntza bakoitzean: zentimetro (eu), centimeter (en-US), centimetre (en-UK), centímetro (es), centimètre (fr).

– Hirugarren maila diskurtsoari dagokio. Maila honetan, euskarazko diskurtso naturalean txertatu behar da sinbolarik, eta horretarako hizkuntza-elementuei dagozkien deklinabidea eta joskera eduki behar dira kontuan.

3. Testu didaktikoek, besteak beste, ikasleak zientzialarien diskurtso-komunitatean sartzen laguntzeko eginkizuna dute. Hain zuzen ere, zeregin horrekin lotuta dago nazioartean adostutako sinbolo-kodea eta irakurbidea ikasleen eskura jartzea. Hori dela eta, testu didaktikoetan oso maiz adierazi behar izaten da idatziz sinboloak nola irakurri behar diren.

A sinbolarik ‘ampere’ irakurtzen da eta C sinbolarik erabiltzen da “coulomb” izeneko unitatea adierazteko.

4. Testu orokorretan, testu didaktiko edo berezietan ez bezala, sinboloak deskodifikaturik idazteko joera dago.

Sinbolo bidez idatzita	Hizkuntza naturalean
2 cm-ko luzera	bi zentimetroko luzera
2 cm luze	bi zentimetro luze

5. Euskarazko testuetan sinboloak edo sinbolo-taldeak (neurri-adierazpenak, ekuazioak...) deklinatu egin behar dira maiz: sinboloaren eta deklinabide-atzizkiaren artean gidoia jartzen da, deskodifikatu behar den zatia (nazioarteko sinbolo-taldea) eta hizkuntza naturaleko zatia bereizteko.

14 N-eko indarra = “hamalau newtoneko indarra”

25 N/cm² -ko presiotik gora = “hogeita bost newton zati zentimetro karratuko presiotik gora”

Arau honek salbuespena du zenbaki-sinbolo hutsen kasuan, zeinetan atzizkia zenbaki-sinboloari atxikita idazten den, gidoirik gabe eta bien artean hutsarterik utzi gabe:

Otsailaren 19an = otsailaren hemeretziaren

Goizeko 8etatik arratsaldeko 5ak arte = goizeko zortzietatik arratsaldeko bostak arte.

II.2. Laburdurak vs sinboloak

1. Laburdurak hitz arrunten adierazpen idatzi laburtuak dira, berez izaera fonikorik ez dutenak eta hizkuntza bakoitzaren ohituren arabera erabiltzen direnak. Laburdurak ez dira nazioarteko sinboloekin nahastu behar, nahiz eta batzuetan biak nahasteko arriskua dagoen. Laburdurak ez daude erabat arauturik, eta liburutik liburura gorabeherak egon daitezke.
2. Laburdurak idazteko arau-gomendioak sinboloak idaztekoak ez bezalakoak dira; izan ere, ez dira unibertsalak, hizkuntza bakoitzean erabaki beharrekoak baizik, ohituraren arabekoak askotan. Euskarari dagokionez, egokiro azalduta daude *Ortotipografia* liburuan. Liburu horretan oinarriturik, hemen horrelako batzuk aipatuko ditugu, irakaskuntza ertaineko testuetan arrunki agertzen direnak gogora ekarriz.
3. Oro har, unibertsitatera iritsi arteko irakaskuntzako testuetan laburdura gutxi erabiltzen dira. Horrelako batzuk *Onomastika* liburuan ageri dira. Adibide modura, honako hauek aipatuko ditugu:
 - etab. = eta abar
 - K.a., K.o. = Kristo aurreko, Kristo ondorengo
 - or. = orrialdea(k)
 - vs = *versus* (aurka, kontra)
4. Salbuespentzat har daiteke hiztegien kasua, zeinetan hainbat laburdura erabiltzen diren, azalpenak laburtu beharrez. Laburdura horiek asko izaten direnez, hiztegiek bertan erabiltzen diren laburduren zerrenda izaten ohi dute, bakoitzaren esanahia azaldurik.
5. Aurreko parragrafoan ikus daitekeenez, laburdura gehienek puntu bat daramate atzean; hots, puntu eta guzti idatzi behar dira, siglak, akronimoak eta sinboloak ez bezala. Hala ere, salbuespenak daude, hala nola matematikako funtzioen eta grafikoen azalpenetan erabiltzen den vs (= *versus*) laburduraren kasuan.

Higiduraren eboluzioa espazioa vs denbora motako grafikoen bidez adierazten da.
6. Laburdurak bi osagai dituenean, puntua jartzen da parte bakoitzean, baina ez da hutsarterik uzten bi parteen artean.

Alegia, K.o. idatziko dugu eta ez K. o.

Euskaltzaindiaren Hiztegi Batuan g.er. dator “gutxi erabilia adierazteko” eta g.g.er. “gaur gutxi erabilia” laburtzeko.

7. Laburdurei ez zaie atzizkirik erantsi behar. Horretan, siglek eta sinboloek ez bezala, puntuaren ostean hutsunea baino ez dute onartzen.

Beraz, testu barruan atzizkia esplizitatu nahi bada, ez da laburdurarik idatziko eta, adibidez, 15. orrialdeko irudia idatziko da eta ez 15. or.ko irudia edo 15. or.-ko irudia.

8. Ahal dela, ez da laburduraz hasi behar esaldia, ezta laburdura letra larriz hasten den kasuan ere. Gomendio hau esaldi hasieran zenbakiak era sinbolikoan ez idazteko dagoen gomendioaren parekoa da, eta kasu bietan bi soluziobide daude: bata, laburdurarik ez erabiltzea, eta bestea, laburduraren aurretik esaerari hasiera emango dion komodin bat jartzea.

Honelaxe idatziko dugu:

Kristo ondorengo XX. mendean jaio ginen.
Gure belaunaldikoak K.o. XX. mendean jaio ginen.

Eta ez honela:

K.o. XX. mendean jaio ginen.

Gomendio hau bat dator zenbakiak digitu gisa ez idazteko egiten den gomendioarekin, betiere hobetsiz kasu horretan zenbakiak letra bidez adieraztea.

Honelaxe idatziko dugu:

Hirurehun eta bost entzule bildu zituen kantariak.

Eta ez honela:

305 entzule bildu zituen kantariak.

9. Laburdura irakurtzean, osorik ahoskatu behar da laburturiko hitza.

Esate baterako, izon. laburdura ez dugu “izon” irakurriko, “izenondoa” baizik.

II.3.2. Puntuaren eta komaren erabilera zenbakietan

1. Zenbaki dezimaldunen kasuan honako bi idazkera hauek nagusitu dira azken boladan:
 - Koma bidez idaztea Europan (3,456) eta puntu bidez idaztea ohitura anglosaxoian (3.456).
 - Bi idazkera horiek nahikoa erroturik egon diren arren, estandarra ezartze aldera, ISO31-0:1992(E) arauak koma bidezko idazkera hobetsi du, nahiz ingeleserako puntu bidezkoa ere onartu, salbuespen gisa.

2. Nazioarteko estandarraren bidetik, komaren erabilera dago hobetsita euskararako ere:

Beraz, 3,456 idatziko dugu $\frac{3456}{1000}$ balioa adierazteko.

3. Dena den, zenbakiaren identifikazioko eta irakurketako arazo praktiko bat tartean dela, bada beste kasu bat, zeinean puntua edo koma erabiltzen den zenbakiaren barruan. Preseski, zenbakiak digitu asko dituenean, zenbaki barruko digituak hiruko taldetan antolatzeak erraztu egiten du zenbakiaren identifikazioa eta irakurketa. Eta bi ohitura nagusi egon dira orain arte, hiru digituko taldeen artean markaren bat jartzeko.

Edozein kasutan, bi ohitura horietan berdin jokatzen da antolaketari dagokionez, eta hiru digituko taldeak unitateen digitutik hasita kontaktzen dira ezkererantz, zenbakiaren parte osoaren kasuan, eta hamarrenen zifratik hasita eskuinerantz, digitu dezimalen kasuan.

4. Esan bezala, lurraldeen arabera, bi ohitura nagusi egon dira hiru digituko taldeen arteko markari dagokionez.

- Gure inguruko lurraldeetan (Europan, oro har) puntu batez banandu dira hiruko multzoak, honelaxe adibidez:

230.945 eta 2.345.678.091

- Ohitura anglosaxoian, ordea, puntuaren ordezkoma erabili izan da, honelaxe:

Aurreko kasuan, 230,945 eta 2,345,678,091, hurrenez hurren.

Gauzak horrela, ohitura horiek bateratzeko, nazioarteko sisteman hutsarteak idaztea proposatu da (123 456 789 , alegia), nahiz horrek arriskua duen inprimategian, zenbakia lerro berean idatzi nahi izaten baita osorik (ikus ISO 0-3.3.1 araua). Adibidez, aurreko kasuan, honelaxe idazteko dio arauak:

230 945 eta 2 345 678 091.

5. Guri dagokigunez, Euskaltzaindiak araua finkatu bitartean, nazioarteko arauak adierazitako jokamoldea hartzea proposatzen dugu, esan nahi baita, hirukoteen artean hutsartea jartzearena.*

6. Arau horrek zenbait salbuespen ditu:

– Milatik gorako urteak hutsarterik gabe idatzi behar baitira, digitu guztiak elkarrekin lotuta:

Alegia, ez dira idazten 1 945 eta 2 008, baizik eta 1945 eta 2008.

– Halaber idazten dira punturik eta hutsarterik gabe etiketa modura jotzen duten zenbait zenbaki, hala nola nortasun-agirikoa, posta-kodekoa edota telefono-zenbakia.

– Azken zenbaki horiei dagokienez, kantitateak adierazten dituzten zenbakiak ez izanik, badirudi euskaraz ahoz ematean digituak banan-banan ematea dela gauzarik praktikoa, ulermenaren eta argitasunaren izenean.

Beraz, 15335448Z nortasun-agiriko zenbakia esatean 1-5-3-3-5-4-4-8-Z hurrenkeran aipatuko dugu, hots, “bat, bost, hiru, hiru, bost, lau, lau, zortzi, zeta”; b

Era berean, 946017355 telefono-zenbakia 9-4-6-0-1-7-3-5-5 edo “bederatzi, lau, sei, bat zero, bat, zazpi, bost, bost” izango da; eta 48006 posta-kodea 4-8-0-0-6 izango da, alegia “lau, zortzi, zero, zero, sei”.

7. Dena den, hutsartearen bidezko idazkera hori gutxitan erabiltzen da testu zientifikoetan, bereziki zenbaki oso handiak edo oso txikiak erabili behar direnean, konstante unibertsalen kasuan salbu.

Hauxe da grabitazio unibertsalaren konstantearen balioa:

$$G = (6,672\,59 \pm 0,000\,85) \times 10^{-11} \text{ N}\cdot\text{m}^2 / \text{kg}^{-2}.$$

Bestelako zenbaki oso handietan, geroago III.1.4. atalean aztertuko dugun zenbakien idazkera zientifikoa erabiltzen da.

8. Hutsartean erabilerari dagokionez, zenbaki dezimaldunak espreski aipatu behar dira, kasu berezi modura. Izan ere, komaren osteko zenbakiak ere hiru digituko taldetan antolatzen dira.

Aurreko gomendiarekin bat eginik, nazioarteko arauan oinarriturik, honelaxe egiten da: abiapuntu modura koma dezimala hartzen da beti, eskuinerantz zein ezkererantz, eta bi noranzkoetan hiru zifrako multzoak bilduz jartzen dira puntuak.

* Badakigu *Ortotipografia* liburuan hiruko taldeen artean puntua jartzea proposatzen dela, baina gure proposamen osoaren koherentiaren amoreagatik, nazioarteko araua hobesten dugu.

Honelaxe idazten ditugu zenbaki dezimaldunak: 2,345 678 9 eta 61 125,767 12
Hauexek dira π eta zenbakien balio hurbilduak:
 $\pi = 3,141\ 592\ 6\dots$ eta $e = 2,718\ 281\ 8\dots$

9. Bestalde, zenbaki dezimalduna unitatea baino txikiagoa bada, komaren aurretik 0 digitua jarri behar da:

Esate baterako, 0,345, 0,012 edo 0,767 12 idazten dira.

III.1.2. Magnitude eta unitate fisikoak idazteko arauak

II.1.2.1. Nazioarteko SI sistemako unitateak

1. Sistema metriko modernoaren nazioarteko izena *Systeme International d'Unités* (hots, “nazioarteko unitate-sistema”) da, frantsesez alegia, eta mundu osoan sistema hori adierazteko erabiltzen diren siglak SI dira. Horregatik, euskaraz “nazioarteko SI sistema” izendapena erabiliko dugu, edo huts-hutsik, “SI sistema”.
2. SI sisteman zazpi oinarrizko unitate aukeratu dira, zeinei balio arbitrarioak baina adostuak esleitzen zaizkien, eta unitate horiek dimentsionalki independenteak direla onartu da hitzarmenez. Gainerako unitate fisiko guztiak horietatik erator daitezke, oinarrizko unitateak era koherentean elkarrekin biderkatuz edo zatituz.
Jarraian datorren taulan oinarrizko zazpi unitate fisikoak adierazi dira, eta ondoz ondoko zutabeetan magnitudearen euskarazko izena, unitatearen izena eta unitatearen sinboloa ageri dira.

SI sistemako oinarrizko unitateak

Magnitudea	Unitateak	
	Izena	Sinboloa
luzera	metro	m
masa	kilogramo	kg
denbora	segundo	s
korrante elektrikoa	ampere	A
tenperatura termodinamikoa	kelvin	K
substantzia-kantitatea	mol	mol
argi-intentsitatea	kandela	cd

3. Nazioarteko SI sisteman zenbait estilo-arau erabaki dira hitzarmenez, sinboloetan erabili beharreko letrakerari dagokionez.
 - Hasteko, bereizi egiten dira magnitude-sinboloak (esate baterako, indarra adierazteko erabiltzen den “F” letra) eta unitate-sinboloak (adibidez, metroa adierazten den “m” letra).
 - Magnitude fisikoak adierazteko sinboloak letrakera etzanaz idazten dira; unitateak adierazteko sinboloak, ordea, letrakera arruntaz.

$F = 23 \text{ N}$ (alegia, indarraren balioa hogeita hiru newton(ekoa) da)

4. Unitate-sinboloa izate matematiko unibertsala da. Ez da laburdura bat eta, hortaz, ez zaio punturik gehitzen atzetik (esaldiko azken hitza denean izan ezik).

5. Pertsona-izena duten unitate-sinboloak (hots, zientzialari baten ohorez jarritako izena dutenak) letra larriz idazten dira letra bakarrekoak badira (N, A, C...) edota lehenengo letra larria dute eta bigarrena xehea bi letraz adierazten diren kasuan (Hz, Gr, Wb...).

Hala ere, unitate horien izena letra xehez idazten da, honelaxe:

Indar-unitateari newton izeneko N sinboloa dagokio, eta luzera-unitateari metro izeneko m sinboloa.

6. Unitate-sinboloen kasuan ez bezala, unitate-izenak idazteko modua espezifikoa da hizkuntza bakoitzaren kasuan; hots, izenen ortografia eta ahoskera ez dira SI sistemaren parte. Horregatik, euskaraz ematen direnean, euskarako ortografia eta ahoskera erabiltzen dira izen horiek emateko.

Esate baterako, euskaraz *kilogramo* izango da, gaztelaniaz bezala idatzita, nahiz frantsesez *kilogramme* eta ingelesez *kilogram* izan. Nolanahi den, hizkuntza guztietan kg izango da unitate-sinboloa.

Salbuespena dago zenbait zientzialariren ohorez jarritako izenen kasuan, horrelakoetan jatorrizko ortografia errespetatzeko joera izango baitugu (azentu grafikoak salbu).

Korronte elektrikoaren unitatea *ampere* da euskaraz, esan nahi baita “m” letraz idatzirik eta ez “n” letraz.

Logika berari jarraituz, unitate-izenen pluralak hizkuntza bakoitzean egiten diren era arruntean egiten dira testu barruan.

Esaterako, volt, newton edo pascal esan eta idatz daitezke, baina baita voltak, newtonak edo pascalak ere.

Bestalde, unitate-sinboloak mugagabeen doaz normalean, eta ez dira ematen pluralean.

Hortaz, ezin idatz daiteke 14 km-ak gisakorik, 14 kg baizik.

Dena den, arau horrek bere salbuespenak ditu, aurretik aipaturiko kantitate bati buruz hitz egitean, adibidez.

Lehenengo 4 kg-ak erraz galtzen dira, baina hortik aurrera gauzak ez hainbeste.

7. Tenperatura Celsius, Fahrenheit edo Reamur eskalan sinbolikoki idazten denean, zenbakia eta gero hutsartea utziko dugu, eta eskala bakoitzeko unitatearen sinboloa adierazteko, lehenik ° sinboloa eta segidan C, R edo F letra larria jarriko ditugu, hurrenez hurren, bien artean hutsarterik utzi gabe, honelaxe:

27 °C, 48 °R eta 75 °F.

Bestalde, neurri horiek hitzen bidez adierazten direnean, gradu hitza eta bai ° sinboloa biak erabil daitezke. Kasu horretan, Celsius, Reamur eta Fahrenheit hitzak letra larriz idatziko ditugu; izan ere, eskalaren sortzailearen izenen bidez eraturiko aposizioak dira.

Hortaz, Celsius eskalan Celsius gradua eta °C idazkerak erabiliko ditugu (hitzak ala sinboloak diren), edota Fahrenheit gradu eta °F idazkerak Fahrenheit eskalan.

8. Temperatura termodinamikoaren kasuan, ordea, “gradu” hitza eta ° sinboloa kendu egiten dira bai unitatea aipatzean eta bai idazkera sinbolikoan ere.

Beraz, kelvin eta K idatziko ditugu, baina ez Kelvin gradu eta °K; eta 15 K idaztean “hamabost kelvin” irakurriko dugu.

9. Unitateen multiploak eta azpimultiploak adierazteko, aurrizkiak gehitzen zaizkie bai unitate-izenei eta bai unitate-sinboloei ere, kontuan izanik 10 balioaren zer ordenako berretura adierazi nahi den. Aurrizkien idazkerari dagokionez, lehenago izenekin eta sinboloekin erabilitako irizpide berberak onartu dira SI sisteman.

Unitate-sinboloekin erabiltzen diren aurrizkiak unibertsalak dira; unitate-izenekin erabiltzen diren aurrizkien ortografia eta ahoskera, aldiz, tokian tokiko hizkuntzaren arabekoak dira, nahiz eta sustrai berekoak diren mundu osoan.

Unitate-sinboloen kasuan 10^6 balioa edo handiagoa adierazten dutenak letra larriz idazten dira, eta gainerakoak letra xehez. Guztiak idazten dira letrakera arruntez eta karaktere latindarrez, 10^{-6} balioari dagokion “mikro-” aurrizkia izan ezin, zeina karaktere grekoz idazten den idazkera sinbolikoan: “μ”.

Gauzak horrela, ondoko taulan multiploak eta azpimultiploak eratzeko izen-aurrizkiak eta horiei dagozkien sinbolo-aurrizkiak ageri dira.

SI sistemako aurrizkiak

Multiploak			Azpimultiploak		
Faktorea	Aurrizkia	Sinboloa	Faktorea	Aurrizkia	Sinboloa
10^{24}	yotta	Y	10^{-1}	dezi	d
10^{21}	zetta	Z	10^{-2}	zenti	c
10^{18}	exa	E	10^{-3}	mili	m
10^{15}	peta	P	10^{-6}	mikro	μ
10^{12}	tera	T	10^{-9}	nano	n
10^9	giga	G	10^{-12}	piko	p
10^6	mega	M	10^{-15}	femto	f
10^3	kilo	K	10^{-18}	atto	a
10^2	hecto	H	10^{-21}	zepto	z
10^1	deca	da	10^{-24}	yokto	y

Salbuespena da $10^1 = 10$ faktoreari dagokion sinboloa; izan ere, bi letra xehez osaturik dago, “da” (“deka-”), zeren letra xehe bakarra erabiltzeak nahasteak sor bailitzake $10^{-1} = 0,1$ faktorea adierazten duen “d” (“dezi”) sinbolo-aurrezkiarekin. Gainera, ikus daitekeenez, euskaraz “hekto”, “deka”, “dezi” eta “zenti” idazten dira.

Horregatik, hektometro, dekametro, dezimetro dira, baita zentimetro ere, nahiz cm izan. Bestalde, aurrizkidun unitateen izen osoak letra xehez idazten dira, nahiz sinboloa letra larriz idatzi.

Esate baterako, MW unitatearen izena megawatt da eta ez Megawatt edo Mwatt.

10. Zenbait ohar egin behar dira esponente-aurrizkiei dagokienez.

- Aurrizkiak adierazten duen esponentea unitate osoari dagokio.

$$\text{cm}^3 = 10^{-6} \text{ m}^3$$

- Arrazoi historikoak tarteko direla, kilogramoa da bere izenean aurrizkia duen oinarrizko unitate bakarra, gramo hitzari dagokion “g” sinboloari “k” aurrizkia gehituz sortzen baita.
- Sinbolo-aurrizkiak ez dira bikoizten edo konbinatzen, hots, aurrizki horiek beti izan behar dute bakunak.

Kasurako, ezin idatz daiteke mA, pA idatzi orde.

11. Unitate-sinboloen arteko biderketak adierazteko, bi aukera daude. Lehenengoan, erdi-mailako puntua jartzen da bi sinboloen artean, inolako hutsarterik gabe; bigarrean, hutsarte bat uzten da bi sinboloen artean:

Beraz, N·m edo N m idatziko dugu “newton (bider) metro” unitatea adierazteko.

12. Unitate-sinboloen arteko zatiketak adierazteko ere, bi aukera daude. Lehenengoan, frakzio-barra bat jartzen da bi sinboloen artean; bigarrean, biderketa modura aurkezten da, izendatzaileko sinboloari esponente negatiboa gehituz. Edozein kasutan, frakzio-barra behin bakarrik erabiltzen da.

Hortaz, m/s edo $\text{m}\cdot\text{s}^{-1}$ idatziko dugu. Era berean, m/s^2 edo $\text{m}\cdot\text{s}^{-2}$, baina ez $\text{m}/\text{s}\cdot\text{s}$.

Interpretazio okerrak saihesteko, izendatzailean unitate bat baino gehiago agertzen denean, parentesiak erabiltzea gomendatzen da, edo bestela, esponente negatiboak.

Horren arabera, $\text{W}/(\text{m}^2\cdot\text{K}^4)$ edo $\text{W}\cdot\text{m}^{-2}\cdot\text{K}^{-4}$ idazkerak hobetsiko ditugu eta $\text{W}/\text{m}^2\cdot\text{K}^4$ idazkera baztertuko.

Zer esanik ez, unitate-sinbolo konposatuen kasuan sinbolo-aurrizkiak ager daitezke zenbakitzailean zein izendatzailean.

Adibidez, mN/m edo W/cm^2 unitate-sinbolo konposatuak erabil daitezke.

13. Unitate-izenak ez dira nahastu behar eragiketa matematikoei dagozkien sinboloekin.

Esate baterako, “metro zati segundo” edo “metro segundoko” idatz daiteke, baina ez da idatzi behar “metro/segundo” edo “metro segundo⁻¹”.

Aurreko kasua zatiketari dagokio, baina gauza bera esan daiteke biderketari dagokionez. Bi unitateren biderketa adierazten duen unitatearen izena idazten edo irakurtzen denean, “bider” hitza esan daiteke edo, nahi izanez gero, adierazi gabe ere utz daiteke baina, kasu horretan, gidoia jartzea gomendatzen dugu, unitate bakarra dela nabarmentzeko.

Horren adibide garbia dira “kilowatt-ordu” eta “newton-metro” unitateak.

Dena den, sinbolo horiek testu modura idazten direnean, ezin erabil daiteke erdi-mailako punturik hitzen artean, sinbolo hori ez baita testuen arlokoa sinbolo matematikoa baizik. Dakigunez, testuaren idazkerari dagokionez, bi eratara idazten dira: hutsarte batez edo gidoi batez loturik. Nazioartean bestelakorik erabakitzen ez den bitartean, badirudi euskaraz ere bi era horiek onargarriak direla:

Hain zuzen, N·m sinboloa “newton-metro” edo “newton metro” modura idatz daiteke, baina ez da onartzen “newton-metro” idaztea. Halaber, “kilowatt ordu” zein “kilowatt-ordu” biak onartuko ditugu, baina ez “kilowatt-ordu”.

III.1.2.2. SI sistemakoak ez diren zenbait unitate

13. Nazioarteko SI sistemaren helburuetako bat beharrezko ez den unitaterik ez sortzea da.

Dena den, eguneroko praktika eta ohituraren eraginez, sistema horretakoak ez diren zenbait unitate ere onarturik daude nazioartean. Horrelakoak hiru kategoriatan bil daitezke: “SI sistemako unitateekin batera onarturiko unitateak”, “SI sistemakoak izan gabe, denbora baterako erabiltzea onartu diren unitateak” eta “SIkoak izan gabe ere arrunki erabiltzen diren bestelako unitateak”.

14. SI sistemako unitateekin batera erabiltzeko onarturik dauden unitateak zenbait multzotan sailkatu ohi dira, beren erabilera-eremua kontuan izanik.

14.1. Batetik denbora, angeluekin eta merkataritzako unitateekin zerikusia duten zenbait unitate daude, mundu osoan zehar erabiltzen direnak. Horrelakoak ondorengo taulan bildu ditugu.

Izena	Sinboloa	Balioa SIko unitateetan
<i>Denbora</i>		
minutu	min	1 min = 60 s
ordu	h	1 h = 60 min = 3 600 s
egun	d	1 d = 24 h = 86 400 s
<i>Angulu laua</i>		
gradu	°	1° = (π/180) rad

minutu segundo	‘ “	$1' = (1/60)^\circ = (\pi/10\ 800) \text{ rad}$ $1'' = (1/60)' = (\pi/648\ 000) \text{ rad}$
<i>Edukiera</i> litro	l, L*	$1 \text{ L} = 1 \text{ dm}^3 = 10^{-3} \text{ m}^3$
<i>Masa</i> tona metriko	t	$1 \text{ t} = 10^3 \text{ kg}$

Agerikoa denez, horrelako unitate batzuek erabilera oso hedatua dute mundu osoan zehar SIko unitateekin nahasturik, hala nola km/h abiadura-unitateak (irakurtzean, “kilometro orduko” edo “kilometro zati ordu”).

14.2. Badira oso berezi diren unitate batzuk, zeinen balioak ez diren zehazki ezagutzen, zeren esperimentalki kalkulatu behar baitira. Nahiz eta horietako gehienak eremu espezializatuetan erabiltzen diren, horien arteko bi unitate hauek aipatuko ditugu, askotan agertzen baitira unibertsitatera arteko testuliburuetan.

Izena	Sinboloa	Balioa SIko unitateetan (esperimentalki lortua)
elektroi-volt	eV	$1 \text{ eV} = 1,602\ 177\ 33 \times 10^{-19} \text{ J}$
masaren unitate atomiko bateratua	u	$1 \text{ u} = 1,660\ 540\ 2 \times 10^{-27} \text{ kg}$

15. SI sistemakoak izan gabe, denbora baterako erabiltzea onartu diren unitateen artean, zenbait arlo jakinetan ohiturazko erabilera zabala dutenak daude. Ondorengo taulan horrelako batzuk adierazi dira.

Izena	Sinboloa	Balioa SIko unitateetan (esperimentalki lortua)
area	a	$1 \text{ a} = 1 \text{ dam}^2 = 10^2 \text{ m}^2$
hektarea	ha	$1 \text{ ha} = 1 \text{ hm}^2 = 10^4 \text{ m}^2$
itsas milia		$1 \text{ itsas milia} = 1852 \text{ m}$
itsas korapiloa		$1 \text{ itsas milia orduko} =$ $(1852/3600) \text{ m/s}$
ångstrom	Å	$1 \text{ Å} = 0,1 \text{ nm} = 10^{-10} \text{ m}$

16. Ez dago onarturik cgs sistemako unitaterik erabiltzea SI sistemakoekin batera. Jarraian datorren taulan cgs sistemako indar eta energia-unitateak ageri dira, sarri testuliburuetan ageri direnak.

* Kasu honetan, “l” letra xehearekin batera “L” letra larria ere onarturik dago, “l” letraren eta “1” zenbakiaren artean sor daitekeen nahastea saihesteko.

Izena	Sinboloa	Balioa SIko unitateetan (esperimentalki lortua)
dina	dyn	1 dyn = 10 ⁻⁵ N
erg	erg	1 erg = 10 ⁻⁷ J

17. Halaber, hainbat testuliburutan oso erabiliak diren arren, ISO arauetan baztertu beharrekotzat jotzen dira atmosfera (atm) eta kilogramo-indar (kgf) unitateak. Horien ordeztu, pascal (Pa) eta newton (N) unitateak erabiltzea gomendatzen da. Hauexek dira unitate horien arteko baliokidetzak:

$$1 \text{ atm} = 101\,325 \text{ Pa}$$

$$1 \text{ kgf} = 9,806\,65 \text{ N}$$

III.1.3. Sinbolo eta zeinu matematikoak

Formula eta ekuazio matematikoetan karaktere bereziak erabiltzen dira, guztiak nazioarteko balioa dutenak, mota desberdinetako sinboloak eta zeinuak adierazteko. Sinbolo eta zeinu horien idazkera estandarra arauturik dago ISO 31-11: 1992(E) arauan. Magnitude eta unitate fisikoen sinbolak ez bezala, sinbolo eta zeinu horietako batzuk ez dira teklatu arruntetan erabiltzen dira, eta soilik aurki daitezke editore matematiko espezifikoenetan.

Liburu honen eranskin batean (ikus IV.2. taula) unibertsitatera arteko irakaskuntzan erabiltzen diren zeinu eta sinbolo matematikoen katalogoa kontsulta daiteke. Taula horretan, sinboloa zein den adierazteaz gain, sinbolo bakoitzaren aplikazioa, esanahia, irakurbidea eta zenbait adibide ere ageri dira.

Dena den, arauak eta gomendioak finkatze aldera, horien erabilerari buruzko oinarrizko kontzeptuak eta irizpideak azalduko ditugu jarraian.

1. Zeinu eta sinbolo matematikoen esanahia nazioartean finkaturik dago, berbera da mundu osoan zehar eta ondo definiturik dago eremu matematikoan. Zeinu eta sinbolo horiek ISO arauetan daude zehazturik.
2. Zenbait kasutan sinboloak edo zeinuak izen bat du, gero hizkuntza bakoitzaren arabera moldatzen dena.

Esate baterako, \forall sinboloari “kuantifikatzaile unibertsal” deritza, eta \Rightarrow zeinuari “inplikazio zeinu”.

Nolanahi den, sinbolo gehienek ez dute izenik. Horrelakoetan, ISO arauan ondo definiturik daude bai sinboloaren esanahia eta bai hitzezko baliokidea edo irakurbidea ere, nahiz eta azken hau hizkuntza bakoitzaren arauera moldatzen den, araua kontuan izanik.

Adibidez, \in sinboloak ezkerrean jartzen den elementua eskuinean jartzen den multzoaren barnekoa dela adierazten du. Hortaz, $x \in A$ idaztean, “ x elementua A multzokoa dela” adierazten da.

Dena den, irakurtzeko orduan, III.1.5. atalean azalduko den “irakurbide lineala” erabiltzen da.

Hortaz, $x \in A$ adierazpena honelaxe irakurriko da: “ x barne A ”.

Gauzak horrela, argi bereizi behar dira lau kontzeptu hauek: sinboloaren idazkera, sinboloaren izena, sinboloaren esanahia eta sinboloaren irakurbidea.

3. Sinbolo batzuk karaktere arruntekin idazten dira.

Tangente funtzio trigonometriko alderantzizkoa “tan” sinboloaren bidez adierazten da. Beraz, “ $\tan \alpha$ ” adierazpen matematikoak “ α angeluaren tangentea” adierazten du eta “*tangente alfa*” irakurtzen da.

4. Sinboloen idazketa-irakurketari dagokionez, bi motatakoak daudela kontsidera dezakegu: sinbolo bakunak eta egituradun sinboloak.

4.1. Sinbolo bakunak deritze barruan inolako aldagai edo parametririk ez dutenei, alegia, azpiindizirik edo goi-indizirik ez dutenei, eta izendapenean esamolde berezirik gehitu behar ez dutenei.

\int Sinbolo bakunak dira, adibidez, \int , \cup eta \subseteq . Horien izenak eta esanahiak “integral”, “bil” (*bi multzoren bildura*), eta “barne” (*multzo bat beste multzo baten barnekoa da*).

4.2. Egituradun sinboloen kasuan, ordea, sinbolo barruko aldagaiek edo parametroek har ditzaketen indizeak dituzte, eta horiek adierazteko hizkuntza bakoitzaren sintaxiaren arabera moldaturiko esamoldeak erabili behar izaten dira.

Adibidez, $\lim_{x \rightarrow a}$ sinboloa egituraduna da. Limitea “ x aldagaia a balioarantz infinituki hurbiltzen denean” kalkulatu behar dela esan nahi du eta “*limite ixa a-rantz doanean*” irakurtzen da.

Halaber, \int_a^b ere sinbolo egituraduna da eta “*integral, a-tik be-ra*” irakurtzen da.

Geroago, adierazpen matematikoen irakurbidea aztertzean, kontuan izango ditugu berezitasun horiek.

II.1.4. Formula eta adierazpen matematikoak idazteko arauak

Fisikaren adierazpen matematikoak idazten direnean, kontuan hartu behar dira zenbait arau zehatz, nazioartean onarturik daudenak. Preseski, atal honetan ISO-31-11:1992(E) arauaren euskararako egokitzapenaz arituko gara. Arau horren izenburua honako hau da: “Matematikako zeinuak eta sinboloak zientzia fisikoetan eta teknologian erabiltzeko”. Halaber, zenbait gomendio emango ditugu Word (edo OpenOffice) programaren ekuazio-editoreari dagozkionak (“Equation editor”), arauaren aplikazioa modu praktikoan bideratzeko asmoz.

Hona, bada, ISO arauen egokitzapena:

1. Digitu bidez adierazten diren zenbakiak letrakera arrunt eta zuzenez idazten dira.

Esate baterako, 123; 25,349; 943 245 761; $G = 6,67 \cdot 10^{-11} \text{ m}^3 \text{ kg}^{-1} \text{ s}^{-2}$.

Halaber idazten dira letrakera arrunt eta zuzenez azpiindizeetan edo goi-indizeetan ageri diren zenbakiak (koordinatu-sistema bateko osagaien adierazleak barne), baita berreturak adierazten dituztenak ere.

Hona hemen kasu horretako energia zinetikoaren adierazpena:

$$E_k = \frac{1}{2} k(A^2 - x^2)$$

Batzuetan, x , y eta z koordinatuak x_1 , x_2 eta x_3 eran adierazten dira, hurrenez hurren.

2. Era berean, letrakera arrunt eta zuzenez idazten dira beti balio berbera duten zenbait konstante matematiko, letra bidez adierazten direnak, hala nola e , i , π , eta beste*. Letra horiek balio edo zenbaki hauek ordezkatzeko dituzte:

$$e = 2,718\ 281\ 8\dots$$

$$i = \sqrt{-1}; i^2 = -1$$

$$\pi = 3,141\ 592\ 6\dots$$

3. Dena den, letra bidez adierazten diren azpiindizeetako zenbakiak (“running number”) letrakera etzanez idazten dira, baita testuinguru jakinean konstantetzat har daitezkeen parametroak ere.

Segidako gaien batura $\sum_{i=1}^n x_i$ eran adierazten da.

Hau da grabitazio unibertsalaren konstantearen balioa: $G = 6,67 \cdot 10^{-11} \text{ N} \cdot \text{m}^2 \cdot \text{kg}^{-2}$.

* Dena den, ISO arauak horrela dioen arren, kasu honetan ohitura onartu samarra da letra bidezko zenbaki horiek letrakera etzanez idaztea.

4. Aldagaiak letrakera etzanez idazten dira, letra larri zein xehez, kasuaren arabera.

Lan mekanikoa W letra larriz eta denbora t letra xehez adierazi ohi dira.

Oro har, funtzioak ere letrakera etzanez idazten dira, esplizituki definiturik ez badaude behintzat.

Beraz, $f(x)$, $F(x, y, z)$ eta horrelakoak idatziko dira.

Hala ere, esplizituki definituriko funtzioak letrakera zuzen arruntez idazten dira. Honelakoak dira, adibidez, \sin , \exp , Γ eta \ln funtzioak.

5. Aldagai eskalarrak letrakera arruntez idazten dira, betiere letrakera etzanez, letra larri zein xehez, kasuaren arabera.

Aldiuneko intentsitateak balio hau du: $i = I_0 \sin \omega t$.

Halaber idazten dira letrakera arrunt eta etzanez letra grekoen bidez adierazten diren aldagai eskalarrak (angeluak, adibidez), betiere letra xehez.

Trigonometriaren funtsezko teorema dioenez, $\sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha = 1$

6. Ostera, funtzio edo aldagai bektorialak letrakera lodiz idazten dira, edo bestela, letrakera arruntez baina bektore-sinboloa (gezia) jartzen zaie gainean, eta letra larri zein xehez, kasuaren arabera; hori bai, betiere letrakera etzanez.* Oro har, goi-mailako testuetan letrakera lodiaren bidezko aukera hobesten da. Baina testuak eskuz edo arbelean idazten direnean, sinboloaren gaineko gezia erabiltzen da, aldagaiaren izaera bektoriala agerian jartzeko.

Abiadura bektorea \mathbf{v} edo \vec{v} sinboloaz adierazi ohi da, azelerazio bektorea \mathbf{a} edo \vec{a} eran eta indarra \mathbf{F} edo \vec{F} sinboloaz.

7. Halaber idazten dira letrakera lodiz eta etzanez matrizeak eta tentsoreak adierazten dituzten letrak. Bigarren ordenako tentsoreen kasuan arbelean gezi bikoitza erabil daiteke.

Inertzia-tentsorea \mathbf{I} , \vec{I} edo \overleftrightarrow{I} sinboloaz adierazten da.

8. Dena den, aldagai bektorialen eta tentsorialen osagaiak eta bektoreen modulua letrakera arrunt etzanez idazten dira, aldagai eskalarrak bezala.

Abiadura bektorearen osagaiak v_x , v_y eta v_z dira.

Hortaz, \mathbf{F} indarraren modulua F eran adierazten da.

* ISO arauak horrela dioen arren, kasu honetan ohitura onartu samarra da bektoreak eta tentsoreak letrakera lodi zuzenez idaztea.

9. Zenbakien eta aldagaien arteko biderketa adierazteko, biak elkarren segidan idazten dira, inolako markarik gabe eta hutsarterik utzi gabe. Era berean adierazten da bi aldagai eskalarren arteko biderketa. Bestalde, funtzioen arteko gaiak zeinuen bidez banantzen dira, eta zeinu eta gaien artean hutsarte bat utzirik.

$$\text{Gauzak horrela, } z = 3x^2 - 5xy + 2y^2 \text{ idatziko dugu}$$

10. Bi bektoreren arteko biderketa eskalarra altuera erdiko puntu batez adierazten da eta biderketa bektoriala \times motako gurutze batez.

A eta B bektoreen arteko biderketa eskalarra $A \cdot B$ eran sinbolizatzen da; biderketa bektoriala, $A \times B$ eran.

Zenbait testutan \wedge sinboloa erabiltzen da biderketa bektoriala adierazteko, baina nazioarteko arauetan sinbolo hori logikaren eremuan erabiltzen da, zehazki, bi elementuren arteko lotura adierazteko, honelaxe:

$p \wedge q$ adierazpenak 'p eta q' esan nahi du.

11. Funtzio trigonometrikoak letrakera arrunt zuzenez idazten dira. Hauexek dira nazioartean hobetsitako sinboloak:

Sinu funtzioa: $\sin x$

Kosinu funtzioa: $\cos x$

Tangente funtzioa: $\tan x$ (zenbait testutan $\text{tg } x$ eran ageri da)

Kotangente funtzioa: $\cot x$ (zenbait testutan $\text{cotg } x$ eran ageri da)

Sekante funtzioa: $\sec x$

Kosekante funtzioa: $\csc x$

Alderantzizko funtzioak: $\arcsin x$, $\arccos x$, $\arctan x$, $\text{arccot } x$, $\text{arcsec } x$, $\text{arccsc } x$

Hortaz, $\sin \alpha = \sqrt{1 - \cos^2 \alpha}$ eta $\tan \alpha = \frac{\sin \alpha}{\cos \alpha}$ idatziko ditugu.

12. Letra bidezko sinboloez adierazten diren eragiketak ere letrakera arrunt zuzenez idazten dira. Hona hemen zenbait adibide:

Funtzio logaritmikoa: $\log_a x$

logaritmo natural edo nepertarra: $\ln x$ (edo $\log_e x$)

logaritmo hamartarra: $\lg x$ (edo $\log_{10} x$)

logaritmo bitarra: $\text{lb } x$ (edo $\log_2 x$)

Funtzio esponenziala: $\exp x = e^x$

Funtzio hiperbolikoak: \sinh , \cosh , \tanh , \coth , sech , csch

alderantzizkoak: arsinh , arcosh , artanh , arcoth , arsech , arcsch

Eragile bektorialak:

dibergentzia: div

gradienteak: **grad** (letrakera lodiz, bektorea baita)

errotazionala: **curl** (edo **rot**) (hau ere letrakera lodiz)

Zenbaki konplexuen kasuan:

Zenbaki konplexua: $z = a + bi$

Parte erreala: $\text{Re } z$

Parte irudikaria: $\text{Im } z$

Argumentua: $\arg z$

Zeinua: $\text{sgn } z$

Konplexu konjokatuak: z^* edo \bar{z}

Limiteak: \lim

Hortaz, $\lim_{x \rightarrow \infty} \frac{3x^2 - 4x}{2x^2 + 5} = \frac{3}{2}$ idatziko dugu.

13. Azpiindize modura idatzita doazen informazio gehigarriak letrakera arruntaz idazten dira. Azpiindizeetako informazio gehigarri horiek euskaraz ematen direnean artikulua eta guzti ematen dira. Zenbait kasutan, azpiindizeak nazioartean onarturiko laburdurak izan daitezke, eta horrelakoetan errespetatu egiten da notazio hori; dena den, batzuetan euskarazko laburdura ere erabiltzen da.

Honelaxe idazten dira: $m_{\text{disoluzioa}}$, m_{solutua} , $E_{\text{zinetikoa}}$

Energia zinetikoa E_k (kinetik energy) edo E_z edo E_{zin} eran eman daiteke eta energia potentziala E_p edo E_{pot} eran. Bestalde,

14. Ondo definituriko eragile diferentzialak letrakera zuzenez idazten dira.*

Esate baterako, deribatuak adierazteko erabiltzen diren d guztiak letrakera zuzenez idazten dira, honelaxe:

$$\mathbf{v} = \frac{d\mathbf{r}}{dt} = \frac{dx}{dt} \mathbf{i} + \frac{dy}{dt} \mathbf{j} + \frac{dz}{dt} \mathbf{k}$$

Dena den, eragile bektorialen kasuan letrakera lodia ere erabil daiteke, bektore izaera nabarmentzeko.

Eremu bektorial baten divergentzia eta eremu eskalar baten gradienteak honelaxe adierazten dira:

$$\text{div } \mathbf{E} = \frac{\partial E_x}{\partial x} + \frac{\partial E_y}{\partial y} + \frac{\partial E_z}{\partial z}$$

$$\text{grad } \varphi = \frac{\partial \varphi}{\partial x} \mathbf{e}_x + \frac{\partial \varphi}{\partial y} \mathbf{e}_y + \frac{\partial \varphi}{\partial z} \mathbf{e}_z$$

15. Aurreko puntuetan azaldutakoak konbinatuz, gisa honetan geratzen dira adierazpen matematiko-fisikoak:

Hauexek dira azelerazioaren adierazpenak:

$$\mathbf{a} = \frac{d\mathbf{v}}{dt} = \frac{d^2x}{dt^2} \mathbf{i} + \frac{d^2y}{dt^2} \mathbf{j} + \frac{d^2z}{dt^2} \mathbf{k},$$

$$\mathbf{a} = \frac{d\mathbf{v}}{dt} = \frac{d^2x}{dt^2} \mathbf{e}_x + \frac{d^2y}{dt^2} \mathbf{e}_y + \frac{d^2z}{dt^2} \mathbf{e}_z \text{ edo}$$

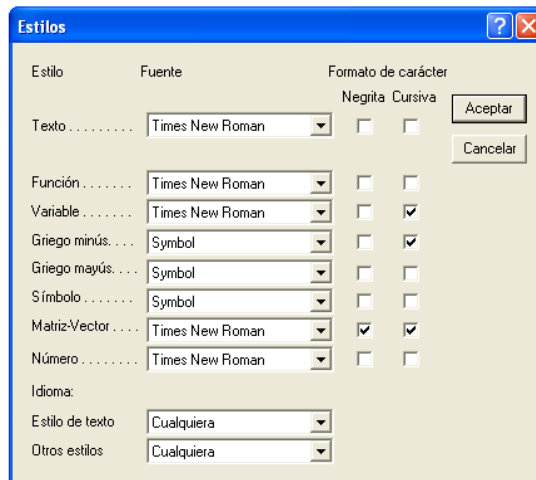
$$\bar{\mathbf{a}} = \frac{d\bar{\mathbf{v}}}{dt} = \frac{d^2x}{dt^2} \bar{\mathbf{i}} + \frac{d^2y}{dt^2} \bar{\mathbf{j}} + \frac{d^2z}{dt^2} \bar{\mathbf{k}}$$

Hauex inertzia-tentsorearen adierazpen garatua:

$$\mathbf{I} = \begin{pmatrix} I_{xx} & I_{xy} & I_{xz} \\ I_{xy} & I_{yy} & I_{yz} \\ I_{xz} & I_{yz} & I_{zz} \end{pmatrix}$$

* Nahiko zabaldurik eta onarturik dago deribatuen sinboloari dagokion “d” hori letrakera etzanez idazteko.

16. Mota desberdinetako letrakerei buruz orain arte esandakoak honelaxe aukeratzeko dira pantailan estiloen definizioa egiteko orduan, bertan nahierara aldatzeko aukera baitago:

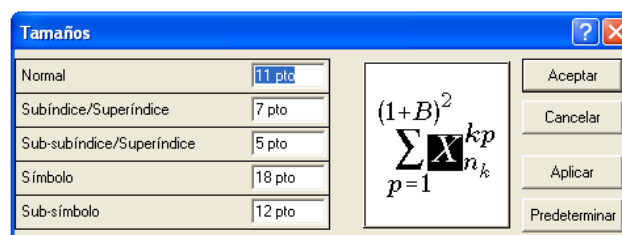

17. Adierazpen fisiko-matematikoetan agertzen diren sinboloen tamainari dagokionez, kontuan eduki behar da zein tamainatako letra erabiltzen ari garen testuan, horren arabera programatzeko editorearen azpiindizeak, goi-indizeak azpi-azpiindizeak edo bestelako egituradun sinboloen (batukariak, integralak...) tamaina.

Jarraian, zerrendan aurkezten dira normalean harturiko aukerak, gomendio modura aipatzen ditugunak:

- Testuko letrak: 11 edo 12 puntu
- Azpiindizeak eta gainindizeak: 7 edo 8 puntu
- Azpi-azpiindizeak/gainindizeak: 5 edo 6 puntu
- Egituradun sinboloak: 18 puntu (aukeran beste batzuk)

Pantailan honelaxe agertzen dira, nahierara aldatu ahal izateko:

III.1.2. Magnitude fisikoen neurrien adierazpen sinbolikoa

0. Neurriak dira magnitude fisikoak unitate batekin konparatzearen emaitza, magnitudeak bere barnean unitatea zenbat aldiz hartzen duen adierazten dutenak.

III.1.1.1. Neurrien idazkera sinbolikoa

1. Magnitude fisiko baten neurria era sinbolikoan adieraztean, bi elementu erabiltzen dira elkarren segidan, hots, neurriaren balioa adierazten duen zenbakia eta neurtzeko erabili den unitatearen sinbologia. Bi elementu horien artean hutsarte bat utzi behar da. Bai zenbakia eta bai unitatearen sinbologia ere letrakera arruntez idazten dira. Beraz, honelaxe idazten dira magnitude fisikoen neurriak:

7 km, 25 m/s, 1,03 N/cm³

Neurriaren adierazpide sinbolikoan, zenbakiarekin batera, beti idatzi behar da unitatearen sinbologia; hots, zenbaki hutsak ez du inolako esanahi fisikorik, zenbaki hutsa izatearena baizik.

2. Zenbakia beti idatziko da unitatearen sinboloaren aurretik. Besterik da nola irakurtzen den. Adierazpen sinbolikoen irakurbide teknikoaren arauak kontuan harturik, irakurtzean ere, lehenik zenbakia irakurtzen da eta ondoren, unitatearen izena. Adibidez, aurreko neurrien kasuan:

Honelaxe idazten da	Honelaxe irakurtzen da
7 km	zazpi kilometro
25 m/s	hogeita bos metro zati segundo edo hogeita bost metro segundoko
1,03 N/cm ³	bat koma zero hiru newton zati zentimetro kubiko

Euskaraz ere zenbakiak aurretik irakurtzen dira, *bat* zenbakia izan ezik, kasu horretan unitatearen atzetik irakurtzen baita (bizkaieraz *bi* zenbakia ere atzetik irakur daiteke). Beraz, honelaxe idatzi eta irakurriko dira neurri hauek:

Honelaxe idazten da	Honelaxe irakurtzen da
1 V	volt bat
1 °C	Celsius gradu bat
1 MHz	megahertz bat

3. Arau horrek beste salbuespen bat du euskaraz portzentajeen kasuan (eta milakoen kasuan?), zeinean % sinbologia* (baita ‰ sinbologia ere) zenbakiaren aurretik idazten den, alegia:

% 4 ehuneko lau
‰ 67 milako hirurogeita zazpi

III.1.6.3. Neurrien deklinabidea eta joskera

12. Neurriak magnitudeen tamaina adierazteko sinboloak izanik, sinboloen trataera berbera dute. Beraz, zuzenean erabili ahal izango dira sinboloekin modu orokorrean ezarritako arauak, liburu honetako II.1. atalean azaldutakoak; esan nahi baita, neurriak (beren osotasunean) unitate edo hitz bakartzat hartzen dira eta horrela hartzen dute parte diskurtso mintzatuan eta idatzian. Etiketa gisako sinboloak izanik, euskarazko testu idatzietan marratxoa jartzen da neurriaren eta atzizkiaren artean, deskodifikatu behar den zatia (nazioarteko neurriaren sinbologia) eta hizkuntza naturaleko zatia bereizteko.

14 N-eko indarra = “hamalau newtoneko indarra” ahozko eran.

25 N/cm² -ko presiotik gora = “hogeita bost newton zati zentimetro karratuko presiotik gora” ahozko eran.

8,854 · 10⁻¹² C/(V · m) -ko permitibitatea = 8,854 · 10⁻¹² coulomb zati volt bide metroko permitibitatea” ahozko eran.

* Ehunekoari dagokion sinboloaz Euskaltzaindiaren arauak dio aurretik eta hutsarte batez idazteko, hots % 5 eran. Horrexegatik idatzi dugu ordena horretan. Nolanahi den, ISO 31-0:1992(E) arauak alderantzizko ordena eskatzen du, hutsarte eta guzti. Arauak dioenez, “% sinbologia 0,01 zenbakiaren baliokidea da: $r = 0,8 = \% 80$ ”. Era berean, ‰ sinbologia 0,001 zenbakiaren baliokidea da: $0,071 = 71 \%$.

III.2. Kimikaren arloko arazo espezifikoak

III.2.1. Elementu kimikoak idazteko eta izendatzeko gomendioak

1. Elementu kimikoak funtsezko substantziak dira eta mota bakarreko atomoz osatuta daude. Elementu bakoitzak izen bakarra du hizkuntza bakoitzean (salbuespenak salbu) eta sinbolo bakarra mundu osoan.
2. Elementuen sinboloak IUPAC (International Union of Pure and Applied Chemistry) nazioarteko erakundeak erabakitakoak dira. Elementu kimikoen sinboloak eta izenak Taula Periodikoan daude bilduta (ikus IV.4. taula); bertan elementuei buruzko bestelako informazioak ere ageri dira. Oro har, sinboloa irakurtzean elementuaren izena bere hutsean ematen da, mugagabea.

Cl: “kloro”
Au: “urre”
Ag: “zilar”
U: “uranio”

Oraindik ezagutzen ez diren (edo lortu ez diren) elementuek behin-behineko izenak eta sinboloak dituzte.

Uun, ununnilio; Uuu, unununio; Uub, ununbio.

3. Sinboloak letrakera zuzenean idazten dira. Sinboloak letra bakarrekoak edo bi letrakoak izango dira, oraindik ezezagunak diren elementuenak izan ezik (azken hauek hiru letra dituzte). Letra bakarra edo sinboloko lehena letrakera larriz idazten dira eta bigarrena (baita hirugarrena ere, baldin balego) letrakera xehez.

B, C, N, In, Sb, Uun, Uuu, Uub.

4. Elementuaren sinboloarekin batera zenbait zenbaki gehi daitezke, indize modura idatzita, atomoari (zehazki esanda, nuklidoari) buruzko informazioak gehitzeko, hala nola masa, karga, zenbaki atomikoa edo beste.

Zenbakiak indize modura idazten dira, goi edo beheko eta ezker edo eskuineko posizioetan, beti ere jarraian aipatuko ditugun arau finkoak kontuan izanik.

5. Atomoaren masa-zenbakia sinboloaren ezkerreko goi-indize modura idazten da, hots, sinboloaren ezkerrean.

^{63}Cu , ^{235}U , ^3H .

Hortaz, bi atomo (edo nuklido) elkarren isotopo direla esaten da, elementu berekoak izanik masa-zenbaki desberdina dutenean.

Hortaz, ^{18}O eta ^{16}O elkarren isotopoak dira, ^1H , ^2H eta ^3H ere.

Elementu beraren isotopoek izen eta sinbolo bera dute, hidrogenoaren kasuan izan ezik:

^1H : hidrogenoa

^2H : deuterioa. Batzuetan D sinboloa erabiltzen da.

^3H : tritioa. Batzuetan T sinboloa erabiltzen da.

Testuetan isotopoen izena zehazteko, elementuaren izenaren ostean gidoia eta masa-zenbakia idazten dira eta idatzi bezalako ordenan irakurtzen dira.

oxigeno-18 (“oxigeno hamazortzi” irakurtzen da).

uranio-235 isotopoa % 0,71ko proportzioan ageri da naturan (“uranio berrehun eta hogeita hamabost” irakurtzen da).

6. Elementu baten atomoaren zenbaki atomikoa ezkerreko azpiindize batez adierazten da:

Esate baterako, ${}_8\text{O}$, ${}_{78}\text{Pt}$ eta ${}_{73}\text{Ta}$.

Hortaz, ${}_{78}\text{Pt}$ idaztean, platinoaren zenbaki atomikoa hirurogeita hamazortzi dela adierazten da.

7. Atomo (nuklido) baten karga adierazteko (ioia alegia), eskuineko goi-indizeak erabiltzen dira, kargaren balioa eta zeinua azalduz (plus edo minus zeinuak), ordena horretan, hots, lehenik balioa eta ondoren zeinua:

Mg^{2+} , Al^{3+} , O^{2-} . “Magnesio bi plus”, “aluminio hiru plus” eta “oxigeno bi minus” irakurtzen dira, hurrenez hurren.

Beraz, desegokiak dira Mg^{+2} , Al^{+3} eta O^{-2} gisako idazkerak.

Nolanahi den, kargaren balioa 1 denean, ez da zertan 1 zenbakia espreski adierazi:

Hortaz, F^- eta Na^+ idatzi eta “fluor minus bat” eta sodio plus bat” irakurriko dugu.

8. Orain arteko indize guztiak batera ager daitezke, informazio horiek guztiak elkarren osagarriak baitira:

${}_{12}^{26}\text{Mg}^{2+}$, ${}_{13}^{29}\text{Al}^{3+}$, ${}_{8}^{16}\text{O}^{2-}$.

9. Atomoari buruzko informazioaz gain, formulak ematean, substantziaren konposizioari buruzko informazioa ere adieraz daiteke sinboloarekin batera. Horretarako eskuineko behealdeko azpiindizeak erabiltzen dira.

10. Hain zuzen, substantzia elementubakarren formulako atomo kopurua eskuineko azpiindizean adierazten da:

O_2 , P_4 , S_8 .

11. Era berean, konposatuen formula kimikoak adierazteko, mota bakoitzeko atomoen kopuruak eskuineko azpiindizeez adierazten dira, beti ere formulazio kimikoaren arauaz betez:

H_2O , Na_2SO_4 , C_2H_6 .

1. SARRERA

Udako ikastaroko bi saioetan izandako iritzi-truke emankorra motx geratu zen. Bistan denez, bati baino gehiagori handigurakoa irudituko zitzaion puntuazioaz jardutea halako tarte laburrean, eta, beharbada, ez dago edonoren esku halako itsaso handiak haustea, baina guk zertzelada batzuk baino ez ditugu eman nahi izan, eguneroko jardunean aurkituriko behaztopa-harriei buruzkoak.

Dena den, ez gara iritsi esku hutsik beharleku honetara. Aurretik gauza asko esanak daude, baina beldur naiz ez ote diren erdiak bakarrik ulertu. Euskarazko testugintzak badu mugarri bat, alderdi askori dagokienez: Juan Garziaren *Joskera lantegi*²⁰. Esango nuke gaur egungo testugintzak bere egin duela eredu hori, administrazioan hasi eta literaturan buka. Hori dela eta, egokia iruditu zaigu hango eredu (edo, hobeto esateko, horren interpretazio bat) aurkeztea. Horretarako, gainera, beste hizkuntza batzuen jokabideak gogoan izan ditugu betiere, batik bat ingelesarena, katalanarena eta gaztelaniarena.

Zuzentzaileak duda-mudak izaten ditu arlo askotan, baina inon baino ugariago puntuazioan. Norberak ere halakoak izaten ditu, eta, hala, zalantza horietarako formula batzuk moldatu ditut ibilian-ibilian: batzuk, neuk mamituak; beste batzuk, handik-hemendik hartuak.

Bada, puntuazio-eredu bat aurkezteaz eta proposamen batzuk egiteaz batera, egokia iruditu zait puntuazioaren historiaz ere bi hitz esatea, beti garrantzizkoa izaten baita geure burua kokatzea kronograma horretan, argi erakusteko ez daukadala inor leziatezko asmorik.

Gogoaskei, librepentsalariei, eskubide osoa aitortu behar zaie: puntuazio-arauak gutxi dira (hala ere, badira), baina sistema ahaltsu batek ematen duen gerizpetik kanpo ibiltzeak kiskali egiten ditu testuak. Nik hona proposamen huts bat ekarri nahi izan dizuet, perpaus mailari dagokiona.

Ingelesak (edo ingeles itzultzaileak, bederen) gu baino hobeto ez daudela erakusteko, aski da aurtengo ekainean Thyssen-Bornemisza museoan begiz jo nuen testu hau (inor deskomekatzeko modukoa, horratik!).

Cristo y la mujer adúltera

Christ and the Woman Taken in Adultery

(1683)

Gelder, Aert de (1645-1727)

20 Garzia, J.: *Joskera lantegi*, IVAP-HAEE, Gasteiz, 1997.

Izan ere, koma batek dardarka jar ditzake sinisterik sendoenak ere, eta beste batek, horiek guztiak habetu; kasu horretan, Oxford-eko koma deritzonak dena konponduko zukeen: *Christ, and the Woman Taken in Adultery*.

2. HISTORIA APUR BAT

Gaur egungo puntuazio-sistema atzo goizekoa da, XIV.-XV. mendeetan ondua. Antzinaroan, greko eta erromatarrek dena jarraian idazten zuten. Dena zen *scriptio continua* bat. Egun ezagun ditugun epigrafeei begiratzea besterik ez dago horretaz ohartzeko.

Badakigu grekoak lehenak izan zirela komak erabiltzen antzerki-testuetan, aktoreei erakusteko non hartu arnasa, baina mendeetan ez zen puntuazio-sistema sendorik garatu.

Inprentarekin batera hasi ziren lehenbiziko saialdiak. Aipatzekoa da, esaterako, Aldo Manuzio *Zaharraren* lana. Veneziar inprimatzaile horrek lehenbiziko puntu eta koma erabili zuen 1494an, Pietro Bembo-ren *De Aetna* liburuan. Urte batzuk geroago, 1566an, haren iloba Aldo Manuzio *Gazteak* adierazi zuen joskera argitzea zela puntuazioaren helburu behinena. Izan dira pertsona aurreratuak munduan!²¹

Beraz, inprimatzaileen egitekoa zen testuak puntuatzea. Cervantesek berak ere ez zion jarri ez punturik, ez komarik, ez bestelako markarik, *Kixote* handiari, inprimatzailearen bizkar utzirik zeregin hori. Ez, adiskideok, *Kixoter*en lehenbiziko argitaraldietan ez zegoen paragraforik, ezta elkarrizketetan ere (1862ko ediziora arte, hain zuzen)²². Quevedok, berriz, xeheki zaintzen omen zuen alderdi hori.

Euskal herrietara etorrita, Etxepareren liburuaren jatorrizko edizioan, hasierako eskaintzan, puntuak baino ez dira ageri. Gaur egungo edizioetan, berriz, testua era guztietako puntuazio-markez hornitua dago, eta, gainera, paragrafotan antolatua.

Faksimilea

Zeren baskoak baitira abil animos eta jentil eta hetan izan baita eta baita zientzia guzietan letratu handirik miraz nago jauna nola batere ezten asaiatu bere lengoaje propioaren faboretan heuskaraz zerbait obra egitera eta eskributan imeitera zeren ladin publika mundu guzietara berze lengoajiak bezala hain eskribatzeko hon dela. Eta kausa honegatik gelditzen da abataturik ezein reputazione bage eta berze nazione orok uste dute ezin deus ere eskriba daiteiela lengoaje hartan nola berze orok baitute eskribatzen berian.

Gaur egungo edizioa

Zeren baskoak baitira abil, animos eta jentil, eta hetan izan baita, eta baita, zientzia guzietan letratu handirik, miraz nago, jauna, nola batere ezten asaiatu bere lengoaje propioaren faboretan heuskaraz zerbait obra egitera eta eskributan imeitera, zeren ladin publika mundu guzietara berze lengoajiak bezala hain eskribatzeko hon dela. Eta kausa honegatik gelditzen da abataturik, ezein reputazione bage, eta berze nazione orok uste dute ezin deus ere eskriba daiteiela lengoaje hartan, nola berze orok baitute eskribatzen berian.

Aipatzekoa da gaur egungo edizioa maisuki puntuatua dagoela.

21 Truss, L.: *Eats, Shoots & Leaves*, Gotham books, New York, 2006.

22 Millán, J.A.: «¡Qué bien/mal puntuaba Cervantes!», in Panace@, 21-22 (2005eko iraila-abendua) <www.medtrad.org/panacea.html>.

Frai Bartolomeren idazlan guztien edizio kritikoaren sarreran²³ ere, konparazio batera, gaitzatzen gaituzte garai hartako puntuazio molde batzuk guztiz arrotz zaizkigula gaur egun (azpimarratuak eman ditugu erabilera horiek):

Echeco cereguineen, edo osasunaren caltian ez bada [...].

Belarmino Cardenal, Jesuita Veneragarriac dino: adulterijua, ta pornicacinoia pecatu badira, ez daquijala berac, guizon, ta emacume naaste dantzan ibiltia, celan pecatu izango ez dan.

Gaur egun esku artean darabiltzagun klasikoen edizioetan, ordea, grafiarekin batera puntuazioa ere gaurkotua dago, eta, hartara, ez gara ohartzen orduko eta gaurko ereduaren arteko aldeaz.

Bide luzea egin du puntuazioak, eta, dabilen harriari goroldiorik ez datxekionez, oraindik ere, lantzean behin, azaltzen dira puntuazio-marka berriak. Adibidez, hor dugu ingelesek *interrobang* (!?) esaten dioten hori, harridurazko galderak nabarmentzeko erabilia.

Nola jarri duzu koma hori hor?!

Marka hori, itxura batean, 1962. urtean asmatu zen, baina ordutik hona, sms-ak eta mezu elektronikoak lagun, beste mordoxka bat sortu da.

23 Urkiza, J.; Baraiazarra, L.: *Frai Bartolome Santa Teresa. Idazlan guztiak*, 1. lib., Euskaltzaindia, Bilbo, 2000.

3. PUNTUAZIOAREN ZERTARAKOAK

3.1. Ahozkoaren eta idatziaren artean

Hizkuntza naturala, berezkoa, ahozko jarduna da. Hizkuntza idatzia gerora sortu da, konbentzio batzuetan oinarriturik. Gainera, ez dugu ahaztu behar testu guztiak ez direla idazten ozen irakurriak izateko; alegia, ez direla errezitatagaiak. Horrek badu eraginik esaldien luze-laburrean (ahozkoan esaldiak laburrago dira), besteak beste, bai eta hizkuntzaren joritasunean eta erregistroan ere.

Puntuazioa askotan hertsiki lotu zaio ahozkoari. Puntuak, esaterako, komak baino etenaldi handiagoa adierazten omen zuen, eta oraindik hala jasotzen da estilo-liburu batzuetan²⁴. Ikusi dugunez, ahozkoari laguntzeko antolatu zen puntuazio-sistema, baina joskerari bezain atxikirik ageri zaigu, esanahien argigarri eta irakurleen bide-erakusle.

Ekar ditzagun Thomas McCormack-en hitzak: «Puntuazioaren helburua da irakurlea dantzan eramatea ahozko jardunak izango lituzkeen pausaldietan, inflexioetan, segidetan eta loturetan barrena»²⁵. McCormack-ek ahozkoaren naturaltasuna nabarmentzen du, berezkotasuna, eta ezaugarri hori, itxurazko erraztasun hori, egoki-egoki letorkioke idatziari, baina ahaztu gabe, Cassany-ek dioenez, «uste zaharkitua dela hizkuntza idatzia ahozko aldaeraren transkripzio hutsa dela»²⁶.

3.2. Zenbait idazleren saioak

Puntuazio-markak bide-seinale gisako batzuk dira, egileak irakurleari dion begirunearen froga. Har dezagun, konparazio batera, Nanni Balestrini italiar idazlearen testu bat:

aldi hartan zera gertatu zen patioan genbiltzala betiko moduan paseatzen eta halako batean hiru-lau komun zeren patiokoa preso komunekin batera egiten genuen komun hauek beste komun bati hurbildu zitzaizkion atzetik haiek bezala hantxe paseoan zebilen bati hurbildu zitzaizkion eta atzetik joanda lepo inguruan lakio bat alanbrez egindako urka-bilur bat jarri zioten lakio hori atzealdetik jarri zioten lepo inguruan eta biren artean besoetatik heldu zioten besoak estutu zizkieten gelditu edukitzeko eta alanbretik tira egin zuten sistema hau norbait labanez pasa behar denean erabiltzen da gelditu edukitzeko zeren ez baita ematen duen bezain erraza norbait labanez akabatzea sastakadak bizi-punturen bat bete-betean jotzen ez badu behintzat eta horren ondorioz zart egin baina gertatzen da batzutan hogeit edo hogeita hamar labankada hartuta ere batzuk ez direla hiltzen.²⁷

Ozen irakurtzen, errezitatzen, ahaleginduz gero, porrot egingo luke irakurleak, eta isilean ere lanak izango lituzke; laguntasun handirik ez, behintzat. Kontzientziaren jariora ispilatu nahi zuen horrela idazleak; postmodernismoaren hausteko grina datza jarrera horren azpian. Euskal poesian oraindik badira horren hondar batzuk; esaterako, Jose Luis Otamendiren obretan.

Beste idazle batzuek, aldiz, beren puntuazio-estilo berezia garatu dute²⁸.

24 «La coma (,) suele indicar una pequeña pausa que se hace al hablar y que exige el sentido. De ahí que, para colocar las comas correctamente, convenga releer el escrito fijándose en esas pausas breves». Agencia EFE: *Manual de español urgente*, 14. argt., Cátedra, Madril, 2001.

25 McCormack, T.: *The Fiction Editor, the Novel, and the Novelist*, Sidgwick & Jackson, 1989.

26 Cassany, D.: *La cocina de la escritura*, 14. argt., Anagrama, Bartzelona, 2007.

27 Testua eguneratu egin dugu gaurko hizkuntza-arauen arabera. Balestrini, N.: «Ikustezinak», *Susa* aldizkaria, 25 (1990) (itzultzailea: Joserra Utrétx).

28 Larrabetzuko kultura-etxean, 2008ko negu aldera, izandako solasaldi batean galdegin genion Otamendiri zer dela eta ez duen erabiltzen puntuazio-markarik, eta hark erantzun lehenagoko garaietako ohitura

Doktorea sartu da eta hauxe dio, Barkatu zain eduki izana, atearen eta hitzen hotsek Raimundo Silva asaldatu dute, bizkarrez harrapatuta, orain arineketan jiratzen da, Ez du axola, erantzun du, zera, ni etorri naiz, ez du esaldia bukatzen, aurpegi hori ere lehen aldiz ikusi balu bezala da, egunotan hainbat aldiz pentsatu du Maria Sara doktorearengan [...].²⁹

Saramagoren prosaren bereizgarri da estilo zuzena emateko era hori (ez komatxo, ez bi puntu), eta beste horrenbeste esan daiteke esaldi amaiezin horietaz (ia paragrafo betekoak dira). Lobo Antunes-en *O manual dos inquisidores* gogoangarrian ere, ez dago ez punturik, ez letra larririk puntuen ostean (pertsona-izenak ez badira, behintzat).

—João

aitaginarrebak, zigarreta kokotsaren pare zuela, begiratzen zidan inoiz ikusi ez banindu bezala

—Nola lortu duzu arropa garbitzeko ohol hau, João?

João isilik, João autoan umeeekin eta haien betiko iskanbilarekin atzeko jarlekuan leihoaren ondoan nor jarriko eztabaidaka, [...].³⁰

Horietan, hala ere, Balestrini-ren testuan ez bezala, badago puntuazio-sistema moduko bat. Irakurlea, ondorioz, ez dago hain galdua. Literatura da; itzal handiko idazleak dira; bizitza errealean, ordea, saiakuntza horiek ez dute lekurik.

3.3. Eredu baten premia

Puntuazioaren helburu behinenak hauek dira:

- Testu idatziaren esanahia argitzea.
- Irakurketa erraztea.

Izan ere, puntuazio nasaia erabiliz gero, gaitz-ulertuak txitean-pitean ageri dira:

Lehenengo batuketa egingo dugu.

Esaldi hori ikusita, irakurleak pentsatuko du, segurutik, batuketetan lehenbizikoa egin beharra dagoela. Bada, ez. Egileak besterik adierazi nahi zuen: lehenik batuketa egin behar zela eta, gero, biderketa. Koma batek konponduko zukeen dena:

Lehenengo, batuketa egingo dugu.

Bigarren helburuaz den bezainbatean, Balestriniren testua irakurrita, ezer gutxi gaineratu daiteke. Muturreko adibidea izan da hori, hala ere. Gehiagotan izaten dira atzera-aurrera eragiten diguten puntuazio urriak.

Hasteko esango diegu kolore jakin bateko goma hartu eta ahal duten karraturik handiena eraikitzeko.

Esaldi horretan, zuzentzaileak aldaketa bat edo beste egingo luke, baina aurreneko laprastada ezinbestez arteztu beharrekoa da. Irakurleak lehenengotan pentsatuko du irakasleek hasteko esango dietela ikasleei, baina esaldiak aitzina egin ahala ohartuko da ezetz, ez dela hala. Abiaturua aldatuta konponduko genuke arazoa:

zela, gaur egun idazten hasiz gero, beharbada, bestela jokatu lukeela. Dena den, esan beharra dago jokabide hori oso zabaldua dagoela atzerriko olerkarien artean ere.

29 Saramago, J.: *Lisboako setioaren historia*, Ibaizabal, Zornotza, 1999 (itzultzailea: Jon Alonso).

30 Gaztelaniatik itzuli dugu pasartea. Lobo Antunes, A.: *Manual de inquisidores*, Debolsillo, Bartzelona, 2005 (itzultzailea: Alicia Sánchez).

Hasteko, esango diegu kolore bateko goma hartzeko eta ahal duten karraturik handiena eraikitzeko.

Gogoan izan birritan irakurri beharreko testuak ez direla eraginkorrak, ez dutela balio.

Helburu horiek betetzeko, puntuazioak diskurtsoko osagaiak antolatzen ditu³¹:

- osagaiak banatuz (puntuak perpausak banatzen dituzte)
- multzokatuz edo mugatuz (parentesiek informazio erantsia mugatzen dute)
- lotuz (sinboloetako zeharkako marrak; *km/h*)
- doinua emanaz (galdera-markek erakusten digute nolako doinua eman perpausari)

31 Liburu honetan oinarritutako pasartea: McCaskill, M.K. et al.: *Grammar, Punctuation, and Capitalization. A Handbook for Technical Writers and Editors*, Langley Research Center, Hampton (Virginia, AEB), 1998.

4. PUNTUAZIO-EREDU BAT

4.1. Nahasmena

Puntuazioa idazlearen estiloari hertsiki lotutako ezaugarria da, eta ez da erraza aldatzen. Daniel Cassany-ek, esaterako, honela ohartarazten gaitu: «Jende guztiak uste du bere puntuazio moldea, baita akatsak ere, beste inorena bezain onartzekoa dela»³². Estilo-liburuek ere hala jasotzen dute: «Puntuazioan modak daude, eta idazteko molde bakoitzak puntuazio-estilo bat eskatzen du»³³. Oxford-eko estilo-liburuaren arabera³⁴, esaterako, puntuazioa zuzentzean kontu handiz jardun behar du editoreak, eta ezinbestekoa denean soilik aldatu.

Zuzentze-lana paperean bertan egiten ez denetik, urte batzuk iragan badira ere (ez hainbeste, guztiaz ere), duela hilabete batzuk ikasmaterial bat paperean zuzendu behar izan nuen, dokumentuaren formatu-arazoak zirela eta. Kontua da egileak nik proposatutako aldaketa guzti-guztiak jaso zituela dokumentuan, puntuazioari zegozkionak izan ezik. Egilearekin hitz eginda konturatu nintzen ez zuela asmo makurrez egin: ez zen ohartu ere egin! Askorentzat kontu hutsala da, agidanez.

4.2. Eredua

Nahasmen eta anabasa handi horrek erakusten digu nahitaezkoak direla arau batzuk, testua antolatzeko, argitzeko eta saneatzeko. Juan Garziak bide bat proposatu zuen *Joskera lantegi* hartan, eta badirudi hortik abitu garela denok; edo gehienok, behintzat. Esan dezagun, bidenabar, eredu hori ez dagoela batere urrun inguruko hizkuntzetakoetatik.

Honela laburbil daiteke hiru edo lau mailako eredu hori (nire interpretazioa da, jakina):

Perpaus beregainak puntuek mugatzen dituzte.

Perpaua. Perpaua.

Adibidea. *Ainhoa etxera etorri zen. Oso nekatuta zegoen.*

Perpaus koordinatuei dagokienez, perpaus alboratuak puntu eta komek zedarritzen dituzte; juntaturaren bidez elkartuak, komek eta juntagailuek batera.

Perpaua; perpaua; perpaua; perpaua.

Perpaua, **juntagailua** perpaua.

Adibidea (alboratuak). *Ainhoa etxera etorri zen; gaua zen ordurako.*

Adibidea (juntatuak). *Ainhoa etxera etorri zen, eta ez zegoen inor zain.*

Menderakuntzan, perpaus nagusien eta mendekoen artean komak jartzen dira (ez beti, ikusiko dugunez).

Perpaus nagusia, mendeko perpaua.

32 Cassany, D.: *La cocina de la escritura*, 14. argt., Anagrama, Bartzelona, 2007.

33 Allen, R.: *Punctuation*, Oxford University Press, Oxford, 2002.

34 Ritter, R.M.: *The Oxford Style Manual*, Oxford University Press, Oxford, 2003.

Mendeko perpausa, perpaus nagusia.

Adibidea. *Ainhoa etxera etorri zen, atsedean hartzeko.*

4.2.1. *Lehenengo maila: perpaus beregaina*

Puntuak ezartzen dute perpaus lokabeen amaiera (harridura- edo galdera-perpausak ez badira, behintzat). Perpaus horiek esanahi osoa dute, beste ezein perpausen laguntasunik gabe.

Testuetan puntuazio-marka hori nagusitzen denean, testuak argiak eta apalak izaten dira, baina, *larra txarra* denez, testuak astundu eta moteldu ere egin ditzake. Har dezagun, adibide gisa, Cesare Pavese-ren testu bat³⁵:

Gau hartan, Oakland-era itzuli aurretik, zigarreta bat erretzera joan nintzen aldapa bakartira, errepidetik eta autoetatik urrun. Ez zegoen Ilargirik; soilik izarrezko ozeano bat, igelen eta kilkerren hotsak bezain ugaria. Gau hartan, Norak belartzan etzatea onartu balu ere, ez ninduen asebeteko horrek. Igelek ez zioten kantatzeari utziko, eta autoek ez zuten abiadura eztituko maldan behera, eta Amerika ez zen amaituko errepide hartan, itsasertzean barrena diz-diz egiten zuten hiri haietan. Banekien ilunpean, lorategien eta pinuen usainean, izar haiek ez zirela nireak eta, Norak eta afariko bezeroek bezala, ikaratzen nindutela [...].

Testuaren jariora erabat etengo genuke, puntuz josiko bagenu:

Gau hartan, Oakland-era itzuli behar nuen. Aurretik, zigarreta bat erretzera joan nintzen aldapa bakartira. Ez zegoen errepidetik eta autoetatik urrun. Ez zegoen Ilargirik. Izarrezko ozeano bat soilik ageri zen. Izarrak igelen eta kilkerren hotsak bezain ugariak ziren. Gau hartan, Norak belartzan etzatea onartu balu ere, ez ninduen asebeteko horrek. Hala ere, igelek ez zioten kantatzeari utziko. Autoek ez zuten abiadura eztituko maldan behera. Amerika ez zen amaituko errepide hartan. Ez zen amaituko itsasertzean barrena diz-diz egiten zuten hiri haietan. Banekien ilunpean, lorategien eta pinuen usainean, izar haiek ez zirela nireak. Eta, Norak eta afariko bezeroek bezala, ikaratzen ninduten [...].

Batzuetan, esaldi bat bi egitea arazo askoren konponbidea da, baina, kasu!, ez dugu beti ximple idatzi behar. Nork uka ikasmaterialek ere behar dutela halako kadentzia lotu berezi bat.

Erlatiboak desegitean gertatzen da maiz perpausak erdibitu beharra. Jo dezagun zuzentzaileak testu honekin topo egin duela.

Atal honetan, era askotako gatazkak ebazteko arin zabaltzen ari den arbitrajeaz hitz egingo dugu.

Aldatu egiten du zuzentzaileak testua, bi esaldi eratuta (ohikoa denez).

Atal honetan, arbitrajeaz hitz egingo dugu. Baliabide hori arin zabaltzen ari da era askotako gatazkak ebazteko.

Egilea kexu da: hori testua sinpletzea dela, ez dela bere estiloa, ikasleei ez zaiela dena mamituta eman behar... Bistan da aldatu egin dela estiloa: euskarak badu berea, eta gaztelaniak ere bai. Dena den, ahalegina egin genuen, irakaslea kontsolatzearen, eta honela eman:

Atal honetan, arbitrajeaz hitz egingo dugu; hots, era askotako gatazkak ebazteko arin zabaltzen ari den baliabide berri horretaz.

35 Ingelesetik itzuli dugu pasartea. Pavese, C.: *The moon and the bonfires*, The New York Review of Books, New York, 2002 (itzultzailea: R.W. Flint).

Azken formulazioan, *hots* lokailuak sartzen du iruzkin bat, arbitrajeaz zerbait esplikatzeko. Irakaslea pozarren geratu zen; ez zuen besterik behar: *hots* lokailu dotorea, eta puntu eta koma.

Agerian dago, hala ere, puntuz beteriko estilo trabatu horrek kutsu berezi bat eransten diela testuei. Natalia Ginzburg italiar idazleak horren erakusgarri berdingabe bat eskaini zigun *Caro Michele* izeneko eleberri epistolar xarmagarrian. Esaldi bakunez eta puntuz hordituriko estilo horrek halako xalotasun bat ematen dio liburuari, ahozkotik oso hurbilekoa.

Angelica maitea:

Mesede bat eskatu nahi dizut. Azkar alde egin beharrez, kimonoa ahaztu nuen. Beltz eguzki-belardun hura. Joan bila eta bidal iezadazu hona: Novi Ligure, Genovina 6ra. Gure logelan egon behar du, komodako tiraderan. Ohartu naiz «gure logelan» jarri dudala, zeren eta gela hartan, aldiz batez, biak zoriotsu-zoriotsuak izan baikin. Zoriontasunik bada, huraxe izan zen. Gutxi iraun zuen, baina. Zoriontasunak gutxi irauten du, antza. Jende guztiak hala dio.³⁶

Michele-ren neskalgun izandakoak idazten dio adiskide bati. Ikus dezagun nola aldatuko litzatekeen efektua, mendeko esaldi batzuk sarturik eta puntuazioa aldaturik.

Angelica maitea:

Mesede bat eskatu nahi dizut: kimonoa (beltz eguzki-belardun hura) bidali behar didazu; izan ere, azkar alde egitean ahaztu nuen. Joan bila eta bidal iezadazu helbide honetara: Novi Ligure, Genovina 6ra. Gure logelan egon behar du, komodako tiraderan; ohartu naiz “gure logelan” jarri dudala, zeren eta gela hartan, aldiz batez, biak zoriotsu-zoriotsuak izan baikin. Zoriontasunik bada, huraxe izan zen, gutxi iraun zuen arren: zoriontasunak gutxi irauten du, jende guztiak dioenez.

Esaldiak konplexuagoak dira; puntuazioa, aberatsagoa. Ordainetan, testuak tolesgabetasun hori (herabetasuna?) galtzen du, batez ere amaierako lau esaldiak elkartzean.

Apur bat urrundu gara gure gaitik, barka, eta gatozen berriro puntuazio-marken artera.

4.2.2. Bigarren maila: perpaus koordinatuak (alborakuntza eta juntadura)

4.2.2.1. Alborakuntza

Alborakuntzan, perpausak juntagailurik gabe elkartzen dira, puntu eta komak erabiliz.

Arto guztia erre zion leiak; urte hartan, oiloek pentsua jan behar izan zuten.

Ez da aise erabakitzen ea perpausak puntuz edo puntu eta komaz banatu behar diren. Gaur egun, gainera, hiltorian dugu azken puntuazio-marka hori: Andu Lertxundik 10 zenbatu zituen *Berriako* egun bateko iritzi-artikulu guztien artean³⁷; Frantzian, Asanblea Nazionalak aditu-batzorde bat antolatu du puntu eta komaren erabilera sustatzeko³⁸; Espainian ere, arduratuta daude aferarekin, eta Gómez Font filologo ezagunaren arabera, «sentiberatasun berezia behar da puntu eta koma erabiltzeko, puntua edo koma jartzeko ez bezala»³⁹.

Esan dezagun aurrena puntu eta komaren partez, gehienetan, puntua erabil daitekeela; batzuek koma ere erabiltzen dute (oker, nire ustean) ekologikoagoa delakoan. Dena den, puntu eta

36 Gaztelaniatik ekarri dugu euskarara pasartea. Ginzburg, N.: *Querido Miguel*, El Acantilado, Bartzelona, 2000 (itzultzailea: Carmen Martín Gaité).

37 Lertxundi, A.: «Arnasa galtzen», in *Berria* (2008-03-28).

38 Faure, G.: «Un appel du mouvement contre la disparition du point-virgule», in *Rue89* (2008-03-24).

39 Sánchez Díez, M.: «El punto y la coma, en peligro de extinción» <www.soitu.es/soitu/2008/03/25/actualidad> (kontsulta: 2008-04-01).

komak ñabardura bat eransten dio diskurtsoari: banatzen (edo lotzen) dituen bi perpausak oso gertukoak dira, denborari edo esanahiari dagokionez.

Ez dut Almodovarren filmik ikusi; ezin dut jasan haren histrionismoa. [Lotura semantikoa; bi puntuak erabiliz gero, azalpen- edo kausalitate-kutsua agerikoa zatekeen].

Iluntzen hasia zen. Lemazainak zurrunga ziharduen; marinelak kartetan jolasten ziren, etaontzia nagitasun handiz mugitzen zen, barealdi zurian. [Denborazko lotura].

Jo dezagun Lynne Truss-en *Eats, Shoots & Leaves*⁴⁰ liburura adibide bila, ñabardura hori gehiago ilustratzeko. (Adibidea bertokotu dugu).

Enekok komuneko atea giltzatu zuen. Bartzelonak irabazi zion Osasunari.

Bi perpausetako adierazpenak lokabeak dira. Iraganean gertaturiko bi gauza aipatzen dituzte, kito.

Enekok komuneko atea giltzatu zuen; Bartzelonak irabazi zion Osasunari.

Puntu eta komak iradokitzen du bi perpausak aldi berean jazo zirela edo Eneko komunera sartu zela partidaren amaiera jasan ezinik (beraz, jakin gabe nola amaitu zen). Eta, azkenik, badago beste aukera bat: bi puntuak erabiltzea.

Enekok komuneko atea giltzatu zuen: Bartzelonak irabazi zion Osasunari.

Hor, dena argi dago: Enekok komunean giltzapetu zuen bere burua, Bartzelonak irabazi ziolako Osasunari; alegia, ederki haserretu zen gure Eneko.

Halaber, testu-antolatzaileek erraztu egiten dute puntu eta komaren erabilera.

Tontorrera igotzeko asmoa bertan behera utzi zuten; izan ere, elur-jausiak izateko arriskua handia zen. [Kontuz! Egitura pleonastiko hau neurritz gaindi ugaritu da bazter eta zurkulu guztietan, baina literaturan oso bakan erabili da: [...] *izan ere, elur-jausiak izateko arriskua handia baitzen*].

Amak esan zion ez zuela pikondora igo behar; hala ere, hark buelta hartu orduko, zuhaitzean gora lehiatu zen.

Bistan denez, adibide horietan estilistikako hautua da perpausen artean puntu eta koma erabiltzea edo ez egitea, bi adibideetan puntuen bidez banandu baitaitezke perpausak.

Esan dezagun, bide batez, testu-antolatzaileak sistematikoki koma artean sartzeak berebiziko garrantzia duela. Bestela, erreparatu adibide hauei:

Jantziak gorde zituen nonbait. / Jantziak gorde zituen, nonbait.

Hala ere egin zitekeen. / Hala ere, egin zitekeen.

Ez zeukan antza. / Ez zeukan, antza.

Horietan guztietan puntuazioa ez da hautazkoa, bat erabili edo bestea erabili esanahia aldatzen baita.

4.2.2.2. *Juntadura*

Puntu eta komen bidez estekaturiko perpausak, sarritan, juntagailu eta komen bidez ere elkartu litezke; juntadura erabiliz, hain zuzen ere.

40 Miragarria da nola sar daitekeen puntuazioari buruzko lan bat libururik salduenen zerrendan. Truss, L.: *Eats, Shoots & Leaves*, Gotham books, New York, 2006.

Ingelesez halaxe gertatzen da: «Use the comma to join main clauses that are semantically related, grammatically similar, and linked by one of the coordinating conjunctions *and*, *but*, *nor*, *or*, and *yet*»⁴¹. Izan ere, juntagailuei koma erantsiz gero, puntu eta komaren maila berean ezartzen dugu perpausen arteko muga. Estilo-liburu berak, puntu eta komaz diharduela, zera dio: «Use the semicolon to punctuate two or more main clauses that are closely related and could have been joined by a coordinating conjunction —such as *and*, *or*, *nor*, *for*, or *but*— or treated as separate sentences».

Juan Garzia ere, halatsu mintzatu zitzaigun: «[...] egokiago dirudi gehienetan (ezinbestekoa ez bada) perpaus koordinatuen artean koma ipintzea, bi funtzio posibleetatik zein betetzen duen [alegia, izen-sintagmaren barrukoa edo perpausen artekoa den] garbi —eta lehenbailehen— ikus dezagun [...]».

Hiru motatako juntagailuak ditugu (EGLU IV):

Emendiozko juntagailuak	<i>eta, edo</i>
Juntagailu hautakariak	<i>edo, edota, ala, nahiz, zein, ezpa</i>
Aurkaritzazko juntagailuak	<i>baina, baizik, baino, ezpada</i>

Puntuazioari dagokionez, eskuarki, koma aurretik eramaten dute, perpausen arteko mugak ezartzeko (batez ere batari eta besteari dagozkien osagaiak bereizteko).

Helena oso harro zegoen bere bizikletarekin, baina amak salarazi zion, etxean gordetzeko lekurik ez zutela eta. Ezin zuen amaren esaldia burutik kendu: «Saldu behar duzu». Hala ere, Helenak bizikleta saldu eta ahaztu zuen.

Adibide horretan, esaterako, pentsa liteke Helenak bizikleta saldu eta berehala ahaztu zuela (maite-maitea zuen arren).

Helena oso harro zegoen bere bizikletarekin, baina amak salarazi zion, etxean gordetzeko lekurik ez zutela eta. Ezin zuen amaren esaldia burutik kendu: «Saldu behar duzu». Hala ere, Helenak bizikleta saldu, eta ahaztu zuen.

Koma jarrita, aldiz, esanahia aldatu egin da: Helenak bizikleta saldu zuen, eta amak esanikoak ahaztu zituen.

Bi perpausetako aditzak zenbat eta urrunago egon elkarren artean, hainbat eta premiazkoagoa da koma hori.

Bazkaritarako jan genituen indabak eta haragia afaritarako geratu zen.

Irakurleak esaldi osoa irakurri arte ez du jakingo zer gertatu zen haragiarekin: lehenengotan pentsatuko du bazkaritan jan zutela, eta, hondarrean, ohartuko da ezetz. Puntuazioak sinalatu egin behar du, saio hastapenean esan dugunez.

Mugak

Badu muga txiki bat hierarkia honek, mendeko perpausak edo bestelako elementu batzuk perpaus koordinatu guztiei dagozkienean:

Ikasketak amaitzeko(,) asko ikasi; liburu asko irakurri, eta ingeles-akademiara joan zen. Horixe egin zuen udan. [Zer egin zuen ikasketak amaitzeko? Asko ikasi ala beste guztiak ere bai? Alderik ba al dago koma jarri ala ez?].

41 Ritter, R.M.: *The Oxford Style Manual*, Oxford University Press, Oxford, 2003.

Bistan denez, badago ordena aldatzea, zalantza-izpirik ez uzteko.

Liburu asko irakurri; ikasketak amaitzeko, asko ikasi, eta ingeles-akademiara joan zen. Horixe egin zuen udan. [Orain ez dago zalantzarik].

Eta, guztiarekin ere, badirudi perpausetako subjektua bera denean (areago elipsiak tartean daudenean), puntu eta koma, eskuarki, ez dela hain erraz onartzen. Askok, gehienek, komadun eredura jotzen dute, eta puntu eta koma soilik erabiltzen, gaitz-ulertuak saihesteko:

Azterketa egitera joan, galderak irakurri eta berehala alde egin zuen.

Eta horretan ez dago ezer txarrik (adibide horretan, bederen), baina ereduari eutsi nahi izanez gero ere, kalterik ez.

Azterketa egitera joan; galderak irakurri, eta berehala alde egin zuen.

Dena den, horiek beste upa bateko sagardoak dira, eta utz ditzagun geroko, aditz laguntzailearen elipsiaz berariaz arituko gara eta.

Batzuetan zentzuak argituko du esaldiaren esanahia.

Churchill-ek hala eskaturik, gizon gazteak armadara sartu ziren; familiek londrestar iheslariak hartu zituzten etxeetan, eta bakoitzak bere gisara lagundu zuen gerrako ahaleginean.

Perpaus guztiak semantikoki hertsiki lotuta daude, eta, hartara, garbi dago hasierako perpaus zatiari (*Churchill-ek hala eskaturik* horri) atxikirik daudela.

Hala eta guztiz ere, ziurtasuna ez da beti erabatekoa izango:

Atzo goizean, Mikelek ez zituen etxeko lanak egin; amak amaitu behar izan zituen, eta goxoa zegoen. [Ez dakigu seguru noiz amaitu zituen amak etxeko lanak, atzo goizean edo arratsaldean edo...].

Atzo goizean, Mikelek gertatu zuen gosaria; inoiz baino lehenago iritsi ziren eskolara. [Hor zalantza gutxi].

4.2.3. Hirugarren maila: menderakuntza

Hizkuntza guztietan garrantzizkoa bada puntuazioa doi eta zehatz erabiltzea, euskaraz areago. Premia hori nabarmenagoa da mendeko perpausetan. Auzo-erdara guztiek lokailuak erabiltzen dituzte mendeko perpausak eratzean.

Siguió buscando el reloj aunque ya no tenía esperanza de encontrarlo.

Nous partons parce qu'on nous attend.

You can keep on reading if you want.

Euskaraz, aldiz, esaldiaren amaieran ageri dira menderagailu gehienak, eta, hartara, mendeko perpausa nagusiaren ondoren badator, ez dago bien arteko muga zedarrituko duen menderagailurik. Horregatik, funtsezkoa da puntuazioa zorrotz erabiltzea. Adibidez, esaldi hauetan koma erabili ala ez erabakigarria da, perpaus bateko eta besteko elementuak banantzeko.

Zarataka hasi zitzaion, etxean ez zegoelako ogirik. [Etxean ez zegoen ogirik; okindegian, ez jakin].

Zarataka hasi zitzaion etxean, ez zegoelako ogirik. [Etxean hasi zitzaion zarataka; ez dakigu non ez zegoen ogirik].

Esaldia luze samarra bada, koma ez da aski izango, eta idazleak aditza (eta harekin batera menderagailua) aurreratu beharko du, irakurlea noragabe ibil ez dadin.

Ez zuen aldeko botoa eman, ikusten baitzuen zenbaiten jarrera guztiz barregarria zela alkateak emandako arrazoien ondoan.

?Ez zuen aldeko botoa eman, alkateak emandako arrazoien ondoan zenbaiten jarrera guztiz barregarria zela ikusten baitzuen. [Irakurlea arnasestuka eta galduta iritsiko da amaierara, eta, koma kenduz gero, gainera, pentsatuko du alkatea izan zela aldeko botoa eman ez zuena].

Badugu, horrekin batera, beste aukera bat, halakoetan balia daitekeena: menderagailu «aitzinatuak», lokailu gisakoak, erabiltzea; hots, gure klasikoen artean hain zabal ibili den menderakuntza-eredua baliatzea:

- baldintzazkoak: *baldin (eta)... ba; non (eta)... bait-/-(e)n.*
- denborazkoak: *noiz (eta ere)... bait-; harik (eta)... arte...*
- kausazkoak: *zeren (eta)... bait-/-(e)n; ezen... bait-/-(e)n.*
- kontzesiozkoak: *nahiz (eta)...; galdetzailea + ere... bait-/-(e)n.*
- ondoriozkoak: *hain... non/ezen... bait-/-(e)n...*
- osagarriak: *ezen... -(e)la; nola... -(e)n...*
- erlatiboak: *zein(a)/non... bait-/-(e)n.*

Ezin baztertuzko baliabidea da, estilo jakin bat harilkatu nahi izanez gero:

Kostatzen da «funtzio» hitza erabiltzea objektu bizigabe batentzat, baina gogora dezagun ezen, gure eskema kontzeptualean, konnotazio intentzional nahiz teleologiko oroz garbitu dugula termino hori.⁴²

Bistan dago mendeko perpausaren aditza aurreratzeko teknika erabiliz ez genukeela inola ere efektu bera lortuko.

Kostatzen da «funtzio» hitza erabiltzea objektu bizigabe batentzat, baina gogora dezagun konnotazio intentzional nahiz teleologiko oroz garbitu dugula termino hori gure eskema kontzeptualean.

Hala eta guztiz ere, molde horiek ez dira zernahitarako egokiak, gaur egungo ereduan zokoratu samarrak baitaude. Hala ere, nork uka haien balioa, adibide hauek ikusita.

Ordea bat egin eta bat hari, hanbat iratxekitzen diozu bere ondotik; halako moldez eta suertez arimaren gaiñean, bekhatuaren zorra berretzen eta kargatzen duzu, non azkenean, bahi guztia, zein baita zure arima, tabernan, deabruaren eskuan, eta botherean gelditzen baita, hartaz, nork bere gauzaz bezala, nahi duenaren egiteko. (Axular: *Geroko gero*)

Nabar-Goitiko ogi ona lagun, baderamatzagu kilimiliklik xerriki hotz xeheak eta lotuak gira ja biperrekilako arroltze-moletari, noiz ere ohartzen baikira gure bi botoila Rioja hautak hustuak ditugula azken xortaraino. (Etxepare, J.: *Beribitez*)

Beste bide batzuk ere erabiltzen dira perpaus osagarriak zedarritzeko:

Galdetu zion **ea** lana egin bitartean aintzat hartu zuen Harrieten hiztegiari buruzko tesia. [Bestela, *ea* erabili ezean, pentsa liteke galdetu ziola lana egiten ari zen bitartean].

Mirenek Andoniri azaldu zion **nola**, hainbeste urteren ondoren, ia ahaztua zuen zekien frantses apurra.

42 Wagensberg, J.: *Formen matxinada*, ZIO bilduma, EHU, Bilbo, 2008 (itzultzailea: Juan Garzia).

Mugarri horiek guztiz lagungarriak dira batzuetan, baina horretan ere oreka bilatu behar, neurritz gaindi ez ustiatzeko. Badira, gisa berean, eguneroko hizkerako beste baliabide batzuk:

Itxaro Bordaren esanetan/hitzetan/arabera, mugetan ez da gogoeta askorik egin behar; egin egin behar da.

Baina mendeko perpaus guztiak bereizten al dira komen bidez? Ez horixe. Perpaus osagarrietan eta konparaziozkoetan ez da komarik erabiltzen.

Udaltzainak azaldu zion nola irten behar zuen aparkalekutik.

Mikelek baino eskarmentu handiagoa zuen bezeroei izkin egiten. [Baina, iruzkin gisara: *Jonek eskarmentu handia zuen bezeroei izkin egiten, Mikelen aldean*].

Gainerako mendeko perpauzetan, koma erabil daiteke, perpaus nagusiaren eta mendekoaren arteko mugak ezartzeko. Horri dagokionez, egoera hauek gerta daitezke:

- *Mendekoa galdegaia izatea*. Horrelakoetan, koma sobran dago, fokalizazio-indarra ez deuseztatzeko; gainera, ondoz ondo daude bi perpauzetako adizkiak.

Aitziberrek galdetu zidalako ez nion esan; bestela, pozarren erantzungo nukeen.

- *Mendekoa aurretik agertzea galdegai izan gabe*. Horrelakoetan, askotan, mintzagaiaren lekuan ageri dira, eta koma behar dute.

Aurreko ataletako edukiak gogoratzeko, ikasleek kontzeptu-mapa bat dute 167. orrialdean.

Lehenago esan dizudan bezala, harekin alferrik dira hitz labainak.

- *Mendekoa atzetik agertzea*. Eskuarki, perpausen luzerak eta antolaerak erakutsiko digu koma beharrezkoa den ala ez.

Ez du inoiz jaramonik egiten, testua ohartukiago irakurtzeko esaten diozunean.

Isilik geratzen da(,) ez dakienean.

Muga

Sistema honek, jakina, baditu muga batzuk: mailak finituak dira. Horrenbestez, mendekoen barneko mendekoak ezin bereiziko ditugu komen bidez, maila bat beherago baitaude.

Horregatik, ekonomia *eskasiaren zientzia* dela esaten da, eskasiarik ez balego(,) arazo ekonomikorik ez legokeelako.

Kausazko esaldiaren barruko perpauzak (baldintza eta ondorioa) ezin banandu daitezke komen bidez, baina kasu horretan ez dago gaitz-ulertuetarako zirrikiturik.

Adibide honetan, aldiz, hitz-ordena doi-doi aukeratzea komeni da, nahasbiderik egon ez dadin.

Beti esaten du autoz dabilenean Otis Redding-en diskoak entzutea atsegin duela. [Nahasgarria].

Beti esaten du Otis Redding-en diskoak entzutea atsegin duela autoz dabilenean. [Argia].

Autoz dabilenean, beti esaten du Otis Redding-en diskoak entzutea atsegin duela. [Argia].

Muga hori nekez gainditu daiteke, baina beharrik ere ez gehienetan.

NASako iturriek adierazi zuten Marten izotza egonez gero aurkikunde handia litzatekeela.

Mendeko perpauzetako elipsiek ere eskas dute koma.

Gero lurretik altxatu eta han airatzen bada hegan, barre egiten dugu astuntasunaren legeei burla egitea beste baita hori. (Wagensberg, J: *Formen matxinada*)

Perpau osagarriaren mendekoan ez dago koma bat ere, baldintzazko perpausek hala eskatu arren.

Eta koma arteko mendekorik sartuz gero, kostata igar daiteke, zentzua lagun ez bada, zer perpau nagusiri dagokion.

Irakasleak esan zuen, arazorik ez izateko, hobe genukeela isilik egon. [Irakasleak arazorik ez izateko; mendekoetako mendekoek komarik hartzen ez dutela onartuz gero].

Irakasleak esan zuen arazorik ez izateko hobe genukeela isilik egon. [Ikasleok arazorik ez izateko?].

Irakasleak esan zuen hobe genukeela isilik egon arazorik ez izateko. [Ikasleok arazorik ez izateko].

Alabaina, asmoa bada adieraztea irakasleak esan zuela berak arazorik ez izateko, hobe da, noski, ordena mudatzea.

Arazorik ez izateko, irakasleak esan zuen hobe genukeela isilik egon. [Irakasleak arazorik ez izateko, ezbairik gabe].

Horrek, hala ere, ez du erabat galarazten mendekoetan komak erabiltzea; behar bezala kokaturik badaude, behintzat.

Harremana galdu zuten, Jonek ez baitzuen ulertzen, bistan denez, nolatan sartu zion porru hura.

Eskuinekoa ez da erraza lehenbizian konprenitzen, ez baitu banako bizi oso bat, haren parte baizik: eme baten bulba. (Wagensberg, J: *Formen matxinada*)

Ez dago horiek mailaz jaisterik. Tartekiak ez direnez, ezin ezar dakizkieke horiei dagozkien puntuazio-markak. Horrenbestez, azken pausalekura, sakonenera, iritsi gara: tartekietara.

4.2.4. Informazio erantsia: tartekiak

Tartekietan, informazio erantsia, argibideak, egilearen iritzia eta, oro har, testuaren hari nagusitik kanpoko oharrak sartzen dira. Gure ume-denboran irakasten zen horiek gabe ere esaldiek badutela zentzua, eta, funtsean, hala da: informazioa galtzen da, baina esaldiak esanahi bete dauka.

Grafikoki bi puntuazio-markaren artean ageri dira. Idazleak, horretarako, aukeran ditu komak, parentesiak eta marra luzeak⁴³.

Komak

Hiru marketan apalena da, eta erabilera gehien duena. Hargatik, tarteki osoa irakurri arte irakurlea ez da ohartuko tarteki bat izan dela. Tarteki laburretarako edo «markadun»etarako soilik gomendatzen da.

Onekak, Fortun Gartzeizen alabak, aitari jarraitu behar izan zion Kordobaraino.

Azkenean, arrantzalearen kanabera, zeinak ez baitzuen behin ere huts egin, apurtu zen.

Tartekiaren barruan beste komarik badago, tartekia ez da «ikusten».

*Klima-aldaketaren ondorioetako batzuk, lehorreak, uholdeak edo glaziarren urteza, jasaten ari gara.

43 Atal honetarako aintzat hartu dugu honako liburu hau: Cassany, D.: *Afilar el lapicero*, Anagrama, Bartzelona, 2007.

Klima-aldaketaren ondorioetako batzuk (lehorteak, uholdeak edo glaziarren urtzea) jasaten ari gara.

Marra luzeak

Komak baino gehiago nabarmentzen dira, baina parentesiak baino gutxiago. Ikasmaterialetan eta testu teknikoetan, ez dira asko erabiltzen. Kontuan izan tartekietako marra luzeak handiagoak direla hitz elkartuetako marratxoak baino; elkarrizketetako marren neurrikoak dira (alabaina, horretan eskuliburu guztiak ez datoz bat⁴⁴). Dena den, azkenaldian asko zabaltzen ari dira ingelesez soilik dagozkien erabilerak (anglizismo tipografikoak).

*Argona, xenona, kripton eta neona – horiek dira laser nuklearretan erabil daitezkeen gas nobleak.

Argona, xenona, kripton eta neona dira laser nuklearretan erabil daitezkeen gas nobleak.

Parentesiak

Oso nabarmenak dira, eta erabilera espezializatua daukate. Esaldiko tartekirik luzeenetarako edo konplexuenerako erabiltzen dira. Parentesiak baditu erabilera eskusibo batzuk (bere-bereak):

6. Bibliografia-erreferentzia ematea. «*Musika maitasunaren mantenugai balitz*» (*Shakespeare*, Hogeigarren gaua).
7. Data-tarteak jasotzea, hiztegi nahiz entziklopedietan. *Jesse Owens (1913-1980)*.
8. Aukerako hitzak eskaintzea. *Olio ura baino isurkari (likido?) dentsuagoa da*.
9. Leku-izen bat goragoko zer entitateri dagokion adieraztea. *Pernambuco (Brasil)*. [Hauen komuntadurak buru-hauste batzuk ematen dizkigu].

Ingelesezko estilo-liburu batzuen arabera, marra luzeek baino testuarekiko lotura lausoagoa adierazten dute⁴⁵. Eta bai, baina ez. Egia da testutik kanpoko burutazioak parentesi artean eman ohi direla (ez beti, hala ere). Gainerakoan, ez dago ageriko alderik parentesien eta marra luzeen erabileren artean.

Kako/parentesi zuzenak

Taket ere esan izan zaie⁴⁶. Testuaren egileari ez dagozkion oharrak edo argibideak jasotzen dituzte; esaterako, testu bat hitzez hitz transkibatzean testuan ageri ez den elementu bat aipatu beharra dagoenean (bestela ez litzatekeelako konprenituko).

Idazleak erakusten digu pertsonaiaren tormentua: lo egin ezinik zegoen, goizean hari [Peterri] esandakoak ezin burutik kenduta.

Irakurleek badakite nor den Peter hori, lehendik aipatu baita; osterantzean, alferrekoa litzateke oharra.

44 IVAPeko estilo-liburuan, bereizkuntza hau egiten da: marratxo (hitz-elkarketarako), marra (tartekietarako), eta marra luze (elkarrizketen hasierarako). Zenbait egile: *IVAPeko estilo-liburua*, IVAP-HAEE, Gasteiz, 2005.

45 Liburu honetan oinarritutako pasartea: McCaskill, M.K. et al.: *Grammar, Punctuation, and Capitalization. A Handbook for Technical Writers and Editors*, Langley Research Center, Hampton (Virginia, AEB), 1998.

46 Zubimendi, J.R.; Esnal, P.: *Idazkera-liburua*, Eusko Jaurilaritza, 1993.

Orobat, hitzez hitzeko aipamenetan testu zati bat ezabatu dela adierazteko, kako zuzenak eta puntu etenak erabiltzen dira: [...].

Nolanahi ere, arazorik handienak izaten dira, aurrekari batekiko komunztadura gorde behar denean. Orduan, komeriak hasten dira; batez ere, tartekia zerrenda luze bat bada.

*Gazte oldarkorrek inguruko guztiekin izaten dituzte arazoak (etxeoak, ikaskideak, irakasleak, lagunak...).

Gazte oldarkorrek inguruko guztiekin izaten dituzte arazoak (etxeoekin, ikaskideekin, irakasleekin, lagunekin...).

Guztiaz ere, Euskaltzaindiak, 109. arauan, ez du zurrun jokutzen: «Zenbaitetan, perpausaren joskeratik aparteko eranskin edo tarteki gisa ematen da bigarren sintagma eta ez aposatu gisa. [...] Horrelakoetan, jakina benetako aposiziorik ez dagoenez, ez da komunztadura egiten». Eta adibide batzuk ere ematen ditu:

Gure herriko alkateak – musikazale amorratua bera – begi onez ikusi du kontzertu gela berria egiteko proiektua.

Haren etxean – aski zabala, ene ustez – erraz kabituko gara denok.

Datorren larunbatean – hilak zortzi – hasiko da ehiza garaia.

Iritziak iritzi, badirudi azken bi adibideetan komunztaduradun formak gabeak bezain zilegi direla, bederen.

Haren etxean – aski zabalean, ene ustez – erraz kabituko gara denok.

Datorren larunbatean – hilaren zortzian – hasiko da ehiza garaia.

Funtsezkoa da, halaber, tartekia dagokion lekuan jartzea; gehienetan, aurrekariaren ondoan, baina ez beti nahitaez.

*Honako lan honek ADR teknika garrantzitsuenetariko bat aztertzea du xede, arbitraja.

Honako lan honek ADR teknika garrantzitsuenetariko bat, arbitraja, aztertzea du xede.

Batzuetan badago tartekiko edukia atzeratzea eta bi punturen ondoren ematea. Horrenbestez, perpausa lotuago ageri da, eta, orduan, ezinbestekoa da komunztadura gordetzea. Areago, esan liteke adibide honetako bigarren formulazioa egokiago dela ozen irakurria izateko. Arin-aire bat ematen dio prosari; atseginagoa da, ez hain tratatua. Ozen irakurrita egin daiteke proba, bi aukerak alderatzeko.

Jokalari handiek (Zarrak, Gainzak, Pitxitxik...) egin dituzte golak San Mamesen.

Jokalari handiek egin dituzte golak San Mamesen: Zarrak, Gainzak, Pitxitxik...

Halaber, gaztigatu dugunez, ezinbestekoa da puntuazio doia erabiltzea eta puntuazio-marka egokia hautatzea.

*Guztira, 21 elementu dauzka, horietariko 11 berriak eta 10 WISC-III-tik eratorriak.

Guztira, 21 elementu dauzka (horietariko 11, berriak, eta 10, WISC-III-tik eratorriak). [Hor, tartekia markatzeaz gain, isilean dauden aditzak seinlatu behar dira komen bidez, gaitzulertuak saihesteko].

Arriskutsua da prosa tartekiz betetzea: trakestu egiten da irakurketa; ideia nagusiak galtzen dira parentesien eta marra luzeen oihanean. Har dezagun adibide bat, gaztelaniaz, itzulpegintzako eskuliburu batetik⁴⁷ (eskuliburu teknikoetan ugari dira halako erabilerak).

P. Kussmaul (1995b) —véase también el artículo de Kussmaul (1995a)— critica algunos de los modelos explicativos del complejo fenómeno de la traducción (como, por ejemplo, el de Hatim y Mason (1990)) porque opina que, si bien poseen un valor pedagógico —de hecho, el propio Kussmaul recomienda animar a los alumnos a realizar análisis del original desde la perspectiva textual para mejorar su conocimiento del texto de partida y su traducción (1995b: 7)—, no se centran en el intento de explicación de los procesos mentales de la traducción.

«Harrapa *ezank*» pentsatuko zuten batek baino gehiagok, seguru. Lehenengo irakurraldian, kostata lotu litezke subjektua (*los modelos explicativos*) eta hari dagokion aditza (*no se centran*). Idazle zuhurrak lehen tartekia oin-ohar batera eramango luke, eta, menturaz, baita bigarrena ere. Dena den, bigarrena atzeratu egin liteke, eta beste esaldi batean eman. Itzultzaile onberak honela obratuko luke:

P. Kussmaul-ek (1995b)¹ kritikatzten ditu itzulpegintzaren fenomeno konplexuaren azalpen-eredu batzuk (esaterako, Hatim eta Mason-ena, 1990), zeren, haren ustez, ez baitira saiatzen itzultzearen buru-prozesuak berariaz azaltzen. Hala ere, ez du ukatzen haien balio pedagogikoa, eta ikasleak bultzatzen ditu originala ikuspegi testualetik aztertzerara, sorburu-testua eta haren itzulpena hobeto ezagutzeko (1995b: 7).

Osasungarri da irakurleari errukitzea, lantzean behin.

Orobat, tartekien luzerak mugatua izan behar du (inoiz egileari ahazten zaio parentesiak ixtea). Ikusi berri dugunez, oin-oharrak baliagarriak izaten dira, halako iruzkin luzeak txertatzeko, edo beti eratu daiteke beste paragrafo edo esaldi bat, informazio hori jasotzeko. Ez ahaztu puntuazioa testuaren fabore baliatu beharra dagoela; ez, testua, norberaren puntuazio trebea goresteko. Batzuetan, originaletan iristen zaizkigun tarteki batzuk zinez eragabeak dira:

*Hain zuzen ere, objektu fisikoen ekintzak eta erreakzioak, kanpoko indar fisikoek sortarazten dituzte eta objektu emozionalenak, berriz, pertsona-barneko (egoera emozionala eta antzekoak) zein kanpoko (gizarte-arauak zein -rolak, adibidez) indarrek.

Hain zuzen ere, objektu fisikoen ekintzak eta erreakzioak kanpoko indar fisikoek sorrarazten dituzte, eta gizarte-objektuenak, berriz, pertsonaren barneko zein kanpoko indarrek. Pertsonaren barneko indarrak egoera emozionalari eta antzekoei dagozkie, eta kanpokoak, besteak beste, gizarte-arauei zein -rolei.

47 García Izquierdo, I.: *Análisis textual aplicado a la traducción*, Tirant Lo Blanch, Valentzia, 2000.

5. ESTILO HERTSIA ETA ESTILO NASAIA

Estiloa, estetika... Hizkuntza idatzia ere begien eta gogoen gozagarri izan daiteke. Horren estakuruan, desmasia handiak egiten dira, testuen ulergarritasunaren eta irakurgarritasunaren kaltean. Ikus ditzagun adibide batzuk, estilo estetiko horrenak ilustratzeko.

Alessandro Baricco-ren esaldi batzuk moldatuko ditugu, gure asmoen arabera⁴⁸:

Andersson Zaharra beti bizi izan zen bi gelatan, faktoriaren beheko solairuan. Eta, han, hiltzen ari zen pixkanaka-pixkanaka.

Juntatu ditzagun bi perpausak, puntuazioa apalduta.

Andersson Zaharra beti bizi izan zen bi gelatan faktoriaren beheko solairuan eta han hiltzen ari zen pixkanaka-pixkanaka.

Batzuek fobia handia diote *etaren* aurreko komari. Horren ondoriorik nabarmenena da irakurlea galtzen dela noragabe. Esaldia amaitu arte, irakurleak ez daki Andersson Zaharra *beheko solairuan eta han* (beste leku batean) bizi zen ala ez. Estilo nasai esango diogu horri.

Andersson Zaharra beti bizi izan zen bi gelatan faktoriaren beheko solairuan, eta, han, hiltzen ari zen pixkanaka-pixkanaka.

Zorrotz puntuatuz gero, hasieratik bertatik aienatzen dira zalantzak. *Hanen* inguruko komak aukerakoak dira, jakina, leku hartan (*han*) hiltzen ari zela nabarmendu nahi den ala ez. Estilo hertsia da hori (edo zintzoa!).

Pisuzko arrazoi gutxi erabiltzen dituzte estilo nasaiaren aldekoek: estilo estetikoa dela soil-soilik. Eta estetikak berebiziko garrantzia du hizkuntzan, baina hizkuntza idatziak, orenen buruan, funtzionala izan behar du.

Halakoek ere joera izaten dute koma erabiltzeko perpausen arteko puntu eta komaren orde. Sistema maila batez gabetzeak ageriko kalteak dakartza.

Zuzentzaileak testua jaso, egilearekin harremanetan jarri, arazorik ez badago, zuzentzen hasi eta lana amaitu ondoren egileari bidaltzen dio.

Zeri dagokio *arazorik ez badago* hori, aurreko ala ondoko perpausari? *Zuzentzen hasi ondoren* bidaltzen al zaio egileari? Nola eman doinu egokia testuari? Gure sistema, aldiz, irtenbide segurua da, prosarik bihurrienerako ere.

Zuzentzaileak testua jaso; egilearekin harremanetan jarri; arazorik ez badago, zuzentzen hasi, eta, lana amaitu ondoren, egileari bidaltzen dio.

Orain argi eta *klaru* dago dena. Itsusiagoa ote den? Nik egingo nuke ezetz, bada.

48 Ingelesetik itzuli ditugu pasarteak. Baricco, A.: *Lands of Glass*, Penguin, London, 2003 (itzultzailea: Alastair McEwen).

6. ZENBAIT AZTERGAI

6.1. Komatxoez bi hitz

Aurrera baino lehen, komeni da ohartaraztea *komatxo* dela deizio egokia, *Hiztegi Batuaren* arabera⁴⁹.

Gaur egun, ordenagailuetako teklatuek komatxo bikunak (“”) bakarrik eskaintzen dituzte, Ameriketako ingelesean horixe baita ereduakoa (Britainia Handian, komatxo bakunak erabili ohi dituzte). Hori dela eta, teklatuaren bidez sartu zaigu komatxo mota hori. Dena den, euskarazko eremuan komatxo latinoak («») erabili behar dira (*angeluar* ere esaten diote batzuek)⁵⁰.

Hierarkia

Hiru komatxo mota izateak ematen digu hiruko mailaketa bat eratzeko aukera. Beraz, komatxo artean emandako aipamenetan edo akotazioetan beste komatxo batzuk, maila beheagokoak, txerta daitezke.

Mozkor arraila zegoen. Letrak nahasi egiten zituen: «Nik ez dut inoiz “klakoik” esan».

Akotazio-sistemak

Ez gara luze mintzatuko komatxoen erabileraz. Horretarako gogoia duenak *Ortotipografia* liburuxkara jotzea baino ez du. Dena den, labur esplikatzen nahi ditugu akotazioak (solosalduak) testuratzeko dauden bi sistemak: marra luzeena eta komatxoena⁵¹.

Marra luzeena

Elkarrizketak ez dira erraz integratzekoak paragrafoetan; gutxienik bi baldintza bete behar dira: paragrafo bakoitzean pertsona bakarra mintzatzea eta narrazio-tartekian adierazpen-aditz batekin hasia (inplizitua ere izan daiteke). Dakartzagun adibide batzuk Aingeru Epaltzaren *Rock'n'roll* liburitik⁵² (bestalde, esan dezagun harribitxi txiki bat dela liburu hori).

– Egun on, Edu – aditu nuen lineaz bertzaldera –, Ana nauk.

Beharbada, puntua egokia izan liteke tartekiaren ondoan, baina tira.

Testuak segitzen du.

– Zer Ana?

Gaiztakeria tiki bat. Izenik erran gaberik ere ezaguna nuen mintzo alai-uste hori.

– Zera...

Haren harridura ahogozatu nuen.

– Ana... Ana egunkariko.

Egoerak ez digu modurik ematen elkarrizketa osoa paragrafo bakar batean jasotzeko: bi pertsonaia ari dira hizketan, eta narratzailearen ahotsa (pertsonaietako bat da, gainera) txertatu egiten da, adierazpen-aditzik tartean ez dela.

49 Puntuazio-markaren izenari dagokionez, jakin garria da Alfontso Mujikaren artikulua hau: http://www.erabili.com/zer_berri/muinetik/1147095205/1147332273.

50 Zubimendi, J.R.: *Ortotipografia: estilo-liburuaren lehen atala*, Ikasmaterialen Aholku Batzordea - Eusko Jaurlaritza, Gasteiz, 2004.

51 Artikulu honetan oinarritu dugu atal hau: Garzia, J.: «Minus ala kaxotx (solalak narrazioan txertatzeko akotazio-sistemez)», in *Senez*, 21 (1999).

52 Epaltza, A.: *Rock'n'roll*, Elkarlanean, Donostia, 2000.

Komatxoak

Komatxoek aukera ematen digute solasaldiak narrazioan bertan sartzeko.

Ahalegindu gaitezen, bada, komatxoek bidez aurreko elkarrizketa osoa bat eginda aurkezten (aurreneko paragrafoa erantsi dugu hasieran):

Papera oraindik esku artean nuela jo zuen telefonoak. Tarrapatan atera nintzen korridorera. Entzungailua atxikitzearekin ohartu nintzen presa horrek inolako zentzurik ez zuela, ez bainuen inoren deirik espero. «Egun on, Edu –aditu nuen lineaz bertaldera –, Ana nauk». Eta nik erantzun: «Zer Ana?». Gaiztakeria tiki bat. Izenik erran gaberik ere ezaguna nuen mintzo alai-uste hori. «Zera...» aditu nuen. Haren harridura ahogozatu nuen. «Ana... Ana egunkarikoa» esan zuen, azkenean.

Irakurle zolia konturatuko denez, adierazpen-aditz batzuk gehitu dira, solasaldiko pasarteak aiseago integratzeko.

Azkenik, esan dezagun hiru antolaera posible daudela solasaldiak komatxoek bidez emateko, adierazpen-aditzaren eta elkarrizketa-zatiaren kokaguneen arabera:

Iratik esan zuen: «Ikastaroa egiteak balio dit gauza asko ikasteko ».

«Ikastaroa egiteak –esan zuen Iratik– balio dit gauza asko ikasteko». [Tartekia ez da koma artean eman behar, horretarako ohitura handia egon arren: *«Ikastaroa egiteak», esan zuen Iratik, «zerbaiterako balio dit»⁵³].

«Ikastaroa egiteak balio dit gauza asko ikasteko»(,) esan zuen Iratik. [Esan aditzaren aurrean koma jarri ohi da, ezer erantsi ez arren].

Esan beharrik ez dago marra luzeen partez komatxoak erabil daitezkeela, solasaldia paragrafo bakarrean integratu gabe.

«Egun on, Edu –aditu nuen lineaz bertaldera –, Ana nauk».

«Zer Ana?»

Gaiztakeria tiki bat. Izenik erran gaberik ere ezaguna nuen mintzo alai-uste hori.

«Zera...»

Haren harridura ahogozatu nuen.

«Ana... Ana egunkarikoa».

Gainera, » marka erabiliz, solaskide beraren jarduna jaso dezakegu segidako paragrafoetan (adibidea asmatua da):

«Ana... Ana egunkarikoa».

»Ezin izan nauzu hain erraz ahaztu.

»Nik ez zaitut zu ahaztu, bederen.

Adibide honetan, esaldien arteko etenaldi txiki bat adierazten du egitura horrek. Marra luzeek, jakina, ez digute halako aukerarik ematen (tartekiak edo puntu etenak erabili behar genituzke, etenaldi horiek adierazteko), beste solaskide bat hizketan ari dela joko baikenuke.

53 Zubimendi, J.R.: *Ortotipografia: estilo-liburuaren lehen atala*, Ikasmaterialen Aholku Batzordea - Eusko Jaurlaritza, Gasteiz, 2004.

6.2. Aditz laguntzailearen elipsia

Ekonomia da hizkuntzaren ezaugarrietako bat; alegia, mezuak igorri nahi dira ahalik eta hitz gutxien erabilita. Aditz laguntzailearen elipsia, isiltzea, horren ondorioetako bat da. Eta baliabide gutzitaz eraginkorra da prosa arintzeko eta bizitzeko.

Ikus ditzagun klasikoetako adibide batzuk:

Onela zegoala, Berta, neskatz leial hura etorri eta gelara sartu, eta Jenobebak presondegian eskribatu zuen karta hura bere eskuetan ipiñi, eta perlazko lepoko ederra erakutsirik, igaro zitzaion guzia negar saminki egiñaz, esan zion. (Arrue: *Santa Genovevaren bizitza*)

Ugolde aurreko egunetan, yendeak yaten eta edaten zuten, senartzen ta ezkontzen ziran, arik eta Noe kutzara sartu zan egunera arte; eta etziran zentzatu, ugoldea etorri eta guziak atxitu zituen arte. (Iraizotz: *Jesu Kristo gure Jaunaren bizitza*)

Bero aldia joan eta zentzuz pentsatzen zuanean bildurra sartzen zitzaion: Neska gaixo ori ekarri; neri edozein gauza gertatzen ba zait, zer egin bear du erbesten bere etxetik ain urruti? (Irazusta: *Bizia garratza da*)

Ill-agiñean nengoan, eta kutxa itxi ta kutxa zabaldu baiño eneban egiten eta Yainkoaren aurrepegi ari begiratu, umeak esan oi deben lez. (Orixe: *Tormesko itsu-mutilla*)

Bertze batzuk, gerthatzen badire Erlisioenez, sakramenduez eta Eliza-gizonez irri egiten eta trufatzen diren jenden aintzinean, egiten dute hek bezala irri eta trufa. (Joanategi: *Sainduen bizitza*)

Ea bada, Iainko handia, bisita itzatzu gure bihotzeko barrenak, arimak eta gorputzak, eta eman diazaguzu egungo egunean bekhatuak ez egiteko dohaina guk eginen, erranen eta pentsatuko dugun guzia zure ohoretan eta laudoriotan gerthatzea gatik, halaber gure ganik aldera itzatzu inkuntru gaitz guziak. (Haranburu: *Debozino eskuarra*)

Eta klasikoek herriarengandik jaso zuten baliabide hori, ezaguna denez⁵⁴:

Baina hamaika-hamabi neba-arreba pentsetan dot zirala, eta bat soltero gelditu, eta denak ezkondu ziren etxejaun etxeetara.

Orduan dana haretxa zan (besterik ez egoan), eta behean [beheko suan] sua egin, holantxerik, eta haretxek berotu, aurretik berotu, eta atzetik [bizkarra] hoztu neguan.

Aditz laguntzailearen elipsia hainbat testuingurutan gerta daiteke: galde-hitzekin (*Nork esan zer pentsatzen zuen*); esaera zaharretan (*Esan eta izan*)... Hamaikatxo kasu dira⁵⁵, baina guk perpaus segidei erreparatuko diegu batik bat. Aditz-elipsiaren aurrean, hiru zalantza sortu ohi dira:

- *Zer aditzek darama laguntzailea?*

Semantikoki indartsuenak edo ekintza-katean garrantzitsuena denak eraman ohi du; halakorik ez badago, edozeinek.

Lantokira heldu, eta ordenagailua piztu zuen.

*Lantokira heldu zen, eta ordenagailua piztu.

- *Zer komuntadura gorde behar da? Lehenengo aditzak ezartzen duena ala laguntzailea duen aditzari dagokiona?*

54 Testuak Elorriion jasotakoak dira, eta guk bizkaiera estandarera aldatu ditugu. Bidart, A.; Eriz, M.: *Elorrioko toponimia*, Elorrioko Udala - Labayru ikastegia, 2006.

55 *Deia* egunkariko «Ikastira» atalean azaldu genuen, zenbait artikulutan, zer inguruetan isildu ohi den aditz laguntzailea. Interesa duenak hemerrotekara jo beharko du. 2001eko lehen erdian plazaratu ziren artikulua labur horiek.

Trenkatu gabeko eztabaida da hori. Juan Garziak, hala ere, adibide hau proposatu zuen *Joskera lantegin*:

Patxik, gelara sartu, argia piztu, eta gorputz bat ikusi zuen.

Adibide horretan, *gelara sartu* tarteki baten barruan dago, eta, beraz, subjektuak jauzi egiten du haren gainetik. Eztabaida ebatzi gabe dago: nork agintzen du lehenengo aditzak ala laguntzailedunak? Konponbiderik koldarrena proposatuko dugu: subjektua gibelera eramatea, laguntzailea kokagune horretan badago, edo aurrean uztea, laguntzailea aurreneko aditzarekin batera ageri bada. Izan ere, aditz laguntzailea beti kokatuko da hasierako edo amaierako aditzen ondoan. Garziaren adibidea hartuta:

Gelara sartu, argia piztu, eta gorputz bat ikusi zuen Patxik.

- *Aspektu-markari eutsi behar al diote aditz guztiek?*

Bai, horixe da, bederen, erabilera jasoa, klasikoen adibideetan ikusi dugunez.

Gaur, azken kapitulua idatziko dut, eta bibliografia erantsiko.

Gezurak esaten eta sinesten ditu.

Aspektu-markarik gabeko moldea ez da okerra, inolaz ere ez, baina garrantzizkoa da erregistroak bereizten hastea (aspaldi hasi behar genukeen baina).

- *Nola puntuatu behar dira aditz-elipsiak?*

Legeak dio puntuazio-marka bat (koma, edo puntu eta koma) jarri beharra dagoela isileko aditzari legokiokeen lekuan.

Monikak bost gol sartu zituen; Mikelek, sei.

Lokailu bat ager daiteke puntuazio-marka horren orde.

Monikak bost gol sartu zituen; Mikelek, berriz, sei.

Laguntzailea isilean dagoenean, berriz, aditzek osagai komunak dituztenean, hobe da *puntu eta komarik* edo *koma+juntagailua* ez erabiltzea, eta puntuazioa maila bat jaistea.

Bertsoak kantatzen eta asmatzen zituen.

Gezurra esan, sinetsarazi eta aldarrikatu zuen.

Baina gerta liteke, batzuetan, aditz bakoitzari dagozkion osagaiak banandu behar izatea.

Garai hartan, asko kantatzen eta ikasten zuen. [Asko kantatzen eta asko ikasten zuen].

Garai hartan, asko kantatzen, eta ikasten zuen. [Asko kantatzen zuen].

Subjektua bada baterako osagai bakarra, perpaus multzoa soil-soila denean, aski izaten da koma edo juntagailua, nonbait.

Hainbeste urte jaioterrira itzuli gabe. Zer egingo zuen, ba? Ahaideak ikustera joan, lagun zaharrek elkartu eta lehengo lekuak bisitatu.

Albistegia entzun, harrikoa egin eta ohera joan zen.

Dena den, egitura konplexuagoa denean (tartean beste koma batzuk daudenean) komeni da puntuazioa maila bat igotzea.

Hainbeste urte jaioterrira itzuli gabe. Zer egingo zuen, ba? Ahaideak ikustera joan, jakin ez arren baten bat oraindik herrian bizi zen; lagun zaharrekin elkartu, solasaldi zaharrak berritzeko, eta lehengo lekuak bisitatu.

Albistegia entzun; harrikoa egin eta jaso, eta ohera joan zen.

Ez zait galgarria begitantzen puntuazio molde hori perpaus multzo soiletarako ere erabiltzea, baina, aitor dezadan, ez da molde zabalduena (ezta hurrik eman ere).

Amaitzeko, on izango da gogora ekartzea J. Ithurrik bere lapurteraren gramatikan esanikoak⁵⁶:

Dans une phrase, il peut se trouver plusieurs verbes périphrastiques, qui tous experimentent la même relation quant au mode, au temps, à la personne, au complément, au nombre, etc. Alors, pour la rapidité et la force de la phrase, mieux vaut ne pas répéter l'auxiliaire après chaque infinitif.

Horra hor, lañoki azaldurik, zer egoeratan isiltzen den aditz laguntzailea eta zer lortzen den.

6.3. Iruzkin-lokailu batzuk (hots, hain zuzen...)

Lokailuen zaku handian denetariko partikulak sartu zaizkigu. Azkenaldian, hizkuntzalaritza testuala garatzeaz batera, *testu-antolatzaile* terminoa ere zabal-zabal dabil gure artean. Geuk ere, partikula horiek nolabait izendatu behar, eta *iruzkin-lokailu* terminoa aukeratu dugu.

Alde batetik, semantikoki bereizi behar dira iruzkin-lokailuak, denek ez baitute esanahi bera⁵⁷:

- *hain zuzen ere* (informazioaren progresioa adierazten du)
- *hau da* (identitatezko erlazioa ezartzen du)
- *alegia/hots* (aurretikoa finkatzen eta birformulatzen dute)
- *batez ere, bereziki, nagusiki, zehazki* (semantikoki *hain zuzen* eta *adibidez* bezalakoan artean daude)
- *adibidez, esate baterako, hala nola, esaterako, kasurako, konparazio batera, besteak beste...* (multzo aurrekariko zenbait elementu soilik aurkezten dituzte)

Kokapenari dagokionez, batzuk ezkerrean jartzen dira (*hau da, hots, eta hala nola*), eta beste guztiak, atzean nahiz aurrean.

Esanahiari dagokionez, semantikoki, iruzkin-lokailuek informazioa eranstean dute, aurrekaria osatzeko, zehazteko edo den bezalako aurkezteko. Horrenbestez, funtzionalki ez daude tartekietatik urrunko. Horrek, menturaz, arrasto bat ematen digu nola puntuatu argitzen hasteko.

Iruzkina izen-sintagma bat bada, aurrekariaren deklinabide bera eraman behar du, hari hertsiki lotua baitago.

Egoera berri horretan, *beanaren* semantikaz soilik arduratuko litzateke programatzailea —alegia, domeinuaren logikaz—.

Horrek, ordainetan, mugikortasun handia ematen dio iruzkin-multzoari, atzera eramateko, tartean sartzeko... Izan ere, guztiz identifikagarria da.

56 Ithurri, J.: *Grammaire basque. Dialecte labourdin*, Ediciones Vascas, Donostia, 1979.

57 Liburu hau erabili dugu, sailkapena osatzeko: Alberdi, X.; Sarasola, I.: *Euskal estilo-libururantz*, EHU, Bilbo, 2001.

Ikus dezagun nola antola ditzakegun iruzkin horiek (eta, bide batez, nola puntua ditzakegun).

- *Iruzkina, perpaus bat denean, atzera eraman daiteke osorik, aurrekariaren perpausa argitze aldera.*

Edukitzari, erabilerari eta gozatzeari buruz: kide bakoitzak bere kuota autonomoa du, eta, beraz, edozein jabekidek erabiltzeko duen eskubide bera izango du hark; alegia, edukitza erkidea da, eta horri buruzko erregimena aplikatuko da (Kode Zibileko 394. art.).

Klase-hierarkiak Component diseinu-ereduari jarraitzen dio orpoz orpo; alegia, interfaze grafiko bat diseinatzen dugunean, hainbat osagaiko zuhaitz bat eraikitzen dugu.

Tamalez, hori gutxitan gertatzen da, eta, gehienetan, zerbitzu gehigarriak eduki behar izaten dira zerbitzarian; besteak beste, transakzio- eta segurtasun-arazoak kudeatu nahi izaten dira.

Bistan denez, ideien garapena argiago zedarritzeko eraman dugu iruzkin-perpausa atzera. Aldera dezagun beste aukera honekin:

Tamalez, hori gutxitan gertatzen da, eta gehienetan zerbitzu gehigarriak (besteak beste, transakzio- eta segurtasun-arazoak kudeatu nahi izaten dira) behar izaten dira zerbitzarian.

Konparatzerik ere ez.

- *Iruzkina, perpaus bat ez izanagatik, izen-sintagma luzea bada atzera ekar daiteke, aditza elipsian balego bezala.*

Oso erabilgarria da tartekien luzerak perpausaren antolaera trakesten duenean.

Azkenik, VII. kapituluaren, ikus-entzunezkoek gizarte-ezagutzaren garapenean izan dezaketen zeregina aztertuko da; hain zuzen ere, telebistaren, ordenagailuen, jolas elkarreragileen eta Interneten eragina [aztertuko da].

Hainbat dira jarduera horiei ekiteko Estatuak izan zituen arrazoi historikoak; besteak beste, [hauek dira:] sektore estrategikoen gaineko kontrola, industria-politika, ideologia sozialistaren sorrera, gizabanakoon bizi-kalitatea bermatzea...

Gurean, badira, halaber, erabateko kalitatearekin zerikusia duten sariak; esaterako, [badira] *Urrezko* eta *Zilarrezko* Qak (Euskal Autonomia Erkidegoan), eta Nafarroako Kalitaterako Fundazioak ematen dituenak (Nafarroako Foru Erkidegoan).

Adibide honetan, bestetik, iruzkina perpausari dagokien mailan atzera eramateak aukera ematen digu beste tarteki batzuk eransteko. Horrenbestez, estilo alanbikatu samarra (baina ulergarria) lortzen da.

Interes publikoko ondasun pribatuak titulartasun pribatuko ondasunak dira, baina, haietan interes publikoren bat dagoenez, administrazioaren esku-hartzeak gertatzen dira (ondasun pribatu horien babeseta eta erabilera erabat arauturik egoten da); adibidez, naturagune babestuetan integratzen diren jabego pribatuko ondasun higiezinetan edo lurretan, edo kultura-intereseko ondasunetan (Bilboko burtsa-etxean, kasu).

- *Iruzkina tarteki gisa ere integra daitezke perpausaren, batez ere oso luzeak ez badira.*

Tartekia laburra izanez gero, aukerarik seguruena da.

Egoera berri horretan, *beanaren* semantikaz soilik arduratuko litzateke programatzailea —alegia, domeinuaren logikaz—.

Ondareari lotuta, administrazio publikoen egoera juridikoa askotarikoa da. Administrazioak eskubide subjektiboen jabe dira; horietatik batzuek izaera erreala dute (adibidez, eraikin publikoaren gaineko jabetza-eskubideak), eta beste batzuek, kreditu-izaera (adibidez, beren eraikin baten alokairu-errenta jasotzeko eskubideak).

Peruren osabak (hots, Mikel Muñozek) erakutsi zigun jakin beharreko guztia, eta, zalantzarik izanez gero, harexeri galdetzen genion.

- *Iruzkina guztiz integratuta egon daitezke perpausuan, testu-antolatzaile gisa.*

Horrelakoetan, testu-antolatzaileak bezala, koma artean ematen dira, non eta ez diren esaldiaren hasieran agertzen (orduan, puntu eta koma izaten dute aurrean).

Determinanteak oso tresna garrantzitsuak dira, besteak beste, ekuazio linealak ebazteko.

Adibidez, testamentu olografoa egiteko, beharrezkoa da idazteko gaitasuna; idazten eta irakurtzen ez dakiten gor-mutuek ezin dituzte hainbat testamentu mota egin: olografoa (KZko 688. art.), itxia (KZko 708. art.) edo irekia (KZko 695. art.).

Andaluzian, esaterako, Almeriako udalerrien 3/4 ez ziren ekinbidearekin bat etorri, eta udalerrien oniritziaren partez lege organikoa baliatu zuten.

Ohitura izaten dute askok iruzkin guztiak hala puntuatzeko.

?Bitan ez zenbatzeko, ez ditugu kontuan hartuko bitarteko ondasun eta zerbitzuak, hau da, beste ondasun eta zerbitzuak ekoizteko erabiltzen direnak.

Joskera bakuneko perpausetan ez dago arazorik, baina iruzkina luzea bada eta, batez ere, koma bat baino gehiago baditu, hortxe hasten dira irakurlearen zorabioak eta galdu beharrak.

Unibertsoko ehunka milioiketarik bi herenak galaxia espiralak dira (hots, honelakoa dutenak izarren antolaera: erdigune masibo bat, eta hartatik espiral forman irteten adarrak), eta haietatik bi herenak galaxia espiral erregularrak dira⁵⁸.

Puntuazio nasaia erabilia:

?Unibertsoko ehunka milioiketarik bi herenak galaxia espiralak dira, hots, honelakoa dutenak izarren antolaera: erdigune masibo bat, eta hartatik espiral forman irteten adarrak, eta haietatik bi herenak galaxia espiral erregularrak dira.

Bi puntuen ondoko lehenengo komarekin topo eginez geroztik, «salduta» ikusten dugu geure burua. Puntuazio nasaia ez du aukerarik ematen, saio honetan ikusi dugunez, esaldi-antolaera konplexuak eratzeko. Beste bi adibide aldatuko ditugu hona⁵⁹:

Bero sorra (hau da, ura lurruntzeko behar den energia kantitatea) oso altua da (gramoko 0,58 kcal inguru).

Hala ere, bakterio edo birus motelduekin –hau da, laborategiko hainbat hazkuntza-saio edo animaliekin egindako hainbat esperimendu pasatu dituzten organismoekin– egindako txerto bizia erabilia, erantzun ona lor daiteke.

Horra, informazio guztia egoki sailkatua: lehen mailakoa (funtsezko edukia) eta bigarren mailakoa (xehetasunak, esplikazioak...).

Den den, ez naiz ausartuko esaten honelakoak egiten bekaturik dagoenik:

Leku guztietako pilotariak etorri ziren, batez ere nafarrak.

58 Wagensberg, J.: *Formen matxinada*, ZIO bilduma, EHU, Bilbo, 2007 (itzultzailea: Juan Garzia).

59 Leniham, J.: *Giza gorputza lanean*, ZIO bilduma, EHU, Bilbo, 2006 (itzultzailea: Irene Aldasoro).

Gure ereduari estu jarraituz gero, aldiz, ez genuke ezer galduko («ezta irabaziko ere» esan lezake baten batek).

Leku guztietako pilotariak etorri ziren; batez ere, nafarrak.

Aurrenekoa «estetikoa»goa ote den? Hain zatarra al da, bada, puntu eta koma?

7. AMAIERAKOA

Puntuazioa oso eremu zabal eta konplexua da. Horrenbestez, hainbat alderdi joratu gabe utzi behar izan ditugu (aipatutakoak ere komeniko litzateke xeheago lantzea eta adostea). Gure asmoa, haatik, xumea zen: puntuazioaz han eta hemen irakurritakoak egunerokoan nola erabiltzen ditugun azaltzea. Sistema egonkor samar bat erakutsi nahi izan dugu, beraz; perpaus mailatik harago ia menturatu gabe, hala ere.

Eskerrak eman behar dizkiegu, halaber, UEUK antolatutako bi saioetan parte hartu duten guztiei, haien oharrak, iritziak, zalantzak eta (batzuetan) desadostasunak kilikagarri eta zuzengarri izan ditugu eta. Mila esker.

Zornotza, 2008ko abuztua

Kalkoak: agerikoak eta ezkutukoak

Lehenik eta behin, esan dezadan gaia prestatzeko ezinbesteko laguntza izan direla Juan Garziaren *Kalko okerrak* eta Xabier Alberdiren *Euskal estilo-libururantz* liburuak. Batean zein bestean gaiaren inguruko azalpen, adibide eta erreferentzia interesgarriak daude gehiago sakondu nahi duenaren zain. Era berean, Patxi Petrirenak EIMArean estilo-libururako prestatu duen *Morfosintaxia* lanaren behin-behineko testua (ohargileentzako testua) ere laguntza handikoa izan dut. Azkenik, Daniel Cassanyren⁶⁰ *La cocina de la escritura* liburu interesgarria deskubritu dut eta guztiz gomendagarria begitantzen zait.

Izenburuan erdararen interferentziak aipatu baditugu ere, gehienbat gaztelaniaren eraginaz jardungo dugu. Askotan esan da euskara hizkuntza isolatua izan dela baina isolatze horren kontzeptua, batez ere, hizkuntza-genetikari dagokio, hots, euskara hizkuntza isolatutzat hartu izan da ahaiderik ezagutzen ez zaiolako, baina ez inguruko hizkuntzekin harremanik izan ez duelako. Beraz, esan daiteke euskara beti egon dela kontaktuan beste hizkuntza batzuekin eta kontaktu horren ondorioetako bat interferentziak dira.

Juan Garziak dioenez:

Horiek horrela, espero izatekoa da kontaktuan dauden hizkuntzek elkarri eragitea. Kontaktua adina eragin-kasu gerta litezke teorikoki, eta hainbat historikoki, baina bada bat, tipikoa: (eskuarki bestela ere nagusi den) talde nagusi baten hizkuntzak, desoreka nabarmenez, beste menderatuago bati eragiten dionekoa (Garzia, 2005: 14).

Horrelakoa da euskararen egoera inguruko erdaren aldean. Eta kontaktu-egoeratik mendekotasun-egoerara igarota sortzen dira arazoak zeren «eragin guztiz desorekatuaren kasuan, hizkuntza nagusiak *jan* egin dezake menderatua (aurrena desitxuratuz, hurrena desegituratuz eta azkenik deseginez)» (Garzia, 2005: 15).

Garziak dioenez:

Beraz, hizkuntzen arteko kontaktu guztietatik atera daitekeen onura gure kasuan ere onura dela eta halakotzat baliatu behar dugula inolaz ere bistatik galdu gabe, garbi dago badugula arazo nabarmenik ere gure hizkuntza txikia beste handi horren (edo horien) zamak leherraraz ez dezan (Garzia, 2005: 15).

⁶⁰ Daniel Cassany (http://www.upf.edu/pdi/df/daniel_cassany/) 2008ko urtarrilean egon zen Leioako Zientzia eta Teknologia Fakultatean Euskara Institutuak antolatutako “Espezialitate-hizkeren didaktika eta komunikazioa” jardunaldietan. Komunikatzaile bikaina dela deskubritzeaz gain, haren lanen berri izan genuen, eta gaiok prestatzeko osagarri garrantzitsua izan delakoan gaude (http://www.ei.ehu.es/p056-12532/eu/contenidos/informacion/euskara_inst_jardunaldiak2008/eu_jar2008/hasiera.html).

Eta aurrerago:

... neurria, tamaina hartzea dugu zailen hor ere, edo hor bereziki, baina ezinbestean heldu behar diogu zezen horri adarretatik. Hizkuntzaren eraberritze-gaitasuna (hots, haren malgutasuna) murrizteke, zinez premiazko edo onuragarri zaiguna eta egoki zaigun moduan bakarrik onartu behar dugu, konplexurik gabe baina kritikoki. Burujabetasunari eutsiz, alegia, eta –hori ere burujabetasun seinale baita– erdaratik ere zernahi hartzeko prest, hala komeni den kasuan: beti itsuki erdararen ihesi ibiltzea ere erdararekiko mendekotasun mota bat da, eta alderantzizkoa bezain larria gerta daiteke (Garzia, 2005: 15).

Testuinguru horretan ulertu behar dira kalkoak. Eta berauen artean, zaila den arren, bereizten ikasi behar dugu zein diren baztertzekoak. Garziak dioenez:

Hizkuntza batek beste baten eredutik berera egokitzen duen egiturari esaten zaio *kalko* (*mailegu* delakoa, berriz, prozedura gordinagoa da: bere horretan hartzen da elementu bat). Hitza ez da, berez, gaitzespenezkoa. Askotan bezala, ordea (*kritika* hitzarekin, adibidez, antzeko zerbait gertatzen da), txarrera hartzen da besterik gabe kalko hitza, hots, *kalko oker* zentzuan (Garzia, 2005: 15, 16).

Gure lan-esparrutik harago dagoen arren, interesgarriak dira Asier Larrinagaren hitzak telebistako euskararen egokitasunaz ari dela:

Kalkoa ez da berez gauza txarra. Kalkatzea prozedura oso baliagarria da, adibidez, deitura barriak asmatzeko. Zelan esango geunke euskeraz «road map» / «hoja de ruta» / «feuille de route»? Holan deritzo Palestinaren eta Israelen arteko gatazka konpontzeko prestatu dan epekako bake-planari. Ba, «epkakako bake-plana» alde batera itxi barik, beste aukera bi daukaguz: edo ingelesetik kalkatzea, edo gazteleratik/frantsesetik kalkatzea. ETBko hizkuntzalari eta kazetariok bigarren aukera hobetsi dogu. «Errepide-mapa» ez da grafikoa, ez dau emoten ezer aditzen. «Bidai orria» entzunda, edo «bakerako bidai orria», ETBn esaten dogun moduan, bide bat egin beharra etortzen da burura, eta bidea ez dala ekinaldi bakarrean beteko, eta horregaitik behar dala pausoak apuntatzen joateko orri bat.

Beste batzuetan kalkoa alperrekoa izaten da, ez dauelako hutsik dagoen leku bat hartzen, hizkuntzak beste modu batean beteta daukan lekua baino. «Bilboko biltzarrera Europako herrialde ezbardinetatik etorri dira» esaten dodanean, «herrialde ezbardinak» kalko bat da, gazteleraren kalkoa, «diferentes países» esaten dalako gazteleraz. Euskera normalean ez dogu holakorik esaten, «hainbat herrialde» edo pareko zer edo zer baino.

Guzurra emoten dau gaur egungo euskeran antzeko zenbat egitura sartu jakuzan: «min daukat nire hankan», «eraso barriak gertatu dira Libanon», «langabezi tasa ehuneko bian jaitsi da», «asteleneko gauean Gernikara joan ginan», «egunkariak ez dino ezer atzoko istripuaren inguruan», eta abar.

Akats gramatikala eragiten daben kalkoen gainean ez dago gauza handirik esan beharrik, baina enparaukoen gainean bai. Oso kaltegarri dirala, tradizinoa eten egiten dabelako, eta hizkuntzaren jeinua hondatu egiten dabelako.

Benetako kalkoak izan barik, gauzak esateko modu barri batzuei imitazio-usaina igartzen zen jake; emoten dau beste hizkuntza batzuen estilo “dotorea” eta “jantzia” imitatzen dabilzala. Holako barrikeriak be oso kaltegarriak dira, hizkuntza guztiz itxuraldatzen dabe eta. Adibide batzuk emotearren: «Arriaga antzokian musika klasikoa entzuteko aukera dago gaur», «galdera bat luzatu deust», «bihar hodeiak izango dira zeruan», «istripuan zo rtzi pertsonak jaso ditue zauriak» ...

Holakoen inbasinoa gelditu egin behar da, eta gelditzeko modu bakarra zentzunez jokatzeta da. Kazetariak, idazleak, esatariak, hizlariak... guztiok ahalegindu behar dogu kritikoak izaten (Larrinaga, 2004: 68-70).

Argi dago, beraz, kezka ez dugula soilik testugintzan dihardugunok, ezpada euskara komunikazio-bidetzat dugun guztiok. Ikasmaterialak sortzeko zein telebistarako berriak prestatzeko antzeko kezkak izaten ditugu eta ikuspegi kritikoa beharrezkoa da, emaitza kalitatezkoa izango bada.

Hala eta guztiz ere, kalkoa zer den eta zer ez den; kalkotzat hartuta ere, batzuk besteak baino larriagoak diren ala ez... Horrelako eztabaidetan ez gara sartuko, luze joko luke eta gure gaitasunetik at geratuko litzateke. Guk, Garziarekin bat eginik, kalko batzuk okerrak direla joko dugu eta, ondorioz, saihesti beharrekoak:

Eta orain bai: kalko batzuk okerrak dira. Alegia, premiarik gabe jotzen dugu batzuetan erdararen imitazioa, abantaila baino kalte handiagoz. Abantailarik eza, hain zuzen, premiarik ezaren ondorio garbia da. Kaltea, berriz, euskararen sistemari egiten zaiona da, erdararenaz nahasten baita, autonomia eta baliagarritasuna galtzeko bidean jarriz. Sistemaren osotasuna ez du kalko oker bakarrek hankaz gora botako, baina han-hemenkako erasotxo sarriek bai kolokan jarri (Garzia, 2005: 17).

Arazoa izaten da, ordea, interferentzia horiek okertzat jotzeko irizpideak zehaztea. Izan ere, batzuetan muturreko jarrerak nagusitzen dira eta gehiegizko malgutasun batetik defentsazko garbizalekeria zurrunera igarotzen gara, eta bata zein bestea, biak ala biak, kaltegarriak izan daitezke.

Juan Garziak kalko okerrak identifikatzeko zenbait pista eskaintzen dizkigu; eta honako galdera hauetan laburbiltzen du “kalko-bahea” (Garzia, 2005: 22):

- Bada kalko horren premiarik? Hots, hutsune bat betetzera dator?
- Ez dago lehendik horretarako esapiderik euskaraz (egin-egina zein moldatzekoa: hitz-elkarketaz, eratorpen-atzizkiz...)?
- Erabilia da lehenago euskaraz? Noiztik, non, zenbateraino? Bada arau, gomendio edo iruzkinik *autoritateren* batenik, alde nahiz kontra?

Sistema batek beste baten *egiturak* imitatzea da kalkoa. Premiarik eta egokitasunik gabe kalkatzen diren hizkuntza-egitura horiek aztertuko ditugu gai honetan.

Izan ere, halakorik egon badago gurera heltzen diren liburuetan, zenbait kasutan asko gainera. Horrez gain, gure ustetan, egitura oker horien maiztasuna ere kontuan izateko datua da. Ez da gauza bera lan batean kalkoren bat agertzea edo kalko oker bat (edo batzuk) sistematikoki erabiltzea. Testua irakurri ahala berehala konturatuko gara.

UEUn liburuak editatzeko prozesuan guztiz garrantzitsutzat jotzen dugu egileekin harremana izatea, eta zuzentze-lanak leku handia betetzen du harreman horretan. Zeregin horretarako erabiltzen dugun tresna bat txostena da. Bertan, testuak zuzentzeko eta orrazteko irizpide nagusiak azaltzeaz gain, lehen zuzenketa eginiko zuzenketa laburpena bidaltzen zaie egileei, adibide esanguratsuenen laguntzaz, zuzentze-lana hobeto uler dezaten. Era berean, zuzendutakoa eta zalantzazkoa (eta hala dagokionean zuzenkizun-proposamena) bereizi egiten ditugu, gaizki-ulerturik egon ez dadin.

Irizpide nagusiak zuzentasuna, egokitasuna eta komunikagarritasuna dira. Beraz, ez da nahikoa testuak zuzenak izatea; horrez gain, egokiak eta komunikagarriak izan behar dira. Ahalegin batzuk, beraz, “zuzenak” diren egiturak zuzentzera bideratzen ditugu, desegokiak eta ilunak direlakoan. Gure prosak zehatza eta argia behar du izan, eta zeregin horretan testuaren ulergarritasuna oztopatzen duten egiturei aurre egin behar zaie.

Eta adibideetara pasatu aurretik, esan beharra dago kontu batzuk oso orokorrak direla eta lan gehienetan agertzen direla: dela giza eta gizarte-gaietan dela testu teknikoagoetan; hemen aztertuko ditugun kasuak maiztasun handiz agertzen dira. Argi dago, beraz, jakintza-alor bakoitzari dagokion berezko zailtasunetik at, hizkuntzaren erabilera orokorrari dagozkion arazoak ditugula, ia-ia beti erdaratik —kasu honetan gaztelaniatik— kalkatutako egiturak direlako.

Erdal gerundio okerren eragina

Joera handia dugu gaztelaniazko gerundio mota batzuk euskaratzeko. Horretarako, *-eLARIK* atzizkia eta “partizipio + *-eZ*” egitura erabili ohi dira. Baina zein dira gaztelaniazko gerundio oker horiek? Cassanyk honela azaltzen ditu:

La gramática condena el llamado gerundio copulativo o de posteridad: el que equivale a una oración coordinada con y y que expresa un tiempo posterior al del verbo principal. Una frase como **El agresor huyó siendo detenido horas después* [RAE], en la que la detención es posterior a la huida, debería ser: *El agresor huyó y (pero) fue detenido horas después* (Cassany, 1995: 113).

Juan Garziak *gerundio narratibo* deritzo:

Sasimenderatuon kasu berezia dugu erdarazko gerundio narratibo direlakoena ere. Berezitasuna, besteak beste, erdaraz ere arauzkoak ez izatea da (nahiz zenbaitek barra-barra erabili). Euskaraz ere kutsatua zitzaigun, baina badirudi inor gutxi geratzen dela dagoeneko halakoen desegokitasunaz jabetu gabe:

- *Kolpe bat eman zion, hilda utziz. [> Kolpe bat eman zion, eta hil.]
- *Parisera joan dira, datorren astean itzuliko direlarik. [Parisera joan dira, eta datorren astean itzuliko dira.]” (Garzia, 2005: 84).

Xabier Alberdik dioskunez, *-eLARIK* menderagailuaren balioa ez dago behar bezain ongi ikerturik. Hauxe dio:

Batetik, ukaezina da menderagailu honen denborazko balioa, aditz perifrastikoekin ipar-ekialdeko euskalkietan baino aurkitzen ez dena. Era berean, gramatikari gehienak-edo bat datoz egozten dioten moduzko balioari eta balio kontzesiboari buruz. Batzuetan, baldintza-kutsua edota kausa ere adierazteko erabiltzen bide da. Are gehiago, zenbaitetan balio zirkunstantzial aski zehaztugabea edota balio askotarikoa izan dezake (esate baterako, denborazkoa eta moduzkoa uztarturik eta abar). Beharbada, zehaztugabetasun horretatik eta, batez ere, gaztelaniazko gerundioak —asko eta asko okerrak, gainera— imitatu nahi izatetik etorri dira mende honetako erabilera berri bezain dudazkoak (Alberdi, 2001: 192).

Izan ere, Hegoaldean balio berri batekin erabili ohi dugu: aurretik esan denaren ondorioa adierazteko, alegia. Modua edo baliabidea nahiz aldeberekotasuna adieraz dezake, baina ez geroago gertatuko den ekintza.

Beraz, badirudi ez dela oso gomendagarria *-eLARIK* atzizkia erabiltzea ondorioa edo etorkizuneko ekintza adierazteko, juntaduraren ordezkari eta erlatiboaren ordezkari.

Adibideak:

Honek garbi erakusten du itsas-mailaren gainetik dauden lurrak eta eremu ozeaniko sakonak lurralde oso ezberdinak direla, kontinente-ertzak bien arteko trantsizio-eremu estuak direlarik.

Horrek garbi erakusten du itsas mailaren gainetik dauden lurrak eta eremu ozeaniko sakonak lurralde oso ezberdinak direla, eta kontinente-ertzak bien arteko trantsizio-eremu estuak dira.

Failak luzatu ahala segmentu bakoitzeko failen, arteko harremanak hasten dira eta, oro har, mugimendu-noranzko bat nagusituko da, mugimendu hau ez duten beste failak aktibitatea galdu edo goi-lurrazalean faila antitetiko gisa mantenduko direlarik.

Failak luzatu ahala segmentu bakoitzeko failen arteko harremanak hasten dira eta, oro har, mugimendu-noranzko bat nagusituko da, eta mugimendu hori ez duten beste failak aktibitatea galdu edo goi-lurrazalean faila antitetiko gisa mantenduko dira.

Lehenengo taldea emakumearen parte-hartzearen alde zeuden gizonezkoek osatuta zegoen. Hauen helburua hausnarketa eta gogoeta bultzatzeko guneak sortzea zelarik.

Lehenengo taldea emakumearen parte-hartzearen alde zeuden gizonezkoek osatuta zegoen eta horien helburua hausnarketa eta gogoeta bultzatzeko guneak sortzea zen.

Erljio-askatasuna 7/1980 Lege Organikoak garatu zuen, bertan edozein erlijio-sinismen izan eta eragiteko edota erlijiorik ez izateko eskubidea aitortzen delarik.

Erljio-askatasuna 7/1980 Lege Organikoak garatu zuen, eta bertan edozein erlijio-sinesmen izan eta eragiteko edota erlijiorik ez izateko eskubidea aitortzen da.

Honetan ere, izenak agerian uzten duen legez, kodegailuek deskodegailuen kontrako funtzioa betetzen dute; hots, sarreretan dagoen informazioa kodetzen dute, lortutako kodea irteera gisa emango dutelarik.

Honetan ere, izenak agerian uzten duen legez, kodegailuek deskodegailuen kontrako funtzioa betetzen dute; hots, sarreretan dagoen informazioa kodetu eta lortutako kodea irteera gisa ematen dute.

Garai guztietan ezagutu ohi dira krudelkeria mota ezberdinak, ekintza hauen helburua haurrak hazteak eta zaintzeak helduengan sortzen zuen egonezinetik aske sentitzea zelarik.

Garai guztietan ezagutu ohi dira hainbat krudelkeria mota, eta ekintza horien helburua haurrak hazteak eta zaintzeak helduengan sortzen zuen egonezinetik aske sentitzea zen.

Dударик gabe goiko adibideetan askoz egokiagoa da *eta* juntagailua erabiltzea (edo kasu batzuetan alborakuntza edo juntagailurik ez erabiltzea).

Beste batzuetan, erlatibo baten ordeztan erabiltzen da *-eLARIK* atzizkia:

Alde batetik, banatutako bi gandarren artean garatzen den faila-transformakorra, bertan bi plaken arteko mugimendu horizontala ematen delarik, eta bestetik, gandarretatik at eta plaka baten barne luzatzen diren haustura-eremuak.

Alde batetik, banandutako bi gandarren artean garatzen den faila transformagarria, non bi plaken arteko mugimendu horizontala gertatzen den, eta bestetik, gandarretatik at eta plaka baten barne luzatzen diren haustura-eremuak.

Plaka batek beste batekiko duen desplazamendu erlatiboa ${}_A\text{ROT}_B$ bezala idazten da, ezkerreko azpindizeak “finkotzat” hartzen den plaka (erreferentzi-koordinaden jatorria non kokatuta dagoen erakusten du) eta eskumakoak koordinaden bidez deskribatutako errotazioa jasan duen plaka adierazten dutelarik.

Plaka batek beste batekiko duen desplazamendu erlatiboa ${}_A\text{ROT}_B$ bezala idazten da, non ezkerreko azpiindizeak “finkotzat” hartzen den plaka (erreferentzia-koordinatuen jatorria non dagoen kokatuta erakusten du) eta eskuinekoak koordinatuen bidez deskribatutako errotazioa jasan duen plaka adierazten dituzten.

Edo:

β luzapen-faktorea 2-tik gorakoa da, segur aski Jurasiko berantiarretik gertatutako hiru estentsio-urrats ezberdinen ondorioa delarik.

β luzapen-faktorea 2tik gorakoa da, segur aski, Jurasiko berantiarretik gertatutako hiru estentsio-urratsen ondorioa dena (edo honela beharbada: β luzapen-faktorea 2tik gorakoa da, segur aski, Jurasiko berantiarretik gertatutako hiru estentsio-urratsen ondorioz).

Inoiz honelakoak ere ageri dira:

Horrek edozein negoziazio baldintzatzen du, emakumeak parte hartzeko eskubidearen inguruko modulazioa negoziatzen bilakatzen delarik.

Horrek edozein negoziazio baldintzatzen du, emakumeak parte hartzeko eskubidearen inguruko modulazioa negoziatzen baita.

Alberdiren ustez, zenbaitetan *-eZ* gerundioa irtenbide baliagarria izan daiteke aldiberekotasuna adieraz dezakeelako: “*Egun on*” *esanez sartu zen gelara*. Baina aldiberekotasunik ez duten honako hauetan ere saihestu beharra dagoelakoan gaude:

Iritzi asko badira ere gai honen inguruan, ikuspegi tradizionalaren arabera Errenazimendua Italian sortu zen XV. mendean, gero bertatik Europako beste herrialdeetara zabalduz.

Gai honen inguruan iritzi asko badira ere, ikuspegi tradizionalaren arabera Errenazimentua Italian sortu zen XV. mendean eta gero, bertatik, Europako beste herrialdeetara zabaldu (zen).

Gaztelu horretan eginiko lanik aipagarriena sarrerako garaitza-arkua da. Lanak 1453an hasi ziren, 1467an bukatuz.

Gaztelu horretan eginiko lanik aipagarriena sarrerako garaitza-arkua da. Lanak 1453an hasi ziren eta 1467an bukatu.

Korapilo hauetatik abiatu da Herder, hizkuntzaren jatorriaren planteamendu antropologiko iraultzaile batekin, erabakiorki arrazoimena (adimena) hizkuntzagaz identifikatuz, horrela, eskola modernoan gainerik, *logos* grekoaren hizkuntza eta arrazoizkotasunaren batasunera itzuliz.

Korapilo horietatik abiatu da Herder, eta hizkuntzaren jatorriaren planteamendu antropologiko iraultzaile batekin, erabakigarriki arrazoimena (adimena) hizkuntzarekin identifikatu du, eta horrela, eskola modernoan gainerik, *logos* grekoaren hizkuntza eta arrazoizkotasunaren batasunera itzuli da.

Nominalizazio-estiloa

Sarritan estilo jasoan idatzi nahi dugunean (zalantzarik gabe, erdaren eraginez) estilo nominala erabiltzeko joera handia izaten dugu, aditzak izen bilakatuta. Zalantza da ea erdaraz nominalizazioetara jotzen den kasuetatik zeinetan den egokia euskaraz ere berdin jokatzea.

Cassanyk honetaz ere zalantzak ditu, eta, haren ustez, prosak argitasuna galdu eta abstraktutasuna irabazten du.

Según Martínez Albertos (1974) y MAP (1991), los lenguajes periodístico y administrativo modernos (y yo también añadiría el académico y el científico) sufren una creciente tendencia hacia el estilo nominal; es decir, la proporción de nombres supera con creces la de verbos en cada frase (Cassany, 1995: 111).

Garziari jarraiki, nominalizazioak beste molde oinarritzakoago baten aldaeratzat hartu behar dira; aditzak izen bilakatzen dira, baina egiaz esaldi osoak dira izen-sintagma bihurtzen direnak.

Duda handirik gabe esan daiteke horixe dela euskal prosak une honetan duen behaztoparri nagusia. Eta, beraz, zuzenean nahiz zeharka, erdaratik itzuli behar duen testugileari egokitzapen-lanik handiena eskatzen diona: etengabe egingo du topo halakoekin, eta gehienetan beste bide batetik eman beharko ditu (Garzia, 2005: 88).

Patxi Petrirenak dio nominalizazioa aditzaren ordeztan (eta perpausaren ordeztan erabiltzea) zilegi dela baina estiloaren aldetik desegoki gerta daitekeela neurritz gain erabiliz gero. Aukeran, aditzetan (eta perpausetan) oinarritutako estiloa argiago eta biziago gertatzen da izenetan eta izen-sintagmetan oinarriturikoa baino.

Adibideak:

Tratu txar fisikoaren azalpenerako teoriak.

Tratu txar fisikoa azaltzeko teoriak.

Gainera, ikerlan horretan, mekanismo kognitibo hori, bereziki, arduren bereganaketan gertatzen zela aurkitu zuten.

Gainera, ikerlan horretan, mekanismo kognitibo hori, bereziki, ardurak bereganatzean gertatzen zela aurkitu zuten.

Udalaren berriztatze ekitaldian.

Udala berriztatzeko ekitaldia.

Ikerketa honetan estatuko probintzia guztietako gizarte zerbitzutan abiarazitako txostenen azterketa egin zen.

Ikerketa honetan estatuko probintzia guztietako gizarte-zerbitzuetan abiarazitako txostenak aztertu ziren.

Helduaroko indarkeria jokabideen agerpena haurtzaroan gertatutako tratu txar historiarekin aztertua izan da, bai familia testuinguruan bai hortik kanpo baita bikotekide harremanean ere.

Helduaroan indarkeria-jokabideak agertzea haurtzaroan gertatutako tratu txarren historiarekin aztertua izan da, bai familiaren testuinguruan bai hortik kanpo baita bikote-harremanean ere.

Ikuskera konbentzionalean lehiarako oztopo gisa agertzen zaigun arren, globalizazioaren testuinguruan kidetuta datozen lehia eta lankidetzaren uztarketarako halabeharrezko elementua da gizartegintza.

Ikuskera konbentzionalean lehiarako oztopo gisa agertzen zaigun arren, globalizazioaren testuinguruan kidetuta datozen lehia eta lankidetzaren uztartzeko halabeharrezko elementua da gizartegintza.

Hala, Merkataritza Zuzenbidearen barnean, iragarki-jartzaileak, pertsona juridikoa denean, «enpresaburuaren estatutua» osatzen duten arauetan aurkituko du bere erregulazioa eta, pertsona honen jarduerari dagokionez, enpresaritza-jardueraren babeserako arloan indarrean dauden arauetan, merkataritza-lehia eta jabego industrialak babesten dutenak, hain zuzen ere.

Hala, Merkataritza Zuzenbidearen barnean, iragarki-jartzaileak, pertsona juridikoa denean, «enpresaburuaren estatutua» osatzen duten arauetan aurkituko du bere erregulazioa eta, pertsona horren jarduerari dagokionez, enpresa-jardura babesteko (arloan) indarrean dauden arauetan, hain zuzen ere, merkataritza-lehia eta jabego industrialak babesten dituztenetan.

Nominalizazio-estiloak badu beste eragin bitxi bat: aditzak izen bihurtzen direnez, desagertutako aditz horren ordezkotzat *asmatu* behar da gero perpausa osatzeko (aditz *betegarriak* nahiz *ortopedikoak* direla esan liteke; euskaraz, kasu askotan, tradizioz

gabekoak eta guztiz bitxiak, bihurriak ez ezik) (Garzia, 2005: 88). Adibidez, klimaren aldaketa burutu dela esatea, klima aldatu dela esan beharrean.

Egitura pasiboak

Euskal egitura pasiboak dagokienez, gaia sakon aztertu ez bada ere –badirudi Iparraldeko eta Hegoaldeko joerak ez direla berdinak; Hegoaldean egitura pasiboetarako baino joera handiagoa izan dugula aktiboetarako–, pasiboa neurritz gain eta modu mimetikoan ez erabiltzeko gomendioa da zabalduena. Gaztelaniaren eta inguruko hizkuntzen eraginez eta itzulpen zaindugabeen eraginez asko zabaldu da pasiboa erabiltzeko joera. Baina honetan ere Cassany kritikoa ageri zaigu eta bistan da gaztelaniaz ere zalantzakoa dela egitura pasiboaren gehiegizko erabilera:

Si los protagonistas reales de lo que se explica coinciden con el sujeto y el objeto gramaticales, la frase gana transparencia. En cambio, si la prosa esconde a los protagonistas semánticos en construcciones impersonales o pasivas, el discurso pierde fuerza (Cassany, 1995: 111)

Esaldi pasiboaren alde txarra:

- Informazio gutxiago ematen dute, askotan ez delako argi gelditzen subjektua zein den.
- Luzeagoak izaten dira eta erritmoa moteldu egiten dute.

Hori dela eta, esaldi aktiboak erabiltzea hobesten dugu, argiago uzten baitute subjektuaren eta objektuaren arteko erlazioa.

Gainera hutsegiteak egiten dira gaztelaniak agentea adierazteko darabilen “por” preposizioaren euskal ordaina ematean.

Adibideak:

Kontinentetako rift aktiboak faila normal ugarien agerpenarengatik, hauek eragindako sakonera eskaseko lurrikarengatik eta erliebe nabarmeneko topografiarengatik bereizten dira.

Kontinenteetako rift aktiboak faila normal ugarien agerpenak, horiek eragindako sakonera eskaseko lurrikarek eta erliebe nabarmeneko topografiak bereizten dituzte.

Mendikateak sakonera txikiko eta lurrazal kontinentalaren gain metatutako hareharri, kareharri eta arbelez osatutako sekuentzi lodiengatik eta sakonera handiko turbiditatez eta sedimentu pelagikoz eratutako metakin ozeanikoengatik eratuta daude.

Sakonera txikiko eta lurrazal kontinentalaren gain metatutako hareharri, kareharri eta arbelez osatutako sekuentzi lodiek eta sakonera handiko turbiditatez eta sedimentu pelagikoz eratutako metakin ozeanikoek eratzen dituzte mendikateak.

Kasu gehienetan, sumendi basaltikoen lerrokamenduengatik eratuta daude.

Kasu gehienetan, sumendi basaltikoen lerrokamenduek eratzen dituzte.

Sarritan sedimentu biogenikoz edo sakonera eskaseko sedimentu klastiko helduen pilaketa lodiengatik estalita egoten dira.

Sarritan sedimentu biogenikoen edo sakonera eskaseko sedimentu klastiko helduen pilaketa lodiek estaltzen dituzte.

Plakaren errotazioa ROT (...) esferaren erditik igarotzen den E ardatz espezifikoarekiko Ω graduetako errotazioarengatik zehazten da.

Plakaren errotazioa ROT (...) esferaren erditik igarotzen den E ardatz espezifikoarekiko Ω graduko errotazioak zehazten du.

Substantzia organiko horiek oso tamaina handikoak izaten dira eta kimikoki elkartuak dauden osagai soilagoz daude eratuak (adibidez, azukrez, aminoazidoz eta gantz-azidoz).

Substantzia organiko horiek oso tamaina handikoak izaten dira eta kimikoki elkartuta dauden osagai soilagoek eratzen dituzte (adibidez, azukre, aminoazido eta gantz-azidoek).

Okelaren frakzio lipidikoa triglizeridoz (>% 98) , fosfolipidoz (% 0,5 – 01) eta mono eta diglizeridoz, gantz-azido askez eta kolesterol aske eta esterifikatu kopuru txiki batez osaturik dago.

Okelaren frakzio lipidikoa honakoek osatzen dute: triglizeridoek (>% 98), fosfolipidoek (% 0,5 – 01) eta mono eta diglizerido, gantz-azido aske eta kolesterol aske eta esterifikatuen kopuru txiki batek.

Udala eratzeko osoko bilkuran HBk zein PPK PNVren alde bozkatu zuten. Eskandaloa izugarria izan zen. Are eskandalosoagoa izan zen PPKo bi zinegotziak engainatuta izan zirela jakin zenean.

Udala eratzeko osoko bilkuran HBk zein PPK PNVren alde bozkatu zuten. Eskandaloa izugarria izan zen. Are eskandalosoagoa izan zen PPKo bi zinegotziak engainatu zituztela jakin zenean.

Orde publikoa bermatzeko, Gipuzkoako diputazioak mikeleten gorputza sortu zuen 1796ko irailean. Taldea 22 gizonen osatua izan zen...

Ordena publikoa bermatzeko, Gipuzkoako diputazioak mikeleten taldea sortu zuen 1796ko irailean. Taldea 22 gizonen osatua izan zen...

Irudi luke, baina, fenomeno berri hauen agerpena zientzia eta politika ulertzeko marko teoriko nagusiek baldintzatua dagoela.

Irudi luke, baina, fenomeno berri hauen agerpena zientzia eta politika ulertzeko marko teoriko nagusiek baldintzatzen dutela.

Zentzu honetan, ezagutza zientifikoa printzipio teoriko eta sozial jakinek hornitua da.

Zentzu horretan, ezagutza zientifikoa printzipio teoriko eta sozial jakinek hornitzen dute.

Muga zientifiko eta teknologikoak ere erabaki sozialek baldintzatuak daude.

Muga zientifiko eta teknologikoak ere erabaki sozialek baldintzatzen dituzte.

Desberdin/ezberdin

Gaztelaniazko *diferentes* edo *diversos* hitzak ez ditugu beti desberdintasuna adierazteko erabiltzen. Batzuetan, multzo bateko osagarriak zehaztu gabe aipatzeko erabiltzen ditugu. Horrek arazo ederra dakar euskaraz zeregin horretan *desberdin* hitza erabiltzen dugunean. Hobe, horren orde *batzuk, zenbait, hainbat, guztiak...*

Adibideak:

Estentsioak askoz eremu zabalagoan izango du eragina eta deformazioak rift-arro bakarra sortu beharrean arro subparalelo ezberdinak eratuko ditu.

Estentsioak askoz eremu zabalagoan izango du eragina eta deformazioak rift-arro bakarra sortu beharrean, zenbait arro subparalelo eratuko ditu.

Bestetik, Udal Gestoraren esperientziari jarraiki, auzo-elkartez eta erakunde ezberdinez osaturik dagoen kontrol eta herritarren parte-hartzerako batzordea sortzen da.

Bestetik, Udal Gestoraren esperientziari jarraiki, auzo-elkartez eta zenbait erakundez osaturik dagoen kontrol eta herritarren parte-hartzerako batzordea sortzen da.

Irizpide hauek gurasoentzat eta arazo desberdinak dituzten familien eskakizunei erantzun behar dieten orientatzaileentzat erabilgarriak suerta daitezke.

Irizpide hauek gurasoentzat eta arazoak dituzten familien eskakizunei erantzun behar dieten orientatzaileentzat erabilgarriak suerta daitezke.

Zuzenbideak gurasoei seme-alaben arreta lanarekin bateragarri egiteko aukera desberdinak eskaintzen dizkie.

Zuzenbideak seme-alaben arreta lanarekin bateragarri egiteko zenbait aukera eskaintzen dizkie gurasoei.

Aurreko atalean esleitu eragilea erabiliz objektuak sortzeko era ezberdinak ikusi ditugu.

Aurreko atalean esleitu eragilea erabiliz objektuak sortzeko era batzuk ikusi ditugu.

Nolanahi ere publizitatearen erregimen juridikoa, ikuspegi ezberdinetatik adierazita agertzen da: informatiboa, alde batetik, eta merkataritza- eta ekonomia-izaera duena, bestetik.

Nolanahi ere publizitatearen erregimen juridikoa, ikuspegi hauetatik adierazita agertzen da: informatibotik, alde batetik, eta merkataritza- eta ekonomia-izaera duenetik, bestetik.

Indargabeturiko lege horrek asmo guztiz okerra eduki ez arren, kontzepzio berria askoz malguagoa da, jarduera profesionalaren forma juridiko desberdinak bere baitan hartzeko aukera ematen baitu.

Indargabeturiko lege horrek asmo guztiz okerra eduki ez arren, kontzepzio berria askoz malguagoa da, jarduera profesionalaren forma juridiko guztiak bere baitan hartzeko aukera ematen baitu.

Arrazionalizazioaren plano desberdinak.

Arrazionalizazioaren planoak.

Gizarte kapitalistan tentsio horrek sistema ezberdinak ukitzen ditu, beraz: sistema politikoa (Estatu modernoak bere aparatu administratiboa eta sistema juridikoa arrazionalizatu ditu); sistema ekonomikoa (kapitalismo modernoaren sorrera); eta kulturala (munduen gaineko irudien arrazionalizazioa).

Gizarte kapitalistan tentsio horrek sistemak ukitzen ditu, beraz: sistema politikoa (Estatu modernoak bere aparatu administratiboa eta sistema juridikoa arrazionalizatu ditu); sistema ekonomikoa (kapitalismo modernoaren sorrera) eta kulturala (munduen gaineko irudien arrazionalizazioa).

Iruzkin bat egiteko modu desberdinak daude.

Iruzkin bat egiteko modu asko daude / Iruzkin bat egiteko hainbat modu daude / Iruzkin bat egiteko modu bat baino gehiago daude...

Historiaren definizioa eta izaeraren inguruan, teoria ezberdinak eman dira denboran zehar.

Historiaren definizioaren eta izaeraren inguruan, hainbat teoria eman dira denboran zehar.

Irudiaren azterketa zehatzago egiten bada, A. Azkaratek eta bere lan-taldeak egindako aipatu den ikerketa lanarekin osatuta eta haien testuinguru historiko dokumentalaz zehazkiago osatuta, fase desberdinak era aberatsago batean deskribatu eta ulertu daitezke, azkenean zazpi garai desberdin bereiziz eraikinean.

Irudiaren azterketa zehatzago egiten bada, A. Azkaratek eta bere lan-taldeak egindako ikerketa-lanarekin eta haien testuinguru historiko dokumentalarekin zehazkiago osatuta, faseak era aberatsago batean deskribatu eta ulertu daitezke, guztira zazpi garai bereiziz eraikinean.

Bitartean

Petritrenari jarraiki, denbora adierazteko erabiltzen da *bitartean*, eta ez da egoki bi perpausen arteko aurkaritza edo aldea adierazteko baliatzea. Erabilera hori erdararen eraginez sartua dugu. Esaldiaren arabera, *bitartean* baino egokiagoak izan daitezke *eta* nahiz *baina* juntagailuak, eta *berriz* eta *ostera* aurkaritzako juntagailuak.

Adibideak:

Presio gehikuntzaren aurrean arroken bolumena gutxitu egiten da, arroken masak aldaketarik jasaten ez duen bitartean, eta azken finean dentsitatea masa eta bolumenaren arteko zatiketa denez, dentsitatea sakonerarekin handituz dihoa.

Presio-gehikuntzaren aurrean arroken bolumena gutxitu egiten da eta arroken masak ez du aldaketarik jasaten; azken finean, dentsitatea masaren eta bolumenaren arteko zatiketa denez, dentsitatea sakonerarekin handituz doa.

Kanaletan Erdiko aldean sedimentu lodienak (legar eta harea tamainakoak) metatzen dira, tamaina finagokoak kanalen alboetako eremu goratuetan pilatzen diren bitartean.

Kanaletan Erdiko aldean sedimentu lodienak (legar eta harea tamainakoak) metatzen dira eta tamaina finagokoak, berriz, kanalen alboetako eremu goratuetan.

Emozionalki, emakumeek sarriago auto-estimaren galera adierazten zuten, gizonek herstura, behar eta bakardade sentimenduak gehiago azaltzen zituzten bitartean.

Emozionalki, emakumeek sarriago autoestimaren galera adierazten zuten, eta gizonek, berriz, herstura, behar eta bakardade-sentimenduak gehiago.

Programa klasikoek analisi baten emaitza zuzenean erakusten duten bitartean, R-k, emaitza horiek "objektu" moduan gordetzen ditu.

Programa klasikoek analisi baten emaitza zuzenean erakusten badute ere, R-k "objektu" moduan gordetzen ditu emaitza horiek.

Habitatari dagokionez, liberalen % 86,6 hirian bizi zen bitartean (% 13,3 auzoetan), karlisten % 35 baino ez zen hiritarra (% 65 baserritarra).

Habitatari dagokionez, liberalen % 86,6 hirian bizi zen (% 13,3 auzoetan); aldiz, karlisten % 35 baino ez zen hiritarra (% 65 baserritarra).

Eman

Zenbait esapidetan *eman* aditza oker erabiltzen dugu, esapide horiek gaztelaniaz *dar* aditzarekin egiten ditugulako. Aditz honekin ezin ditugu *gertatu*, *jazo* edo *izan* aditzak ordeztu.

Adibideak:

Kontinenteen ertzetako lurrazal kontinental eta ozeanikoaren arteko bapateko trantsizioa nola ematen den zehaztea ez da batere erraza.

Kontinenteen ertzetako lurrazal kontinentalaren eta ozeanikoaren arteko bat-bateko trantsizioa nola gertatzen den zehaztea ez da batere erraza.

Ertz egonkorretako estreinako bilakaera-urratsak plaken arteko muga dibergentetan ematen dira.

Ertz egonkorretako estreinako bilakaera-urratsak plaken arteko muga dibergenteetan gertatzen dira.

Orain arte, gaur egun mantuan ematen ari diren mugimendu konbektiboak ezagutzeko gai izan ez bagara...

Orain arte, gaur egun mantuan gertatzen ari diren mugimendu konbektiboak ezagutzeko gai izan ez bagara...

Plaka tektonikaren teoria sortu ondoren eta mantuan bero-garraioa konbekzioaren bitartez ematen dela ezagutu zenean...

Plaka-tektonikaren teoria sortu ondoren eta mantuan bero-garraioa konbekzioaren bitartez gertatzen dela ezagutu zenean...

Alarde horretan emandako istiluak; Betiko Alardearen Aldekoen eta BAEren arteko elkarrizketa eman zen...

Alarde horretan izandako istiluak; Betiko Alardearen Aldekoen eta BAEren arteko elkarrizketa izan zen...

Langileak duen aukera hau antza handia gordetzen du esekipenaren kasuan ematen den lanpostuaren erreserbarekin.

Langileak duen aukera honek antz handia du esekipenaren kasuan gertatzen den lanpostuaren erreserbarekin.

Antzinate Berantiarrean eta Goi Erdi Aroan aldaketa emango da termino horien esanahian.

Antzinate Berantiarrean eta Goi Erdi Aroan aldaketa gertatuko da termino horien esanahian.

Halere, 795ean, Katalunian konderrri frankoa ezarri ondoren, Iruñeko lurraldea kontrolatzeko ezagutzen den bigarren saiakera eman zen 812an, frankoen *marka hispanikoa* zabaltzeko asmoekin.

Halere, 795ean, Katalunian konderrri frankoa ezarri ondoren, Iruñeko lurraldea kontrolatzeko ezagutzen den bigarren saiakera egin zen 812an, frankoen *marka hispanikoa* zabaltzeko asmoarekin.

Ondorioz, teoria gabeko historiografiaren bidez, iraganaren azalpen zientifikoaren ukapena eman zen.

Ondorioz, teoria gabeko historiografiaren bidez, iraganaren azalpen zientifikoa ukatu egin zen.

Burutu

Nominalizazio-estiloari eskainitako atalaren amaieran aipatu dugunez, *burutu* aditzarekin kontuz ibili behar da. Askotan, *egin* adiera ematen zaio, gaztelaniazko *llevar a cabo* horrekin nahastuta. Osera, *amaitu* esan nahi du aditz honek, eta ez *egin*, ezta *gauzatu* ere.

Adibideak:

Kontinentetako eremu gazteenetan egin daitezkeen deskribapen estrukturalak lurralde aurrekanbriarretan burutu daitezkenak baino askoz zehatzagoak dira.

Kontinenteetako eremu gazteenetan egin daitezkeen deskribapen estrukturalak lurralde kanbriarraurrekoetan egin daitezkenak baino askoz zehatzagoak dira.

Datu sismiko berriek lurrazal ozeanikoaren egitura eta petrologiaren azterketa zehatzagoak burutzea ahalbidetzen dituzte.

Datu sismiko berriek lurrazal ozeanikoaren egitura eta petrologiaren azterketa zehatzagoak egitea ahalbidetzen dute.

Ekintza bat burutzen ari den bitartean, ekintza horretatik kanpo dagoen estimuluak agertzen direnean distraitzeko hurrak duen erraztasun edo zailtasuna.

Ekintza bat egiten ari den bitartean, ekintza horretatik kanpoko estimuluak agertzen direnean hurrak distraitzeko duen erraztasuna edo zailtasuna.

Atal honen ezagutza ezinbestekotzat jotzen dugu, publizitarioek beren lana legeak ezartzen dituen mugen barnean burutu dezaten.

Atal honen ezagutza ezinbestekotzat jotzen dugu, publizistek beren lana legeak ezartzen dituen mugen barnean egin dezaten.

Aldaketa hori lortzeak iragarlearen asmoen burutzea dakar.

Aldaketa hori lortzeak iragarlearen asmoak betetzea dakar.

Publizitate horrek, normalean, iragarlearen eta ekimena burutuko duten profesionalen arteko harremana eskatzen du, profesional horien ekimenak igorleak sortu nahi duen publizitate-komunikazio eraginkorra posible egin dezan.

Publizitate horrek, normalean, iragarlearen eta ekimena gauzatuko duten profesionalen arteko harremana eskatzen du, profesional horien ekimenak igorleak sortu nahi duen publizitate-komunikazio eraginkorra posible egin dezan.

Azterketa estatistikoa multzo batean burutuko da.

Azterketa estatistikoa multzo batean gauzatuko/egingo da.

Lehenago, bariantzaren kalkulua burutu behar da.

Lehenago, bariantzaren kalkulua egin behar da.

Bezala/bezalako

Petritrenari eta Garziari jarraiki, *bezala* berez konparazio-hitza izanik ere, beste funtzio batzuekin ere erabiltzen da, neurri batean erdaren eraginez. *Kalko okerrak* liburuan honako aholku hau ematen zaigu: «Zentzu konparatiboa ez duten bezala horiek baztertu, eta adiera egokiaren araberrako kasuan kasuko moldera jotzea» (Garzia, 2005: 74). *Usteltzat* jotzen du Garziak *bezala* hori.

Nortzat/zertzat kasuari dagokion atzizki prolatiboaren erabilerari dagokionez, *Euskal Gramatika Laburrak* hauxe dio: "Erabilera dela eta, gero eta zabaltzenago ari da *bezala*, *legez*, *gisa* eta antzeko elementuez osaturiko esapideren bat erabiltzeko joera *-tzat* atzizkiaren orde: ***Sorgin bezala hartu ninduten***. Askoz ere zuzenago ematen du beste honek: ***Sorgintzat hartu ninduten***".

Era berean, kalko desegokitzat jo behar da *bezalako* konparazio-hitza erabiltzea zerbaiten adibide bat edo batzuk aipatzean. Gero eta sarriago entzuten dira honelako esaldiak: *Tomatea eta uraza bezalako gaiak garestitu egingo dira*. Hobe *hala nola, besteak beste, esate baterako* edo *esaterako* esapideak erabiltzea.

Adibideak:

Neurri txikiagoetan kuartzitak, sedimentu bulkanogenikoak, burdina formazioak eta arroka karbonatatuak bezalako arroka metasedentarioak agertzen dira.

Neurri txikiagoetan arroka metasedentarioak agertzen dira hala nola kuartzitak, sedimentu bulkanogenikoak, burdina-formazioak eta arroka karbonatatuak.

Metakin autigenoak askoz eskala txikiagoan metatzen diren galukonitak edo ebaporitak bezalako materialak dira.

Metakin autigenoak askoz eskala txikiagoan metatzen diren materialak dira, hala nola galukonitak edo ebaporitak.

Temperamentuaren ebaluaketan irribarrean eta barrea, beldurra, lasaitzeko gaitasuna, frustrazioen aurreko estutasuna, betebeharrak burutzean, agertzen duten iraunkortasuna, eta aktibitate maila bezalako adierazleak erabiltzen dituzte.

Temperamentuaren ebaluazioan zenbait adierazle erabiltzen dituzte: irribarrea eta barrea, beldurra, lasaitzeko gaitasuna, frustrazioen aurreko estutasuna, betebeharrak burutzean agertzen duten iraunkortasuna, eta aktibitate maila, besteak beste.

Kapitulu honetan, familia erregulatzen duten arau zibilak aztertzen dira, hau da, ezkontza, filiazioa, mantenua, dibortzioa, banaketa, seme-alaben zaintza eta adopzioa bezalako gaiak jorratzen dira.

Kapitulu honetan, familia erregulatzen duten arau zibilak aztertzen dira, hau da, ezkontza, filiazioa, mantenua, dibortzioa, banaketa, seme-alaben zaintza eta adopzioa jorratzen dira.

Familia Zuzenbidea delakoa ez da ezkontza, filiazioa, mantenua, dibortzioa, banaketa, seme-alaben zaintza eta adopzioa bezalako gaiak ukitzen dituen bakarrik; badu loturarik gizarte, ekonomia eta finantza politikekin, gizarte segurantza sistemarekin, eta, modu osagarrian, lan merkatua arautzen duten legeekin.

Familia Zuzenbidea delakoak ez ditu ezkontza, filiazioa, mantenua, dibortzioa, banaketa, seme-alaben zaintza, adopzioa eta antzeko gaiak bakarrik jorratzen; badu loturarik gizarte-, ekonomia- eta finantza-politikekin, gizarte-segurantzaren sistemarekin, eta, modu osagarrian, lan-merkatua arautzen duten legeekin.

Horregatik batzuentzat ez da errealia, eta “nazio izpiritua” edo “euskara Euskal Herriaren arima” bezalako uste “irrazionalak” erdeinagarritzat dauzkate.

Horregatik batzuen ustez ez da errealia, eta “nazio izpiritua” edo “euskara Euskal Herriaren arima” uste “irrazionalak”, esaterako, erdeinagarritzat dauzkate.

Praxian, hizkuntzaren ikerketak hura (hizkuntza bakoitza) bere buruaren egile antzo kontsideratu behar duela, ez natur produktu bezala.

Praxian, hizkuntzaren ikerketak hura (hizkuntza bakoitza) bere buruaren egiletzat jo behar duela, ez natur produktutat.

Nutriente askok hiru funtzioak eduki arren, beste batzuek, bitaminak bezala, funtzio bakarra dute.

Nutriente askok hiru funtzioak eduki arren, beste batzuek, bitaminek esaterako, funtzio bakarra dute.

Beste konposatu batzuk proteina ez-zehatzei, hots, albumina edo prealbumina bezalako proteinei lotuta, garraiatzen dira.

Beste konposatu batzuk proteina ez-zehatzei lotuta garraiatzen dira, hala nola albumina edo prealbumina proteinei lotuta.

Azkenik, diagnostiko-grafikoak egiten dituen `plot` funtzioa bezalako funtzio-grafikoak ere badaude, edo `termplot` (ikus aurreko adibidea), nahiz eta azken hori ez den guztiz generikoa, `predict`-i hots egiten baitio.

Azkenik, diagnostiko-grafikoak egiten dituzten funtzio grafikoak ere badaude, hala nola `plot` funtzioa, edo `termplot` (ikus aurreko adibidea), nahiz eta azken hori ez den guztiz generikoa, `predict`-i hots egiten baitio.

Beraz tentsio hau, Eibarko liberalismoaren barnean zeuden ikuspegi desberdinen adierazle bezala hartu dezakegu, liberalismoak Eibarren gozutzen zuen aurrerapen bereziaren ondorioz bere barnean bizi ziren ikuspegi desberdinen isla.

Beraz tentsio hau, Eibarko liberalismoaren barnean zeuden ikuspegi desberdinen adierazletzat har dezakegu, liberalismoak Eibarren gozutzen zuen aurrerapen bereziaren ondorioz bere barnean bizi ziren ikuspegien isla.

Aurrerantzean, Freud-en teoria landuta zegoenean, sexu-desbideraketa, naturala ez zen zerbait bezala ikusten zen eta naturak berak, gaixotasunarekin edo neurosiarekin zigortuko zituen horrelako jokaera erakusten zutenak.

Aurrerantzean, Freud-en teoria landuta zegoenean, sexu-desbideraketa, naturala ez zen zerbait zela uste zen eta naturak berak, gaixotasunarekin edo neurosiarekin zigortuko zituen horrelako jokaera erakusten zutenak.

Hirugarren fasean, aitak haurraren jokabidea desobeditze ekintza eta errespetu falta bezala hartzen du eta tratu txarra emango dio haurrari.

Hirugarren fasean, aitak haurraren jokabidea desobeditze-ekintza eta errespetu faltatzat hartzen du eta tratu txarra emango dio haurrari.

Familia, gizartea, kultura eta ingurunea gisako faktoreek osatzen duten konstelazioa ezinbestekoa dela uste da tratu txarrak zergatik gertatzen diren jakiteko.

Familiak, gizarteak, kulturak eta inguruneak osatzen duten konstelazioa ezinbestekoa dela uste da tratu txarrak zergatik gertatzen diren jakiteko.

Alde batetik, azpimarragarria da ume, adin nagusiko eta emakumeen parte hartzea hirigunearen defentsan; azken hauek euren batailoi propioa sortzeko baimena lortu izanak, liberalismoaren beste seinale bat legez interpretatu dezakegularik.

Alde batetik, azpimarragarria da ume, adin nagusiko eta emakumeen parte-hartzea hirigunearen defentsan; azken horiek euren batailoi propioa sortzeko baimena lortu izana liberalismoaren beste seinale bat dela ondoriozta dezakegu.

***-(e)laren, *-(e)naren > -(e)lako, -(e)n**

Euskal Estilo Libururantz lanean izenen osagarri diren adierazpen-perpauak aztertu eta zenbait erabilera desegokiren berri ematen du egileak. Diotenez, gaztelaniazko “la impresión de que”, “la noticia de que” moduko esapideen ordainak euskaraz emateko *-eLA* eta *-eN* atzizkiak baliatu behar dira. Petrirenak ere horixe dio bere lanean, Euskaltzaindiaren 116. araua⁶¹ gogoratuz. Arauak honela dio:

Hortaz, literatur tradizioaren lekukotasuna ikusita, hau da Euskaltzaindiaren erabakia izenak gobernatzen dituen perpau osagarri jokatueta erabili beharreko atzizkiez:

• *Aitzakia, albiste, berri, damu, esperantza, froga, hitz, iritzi, irudipen, itxaropen, itxura, kezka, konfiantza, kontu, marka, promesa, seinale, sentimendu, susmo, uste, zantzu, zurrumurru...* eta horrelako izenek gobernatzen dituzten perpau osagarrietan *-eLAKO* eta *-eN* atzizkiak erabiliko dira euskara batuan:

- *Ekonomia gaizki doalako* berriak ez gintuzke harritu behar
- Ameriketara joan zen, *han hobeto biziko zelako* ustean
- Nork zabaldu du *Maite eta Koldo banatu direlako* zurrumurrua?
- *Euskara Afrikatik datorrelako* hipotesiak indarra galdu du azken urteotan
- *Berriro elkar ikusiko dugulako* esperantza ez dut galdu
- *Maite gaituztelako* seinale da egin diguten harrera beroa
- *Berriro elkar ikusiko dugun* esperantza ez dut galdu
- *Maite gaituzten* seinale da egin diguten harrera beroa.

• Baina euskara batuan ez da egoki perpau osagarrietan *-eLAREN*, *-eNEKO* edo *-eNAREN* atzizkiak erabiltzea, ez baitute literatur tradizioan aski den adinako lekukotasunik. Beraz, gisa honetako perpausek ez dute lekurik euskara batuan:

- **Ekonomia gaizki doalaren* berriak ez gintuzke harritu behar
- **Ameriketara joan zen, han hobeto biziko zeneko* ustean
- **Maite gaituztenaren* seinale da egin diguten harrera beroa.

Adibideak:

Adopzio homoparentalaren kontrakoek gizartean iritzi-egoera bat sartu nahi dute, homosexualitatea erabat kaltegarria denaren ideia salduz.

Adopzio homoparentalaren kontrakoek gizartean iritzi-egoera bat sartu nahi dute, eta homosexualitatea erabat kaltegarria delako ideia saldu.

Alde batetik, udal langile kopurua askoz urriagoa zelako; eta bestetik, boterea pertsona konkretuetan gauzatzen zelaren kontzientzia askoz indartsuagoa zelako.

Alde batetik, udal-langile kopurua askoz urriagoa zelako; eta bestetik, boterea pertsona konkretuengan gauzatzen zelako kontzientzia askoz indartsuagoa zelako.

Edonola ere, defentsarik hoberena eraso delaren ustean, Felix Olabek...

⁶¹ http://www.euskaltzaindia.net/arauak/dok/Araua_0116.pdf

Edonola ere, defentsarik hoberena eraso delakoan, Felix Olabek...

Horiek dira ‘espiriturik gabeko espezialistak’, bihotzik bakoak, gizadiaren estadio distiratsuagoa lortu denaren ustean bizi direnak

Horiek dira “espiriturik gabeko espezialistak”, bihotzik bakoak, gizadiaren estadio distiratsuagoa lortu delako ustean bizi direnak.

Zentzu horretan, matxinoen aurkako sententzia 1766ko matxinada komunitatean oinarritutako errebolta baten izan zelaren aitopenen garbiena bihurtzen da.

Zentzu horretan, matxinoen aurkako sententzia 1766ko matxinada komunitatean oinarritutako errebolta batean izan zelako aitopenen garbiena bihurtzen da.

Edozein momentutan defentsak gainditu eta frantziarrak foru-lurraldeetan sartuko zirenen susmoa zegoen.

Edozein momentutan defentsak gainditu eta frantziarrak foru-lurraldeetan sartuko zirelako susmoa zegoen.

Gehiengoak egiazkotzat ditugun usteak, hauen artean: erasotzaileari patologia larriak egoztea, norberaren inguruan gertatuko balitz jabetuko ginatkeelakoaren ustea, ama ohartuko balitz salatuko lukeenaren ustea.

Gehienok egiazkotzat ditugun usteak, horien artean: erasotzaileari patologia larriak egoztea, norberaren inguruan gertatuko balitz jabetuko ginatkeelako ustea, ama ohartuko balitz salatuko lukeelako ustea.

Gehiegi

Juan Garziaren lanean beste graduatzaile baten erabilera aztertzen da: *demasiado*. Haren hitzetan:

Erdaraz –gaztelaniaz zein frantsesez–, desbideratze estilistiko bat gertatu da adjektibo horren semantikan: *demasiado(s)=mucho(s)*. Hiztunak hain bihurtu dira horren zale, non erabilera berriak ia erabat jan dion lekua arruntari:

- No tengo **mucho**(s) gana(s). > No tengo **demasiada**(s) gana(s). (Garzia, 2005: 40)

Adibideak:

Riegoren altxamendua, hasiera batean, ez zen aurretik burututakoengandik gehiegi bereizi...

Riegoren altxamendua, hasiera batean, ez zen aurretik burututakoetatik asko bereizi...

Oinarritzko bezero/zerbitzari arkitektura inplementatu nahi denean, Javaren teknologia erabilita eraikitako aplikazioan, ez dugu gehiegi urundu beharrik objektuetara zuzendutako paradigma estandarretik.

Oinarritzko bezero/zerbitzari arkitektura inplementatu nahi denean, Javaren teknologia erabilia eraikitako aplikazioan, ez dugu asko urrundu beharrik objektuetara zuzendutako paradigma estandarretik.

Zorionez, domeinuaren logikak ez duenez buruhauste gehiegirik ematen, ikuspegi hori egokia izan daiteke aplikazioa inplementatzeko.

Zorionez, domeinuaren logikak ez duenez buruhauste askorik ematen, ikuspegi hori egokia izan daiteke aplikazioa inplementatzeko.

Zehar

Morfosintaxia lanean *zehar* postposizio-hitzaren erabilera ezegoki baten berri ematen digu egileak. Hiztegi Batuan *-n zehar* eta *-tik zehar* jaso dira, eta ez da egokia *-en zehar* forma. Horrez gain, batzuetan beharrezko ez den zenbait kasutan erabili ohi da, erruz gainera.

Adibideak:

1844tik aurrera, parentesi antzeko bat zabaldu zen: aurreko mende erdian zehar bizi izandako lau gatazken ondoren, garai baketsu eta emankor bati hasiera eman zitzaion. Epe honetan zehar, ordura arte elkarren aurka aritutako blokeak foru erregimenaren defentsaren inguruan sendotu zuten beraien arteko aliantza.

1844tik aurrera, parentesi antzeko bat zabaldu zen: aurreko mende erdian zehar bizi izandako lau gatazken ondoren, garai baketsu eta emankor bati hasiera eman zitzaion. Epe horretan, ordura arte elkarren aurka aritutako blokeek foru-erregimenaren defentsaren inguruan sendotu zuten beren arteko aliantza.

Mantendu

Onargarria den arren, egile batzuek askotxo erabiltzen dute. Hori geratzen denean, honako hauek erabil daitezke: *-i eutsi*, *eduki* edo Hiztegi Batuak dakarren bigarren adieraren arabera: *iraun* edo *iraunarazi*, *atxiki*.

Adibideak:

Alderdi errepublikarra dinamika zentrifugo batean erori zen, eta ez zen dinamika finko bat mantentzeko gai izan.

Alderdi errepublikanoa dinamika zentrifugo batean erori zen, eta ez zen dinamika finko bati eusteko gai izan.

Suposatu

Txarto dagoela esan barik, beste aukera batzuk egokiagoak izan daitezke.

Adibideak:

Amore emateak arma fabrikak karlisten eskuetan ipintzea zekarren, baina tailerren jabetza mantenduz eta eskaria ziurtatuta zegoen abagunean; karlistei aurre egiteak, ordea, euren bizitzak arriskatzeaz gain, ondasunen jabetza galtzea suposatu zezakeen.

Amore emateak arma-fabrikak karlisten esku ipintzea zekarren, baina tailerren jabetzari eutsiz eta eskaria ziurtatuta zegoen abagunean; karlistei aurre egiteak, ordea, euren bizitzak arriskatzeaz gain, ondasunen jabetza galtzea ekar zezakeen.

Prosa herrena: solezismoak

Casanyk dio perpausak pitzatuta edo arrakalatuta ageri direla batzuetan, edozein eraikuntzatan gertatu ohi den legez. Askotan idaztean egiten ditugun akatsek prosaren adierazkortasuna eragozten dute, sintaxia zaildu, semantika-arazoak sortu, anbiguotasunak eragin, eta, azken finean, komunikagarritasuna galdu egiten da. Prosa herrena, ezindua da orduan.

Euskararen kalitateaz jardutean behin baino gehiagotan entzun eta irakurri izan ditugu euskara motak sailkatzeko saiakerak. Zubimendik eta Esnalek idatzitako *Idazkera-liburuan*, esaterako, *sasi-euskara*, *euskara gordina* eta *euskara egokia* sailkapena proposatu zuten. Haien aburuz, sasi-euskara da euskararen gutxieneko baldintzak eta legeak betetzen ez dituen, zuzentasun, jatorritasun eta ulergarritasunik gabea. Euskara gordina, gramatikaren arabera zuzena izan arren, lehenengoan ulertzen ez dena eta ulergaitza den heinean alferrikakoa. Euskara egokia, azkenik, lehenengoan ulertzen dena.

Koldo Zuazo irakasleak zenbait gaitz azpimarratu eta zenbait proposamen egiten ditu *Euskararen sendabelarrak* izeneko liburuan. Euskararen gaitzen artean honako sailkapen hau egiten du: “Marteko” hizkera, euskara sasiletratu eta orotariko euskara.

Sailkapenak sailkapen eta iritziak iritzi, pentsatzekoa da denon asmoa dela euskara zuzena eta egokia baliatzea gure ikasmaterialetan, prosa benetan didaktikoa, eta ez herrena.

Askotan zuzenketa “handiek” akats “txikiagoak” edo leunagoak ezkututzen dituzte. Horregatik, saiaturako gara azaltzen hainbat akats eta zalantzazko erabilera, erruz ageri direnak eta, beharbada, ez direnak zuzenkizun handien multzoan sartzen. Cassanyk *solezismo* deritze. Esan dezagun solezismoa⁶² dela “berez gramatika erabilera zuzenari ez dagokiona: *hainbat etxe guztiak, eman nazu...*”

Erretorika klasikoan testuak *aptum* (*prepon* grekoz) izateko bi gaitasun behar zituen: *puritas* (garbitasuna) eta *perspicuitas* (argitasuna). Lehen bertutearen kontrako erasoak *barbarismo* eta *arkaismoetatik* etortzen zitzaizkion. Aldiz, bigarren bertutearen kontra, *solezismoak* (*soloikismo*) egiten ziren, morfologiazko akatsak eta horien artean desarauzko eraikuntzak salatzen ziren: gehiketa, ezabaketa, truke eta ordezipeneko solezismoak (Mendiguren Bereziartu, 1996: 591).

Solezismoen izenak erretorika klasikoaren nomenklaturatik datozenez gero, gehienak arraro samarrak irudituko zaizkigu. Horien sailkapenean sakondu nahi duenak Cassanyren liburuan

⁶² Aurrekoetxea, G. eta Knörr, H. (2004): *Testuetan lagun (Oinarrizko zenbait kontzeptu argitzeko hiztegitxo)*, Euskal Testuak irakasgaia, Filologia eta Geografia-Historia Fakultatea, Euskal Herriko Unibertsitatea, Gasteiz. (Iturria: <http://www.ei.ehu.es/p056-12532/eu/contenidos/informacion/euskara_inst_lexiko_gramatika/eu_lex_gram/adjuntos/Hiztegitxo2004_1_Knorr.pdf> data: 08-06-04)

du non bilatu, termino bakoitzaren etimologia eta guzti azalduta baitago. Mendigurenen artikuluan ere adibide batzuk daude. Solezismo ezagunenen artean, batzuk aipatzearren, honako hauek ditugu:

Silepsia. Definizio batzuen arabera, hitzen adieraren arabera, eta ez gramatikaren arabera, komuntadura-akatsak dira. Adibidez:

Kanpaina horretan pila bat gizon mobilizatu ziren.

Kanpaina horretan pila bat gizon mobilizatu zen.

Dozena bat lagun etorriko dira.

Dozena bat lagun etorriko da.

Diru asko dauzka.

Diru asko dauka.

Bi urte iraun ditu.

Bi urte iraun du.

Tratu txar fisikoak jasandakoak oldarkortasun arau-hauste diziplinario gehien dituztenak zirela baieztatu zen.

Tratu txar fisikoak hartutakoak oldarkortasun arau-hauste diziplinario gehien dutenak zirela baieztatu zen.

Tratu txarrak jasan dituztenengan ere ikusi da nola arduragabekeria fisikoa pairatu dutenak izan direla elikadura arazo gehien sufritu dituztenak.

Tratu txarrak jasan dituztenengan ere ikusi da nola arduragabekeria fisikoa pairatu dutenak izan diren elikadura-arazo gehien sufritu dutenak.

Doinuak bereizten jakin behar ditu.

Doinuak bereizten jakin behar du.

Jaraunspen batera pertsona bat baino gehiago deitua dagoenean eta berau batek baino gehiago onartzen duenean jaraunspen komunitatea edo erkidegoa sortzen da.

Jaraunspen batera pertsona bat baino gehiago deituak daudenean eta jarauntsia batek baino gehiagok onartzen dutenean, jaraunsi-erkidegoa sortzen da.

Edozelan ere, edozein komuntadura-akats har daiteke silepsizat.

Seguraski gertaera finkagarri guztiak zehatz mehatz ez dituzte bilduko, baina ulerkorra izan daitekeen aurkezpen bat egiten laguntzen gaituzte eta aldi bakoitzean zein izan den egoera eta autore eta aldagai garrantzitsuenak islada ditzake.

Seguru asko ez dituzte zehatz-mehatz bilduko gertaera finkagarri guztiak, baina ulerkorra izan daitekeen aurkezpen bat egiten lagunduko digute, eta horrek isla dezake zein izan den aldi bakoitzean egoera eta (zein izan diren) autore eta aldagai garrantzitsuenak.

Epe horretan zehar Eibarko liberalismoak izan zuen bilakaera aztertzea oso interesgarria deritzogu.

Epe horretan Eibarko liberalismoak izan zuen bilakaera aztertzeari oso interesgarri(a) deritzogu.

Iraultzaren lehen urratsei dagokionez...

Iraultzaren lehen urratsei dagokienez...

Gutxik pentsatuko zuten orduan, Napoleonen gudarosteak garaituak izan zitezkeenik, eta are gutxiago sei urte beranduago napoleondarrak penintsulatik kanporatzea lortuko zituztenik.

Gutxik pentsatuko zuten orduan, Napoleonen gudarosteak garaituak izan zitezkeenik, eta are gutxiago sei urte geroago bonapartetiarrak penintsulatik kanporatzea lortuko zutenik.

Hala, esan behar da publizitatearen jaulkitzailearen eta jasotzaileen arteko harreman zuzen hori ezin dela zuzenbidearen arabera baliorik gabe utzi, batez ere jasotzaileen interes legalari eta eskubideen babesari dagokionez.

Hala, esan behar da publizitatearen jaulkitzailearen eta jasotzaileen arteko harreman zuzen hori ezin dela zuzenbidearen arabera baliorik gabe utzi, batez ere jasotzaileen interes legalari eta eskubideen babesari dagokienez.

Gizarte Segurantzako sistemak haurdunaldian arriskuagatik prestazioa barneratzen du, Zuzenbide komunitarioaren irizpideak jarraituz.

Gizarte Segurantzako sistemak haurdunaldian arriskuagatik prestazioa barneratzen du, Zuzenbide komunitarioaren irizpideei jarraituz.

Ikuspuntu hau adoptaturiko haurren garapenari aplikatzen denean...

Ikuspuntu hau adoptaturiko haurren garapenari aplikatzen zaionean...

Herritarrek oro daukate eskubidea.

Herritar orok dauka eskubidea.

Pleonasmoa edo behar-beharrezkoak ez diren hitzak erabiltzea. Adibidez:

1870eko maiatzean sinatzailerik gabe eskakizuna heldu zen udalera, kultu eta klergoaren zerga kentzeko eskakizunarekin.

1870eko maiatzean kultu eta kleroaren zerga kentzeko eskakizuna heldu zen udalera sinatzailearik gabe.

Txoritxo txiki bat.

Txoritxo bat.

Erabaki hori aukera posibleetako bat besterik ez da.

Erabaki hori aukeretariko (aukeretako) bat besterik ez da.

Furman eta Bierman ikertzaileek egindako ikerketetan oinarritzen da teoria.

Furman eta Bierman ikertzaileek egindako lanetan oinarritzen da teoria.

Horretarako nahiko izango zaigu beste bi fitxategi gehiago diseinatzea.

Horretarako nahiko izango zaigu beste bi fitxategi diseinatzea.

Danzigerrek 10 galderaz osaturiko galdeketa bat erabili zuen.

Danzigerrek 10 galderako galdeketa erabili zuen.

Taldea bizi den lurraldearen ezaugarri fisikoak.

Taldearen lurraldearen ezaugarri fisikoak.

Zoritxarrez, ez dauzkagu datu gehiago inskripzioaren egileari buruz, ezta Momori buruz ere, hots lurperatu zen eta inskripzioa opa izan zitzaion hildakoari buruz

Zoritxarrez, ez daukagu datu gehiagorik inskripzioaren egileari buruz, ezta Momori buruz ere, hots, inskripzioak gogoan hartzen duen lurperatutako pertsonari buruz

Horrela, ikusten da mota antzekoa duten bi inskripzio direla helburu berdinarekin

Horrela, antzeko bi inskripzio ageri dira helburu berarekin

Sarbide-teklak zure teklatura erabiliz web gune honetako aukeretan zehar nabigatzeko aukera ematen dizuten teklak dira.

Sarbide-teklek web gune honetan nabigatzeko aukera ematen dizute zure teklatura erabiliz.

Azkenik, kapituluan egindako aipamen bibliografikoak jasotzen dituen bibliografia aurkeztuko da.

Azkenik, kapituluan egindako aipamenen bibliografia aurkeztuko da.

Anakolutoa edo perpaus batean gertatzen den etendura, non perpaus baten bigarren partea ez dagokion lehenengoari. Beharbada, mintzaldi prestatugabeetan eta antzeko egoeretan dira

ohikoagoak anakolutoak, testu idatzietan baino. Izan ere, horrelakoetan sarri gertatu ohi dira amaigabeko esaldiak eta aurrera-atzerakoak.

Irudi du, Humboldt-i hizkuntzaren kontzeptua autokreatibitate gisa inspiratzeko, grekoari zion miresmen itsua aipatzen da beti, baina eraginik izan duela, berak bere egunetan alemanarekin ikusi duen miraria gisakoak, via nola ordura arte klase gorek erdeinatua izandako hizkuntza ezdeusa, ez literatura, ez teatro, ez zientziarik zuena gizarte dotorean dastagarririk, zarpaila, gaizki landua, gabea Gortean solasteko edo zientzian baliatzeko adinarik, rustikoa, frantsesari behar izaten baitzion lekua utzi biziera sozial elegante samarreko edozertsutan, ordea bat-batean piztu eta eztanda harrigarriko baten fruituak alor guztietan eman ahal baititu mila ustegabeko eta uste-ezindako moduetan, zer ere egiten ari direnak bere hurbil-hurbilekoak direlarik, lagunak (Goethe, Schiller), bere anaia, bera, baina baita ere Alemania osoa Baltikotik Suitzako hiri alemanetaraino, hizkuntza bera izango balitz bezala itzartu eta bere-bere baitatik udaberririk oparoena sortzen hasia dena geografia guztian.

Anfibologia edo ulertzeko era bat baino gehiago izan ditzakeen hitz egiteko era. Adibidez:

Lagunari esan zion etxera heldu zenean ez zegoela urik.

Etxera heldu zenean, lagunari esan zion ez zegoela urik.

Lagunari esan zion ez zegoela urik etxera heldu zenean.

Juan Cruz Aranburu eskribauak Gipuzkoako Buruzagi Politikoari aitortzen zionez, Eibarko armaginen burua herritar xumeak konbentzitzen ari zen 1822rako alkate bera izendatzeko.

Juan Cruz Aranburu eskribauak Gipuzkoako Buruzagi Politikoari aitortzen zionez, Eibarko armaginen burua herritar xumeak konbentzitzen ari zen 1822rako bera alkate izendatzeko.

Indar fisikoa edo behartze psikologikoa erabiltzea jolas sexualetan, beste haur batzuek parte har dezaten.

Indar fisikoa edo behartze psikologikoa erabiltzea, jolas sexualetan beste haur batzuek parte har dezaten.

Bera eta berdina behar bezala ez erabiltzeak ere testuaren ulermenean eragin dezake; izan ere, testuinguru jakin batean guztiz bestelakoa izan daiteke esatea “ikerketan saio-hodi bera erabili zela” edo “saio-hodi berdina”. Itxuraz garrantzi gabeko “akats” horrek interpretazio-arazoak eragin ditzake.

Anantapodotona edo perpaus baten zati bat ezabatzea, perpausaren simetria apurtuz. Nola halako simetria duten perpausetan gertatu ohi dira. Esaterako, *batetik... bestetik... / bai... bai... / nola... hala... / zenbat... -ago, hainbat... -ago* elementuak dituzten perpausetan eta antzekoetan.

Azkenik, hemen aipatutakoez gain, beste batzuk aipa daitezke, esaterako, **kakofonia** edo entzuteko atsegina ez den hots, fonema edo silaben errepikatzea; **tik** pertsonalak, hala nola hitzak zein esakuneak askotan errepikatzeko joera; egitura jakin bat etengabe erabiltzekoa; egitura mimetikoak erabiltzea paragrafo guztietan; puntuazio-markaren bat neurritz kanpo erabiltzea, eta abar.

Dena den, eta kasuistika zabalean sartu barik, solezismoaren adiera zabalari jarraiki — solezismoa “berez gramatika erabilera zuzenari ez dagokiona” dela dioenari, hain zuzen—, asko eta asko dira solezismotzat har ditzakegun gramatika-akatsak. Esaterako:

Deklinabide-akatsak

Espezifikazio estandarretaz esan daitekeena ezin da hemen laburtu.

Espezifikazio estandarrez esan daitekeena ezin da hemen laburtu.

Auzokideen batzarra behin eta birritan baino gehiago bildu behar izan zen auzi korapilotsu honi konponbidea aurkitzeko.

Auzokideen batzarra behin eta birritan baino gehiagotan bildu behar izan zen auzi korapilotsu honi konponbidea aurkitzeko.

... betiere norbere leinu edo taldeko hautesleak proposatuta.

... betiere nork bere leinu edo taldeko hautesleak proposatuta.

Ez dira konturatzen termino berriak asmatzearena hizkuntza guztien ezaugarria dela.

Ez dira konturatzen termino berriak asmatzea hizkuntza guztien ezaugarria dela.

Laburbilduz, giza-garapenean gertatzen diren aldaketa fisikoak, ezagutzazkoak eta sozioemozionalak erlazionaturik daude eta elkar eragiten diete

Laburbilduz, giza garapenean gertatzen diren aldaketa fisikoak, ezagutzazkoak eta sozio-emozionalak erlazionaturik daude eta elkarri eragiten diote.

Hitz elkartuen lehen osagarri gisa erabiltzen da *elkar* kasu batzuetan. Hiztegi Batuan *elkarrizketa*, *elkarlan*, *elkarbizitza* eta beste berba batzuk sartu dira. Ez da egoki *elkar*-erabiltzea erdarazko *inter-* guztien ordainetan. Horren adibide nabarmena da *truke* esan beharrean **elkartruke* esatea. Sintaxi-bide arruntari jarraitzea egokiagoa da, hitz berria osatzea baino:

Sinplifika dezagun: egiazko ezagutzea sentsuen ezagutza (irudiak) adimenaren ezagutza (kontzeptuak) bihurtu eta hauek arauz elkarlotzea da

Sinplifika dezagun: egiazko ezagutzea sentsuen ezagutza (irudiak) adimenaren ezagutza (kontzeptuak) bihurtu eta horiek arauz elkarri lotzea da

Errore antropologiko horretaz gain, esplikabide honen okerra, suposatzen duen hizkuntzaren kontzeptua da: elkarlaguntzarako tresna batena.

Errore antropologiko horretaz gain, esplikabide honen okerra, suposatzen duen hizkuntzaren kontzeptua da: elkarri laguntzeko tresna batena.

Eta beraien artean lehiatu beharrean leialtasunak elkarbanatzen saiatu zirela ondoriozta dezakegu.

Eta beraien artean lehiatu beharrean, leialtasunak banatzen saiatu zirela ondoriozta dezakegu.

Zentzu honetan, tradizionalismoaren barruan korrante erregezalea eta korrante foruzalea elkar bizi zirela esan dezakegu

Zentzu horretan, tradizionalismoaren barruan korrante erregezalea eta korrante foruzalea elkarrekin bizi zirela esan dezakegu

Beste batzuk

Hartuz gero / hartzekotan

Eragin biderkatzaileak dituen politika zientifikoaren dimentsioa handitzearen onurak nabarmenago lortuko dira EAeko berrikuntza sozialerako norabide bakarreko estrategia egotekotan, Hezkuntza, Industria, Gizartea, Ingurugiro eta Osasun Sailen estrategia koordinatuak eta kohesiodunak bideratzea bultzatuz.

Eragin biderkatzaileak dituen politika zientifikoaren dimentsioa handitzearen onurak nabarmenago lortuko dira EAeko berrikuntza sozialerako norabide bakarreko estrategia egonez gero, Hezkuntza, Industria, Gizartea, Ingurumen eta Osasun Sailen estrategia koordinatuak eta kohesiodunak bideratzea bultzatuz.

Egiterakoan / egitean

Minterm-a idazterakoan, aldagaia ezeztatuko da haren balioa 0 bada, eta ez da ezeztatuko 1 bada.

Minterm-a idaztean, aldagaia ezeztatuko da haren balioa 0 bada, eta ez da ezeztatuko 1 bada.

Berrikiago, zenbait erakunde publiko eta pribatuk araudi bat eskatzen zuten, batetik, 21/87 Legea aplikatzerakoan hautemandako hutsune batzuk betetzearren eta, bestetik, gizartean azaltzen ari ziren beharrizan eta eskakizun berriei hobeki egokitutako lege-esparru bat eratzearen.

Berrikiago, zenbait erakunde publiko eta pribatuk araudi bat eskatu dute, batetik, 21/87 Legea aplikatzean hautemandako hutsune batzuk betetzearren eta, bestetik, gizartean azaltzen ari ziren beharrizan eta eskakizun berriei hobeki egokitutako lege-esparru bat eratzearen.

Baita ere / orobat

Komeni da baita ere testuan lerroak zenbakitzea gero errazago jotzeko bertara eta gaiak aurkitzeko.

Orobat komeni da testuan lerroak zenbakitzea gero errazago jotzeko bertara eta gaiak aurkitzeko.

Aipatu digute baita ere, orain ezagun hori, ez dagoela ingesatua bera gaizki dagoelako, baizik eta besteok ez kutsatzeko dagoela oraindik han

Beste hau ere aipatu digute:... / Orobat aipatu digute...

Mañaricua-k argudiatzen zuen baita ere, monasterioaren barrutia mugatzea ere egiten zela beste testu batzuetan ere.

Mañaricua-k argudiatzen zuen beste testu batzuetan ere mugatzen zela monasterioaren barrutia.

Baino

Portillo ikuspegi honekin bat dator, 1848tik aurrera foru erregimena espainiar gorteetan egindako ahaleginen ondorioz baino, erreginarean gortean egindakoei esker sendotu zela azalduz.

Portillo ikuspegi horrekin bat dator, eta gaineratzen duenez, 1848tik aurrera foru-erregimena espainiar gorteetan egindako ahaleginen ondorioz baino gehiago erreginarean gortean egindakoei esker sendotu zen.

-t(z)earren/-t(z)eko

Orain artean, politika zientifikoak zientzia eta teknologiaren bidez hazkunde ekonomikoa eta ongizate soziala lortzearren bitarteko gisa ulertu dira.

Orain artean, politika zientifikoak zientzia eta teknologiaren bidez hazkunde ekonomikoa eta ongizate soziala lortzeko bitarteko gisa ulertu dira.

Kasurako, egiturazko egokitzapenerako mailegu bat kanpoko monetan gauzatzen da, maiz alde aurretiko kanpo zorra ordaintzearren erabilia.

Kasurako, egiturazko egokitzapenerako mailegu bat kanpoko monetan gauzatzen da, maiz alde aurreko kanpo-zorra ordaintzeko erabilia.

Darrai

Hiztegi Batuan 'jarraitu' aditza *du/dio* moldeko aditza da eta 'jarraiki' *da/zaio* moldekoa. Euskara batuko formak arautzean Euskaltzaindiak *jarraiki* aditzari dagokion *darraio* forma trinkoa arautu du (nor-nori sailekoa). Jagonetan, esaterako, *Darrai* ala *darraio*? *Horrek bere horretan darrai* eta antzeko esaldietan "darrai" forma trinkoak onartzen du

Nor-Nork erregimena? galderari honela erantzun zion Miren Azkarate euskaltzainak⁶³: “Aditz batuko formak ematean, Euskaltzaindiak darraio arautu zuen, hau da, jarraiki aditzari dagokion forma trinkoa (Nor-Nori motakoa). Datiborik (Nori sintagmarik) ez dagoenean azken urteotan erabili den darrai berria da, eta ez da horretaz ezer esan. Dena den, bere horretan jarraitzen du ere lasai esan daiteke, forma berririk sortu beharrik gabe”.

Bibliografia

- Alberdi, X. eta Sarasola, I. (2001): *Euskal estilo libururantz*, UPV-EHU, Bilbao.
- Alonso-Arbiol, I. (2006): *Amatasuna eta aitasuna. Proposamen berriak*, UEU, Bilbo.
- Apraiz Atutxa, A. (2005): *Plaka-tektonika: Lurraren funtzionamendua ulertzeko teoria*, UEU, Bilbo.
- Azurmendi, J. (2005): *Humboldt: hizkuntza eta pentsamendua*, UEU, Bilbo.
- Cassany, D. (1995): *La cocina de la escritura*, Anagrama, Bartzelona.
- Cendoya Echaniz, I. (2004): *Errenazimentua European*, UEU, Bilbo.
- Garzia Garmendia, J. (2005): *Kalko okerrak*, Ikasmaterialen Aholku Batzordea, Estilo-liburuaren bigarren atala, Eusko Jaurlaritzaren Vitoria-Gasteiz.
- Herri Ardularitzaren Euskal Erakundea (2001): *Zalantza-dantza*, HAEE-IVAP, Vitoria-Gasteiz.
- Herri Ardularitzaren Euskal Erakundea (2003): *Galdezka, euskarazko zalantzei erantzunez*, HAEE-IVAP, Vitoria-Gasteiz.
- Herri Ardularitzaren Euskal Erakundea (2005): *Estilo-liburua*, HAEE-IVAP, Vitoria-Gasteiz.
- Larrinaga Larraza, A. (2004): “Hizkuntza egokitasuna telebistan”, in batzuen artean, *Egokitasuna hizkuntzaren erabileran VIII. Jardunaldiak*, Mendebalde Kultur Alkartea, Bilbo, 65-73 [<http://www.mendebalde.com/modulos/usuariosFtp/conexion/archi65A.pdf>].
- Leñena Mendizabal, E. eta Irakulis Arregi, N. (2006): *Publizitate Zuzenbideko eskuliburua*, UEU, Bilbo.
- Mendiguren Bereziartu, X. (1996): “Euskararen hizkuntz ereduaz eta kalitateaz zenbait gogoeta”, *Euskera*, **XLI** (2. aldia), 583-604.
- Mesonero De Muguel, M. (2005): *Ikerketa-proiektuak lantzeko teknikak*, UEU, Bilbo.
- Moreno, G. eta Kerexeta, X. (koord.) (2005): *Bidasoako Alardeak: Herria versus Hiria*, UEU, Bilbo.
- Muela, A. (2007): *Hurrei emandako tratu txarrak: atzematea, jatorria eta ondorioak*, UEU, Bilbo.
- Petirena, Patxi (2007): *Morfosintaxia*, EIMaren estilo-liburua [ohargileentzako testua].
- Reizabal, L. (2007): *Gizarte-egaztuzaren garapena nerabegarora arte*, UEU, Bilbo.
- Ruiz Fernández, A. eta Agirre García, J. (2006): *Euskal Herriko Erdi Aroaren Historiarako dokumentu idatzi eta grafikoen iruzkin-ereduak*, UEU, Bilbo.
- Sarasola, I. (1997): *Euskara batuaren ajeak*, Alberdania, Irun.
- Simón, E.; Rodríguez, B. eta Labayen, I. (2007): *Elikagaiak, elikadura eta dietetika*, UEU, Bilbo.
- Valencia Garate, J. (2005): *Psikologia Politikorako sarrera*, UEU, Bilbo.
- Zuazo, K. (2000): *Euskararen sendabelarrak*, Alberdania, Irun.
- Zubizarreta Aizpuru, J. R. (2006): *Softwarearen ingeniariaritzaren ATALA: Softwarearen garapenaren zenbait arlo*, UEU, Bilbo.

63

Data: 2000. Erantzulea: Miren Azkarate (iritzia).

<http://www.euskaltzaindia.net/jagonet/galdera.asp?hizkuntza=eu&id=103>